

อสังกตาทา บังคับบัญชาไม่ได้ จริงหรือ ? (ปริณายา ๓ ?)

พวกนี้ตั้งใจทำ เป็นอสังกตา
ธรรมะทั้งหลายต้องเป็นอนัตตา
บังคับบัญชาไม่ได้

จริงด้วย เป็นอสังกตานั้น

ภิกษุรูปหนึ่ง

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ธันวาคม ๒๕๖๑ จำนวนพิมพ์ ๕๐๐๐ เล่ม

จุดประสงค์ในการพิมพ์ : เพื่อเป็นพุทธานุชา, จรรโลงพระศาสนา

ผู้จัดพิมพ์ : คุณกัลยาณี รพีพรรณ, คุณภูมิเดช ตรีถาวร
ทพญ.อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ

ท่านที่สนใจใคร่ศึกษา ต้องการหนังสือ หรือมีกุศลจิตในการออก
ทุนทรัพย์ร่วมจัดพิมพ์เป็นธรรมทาน ติดต่อได้ที่

ชมรมกัลยาณธรรม	โทร. ๐๒-๗๐๒-๗๓๕๓
คุณลลิตา ปรีตะนนท์	โทร. ๐๘๗-๓๓๔-๔๒๙๑
คุณภูมิเดช ตรีถาวร	โทร. ๐๘๓-๖๐๔-๖๖๘๘
คุณศุภาชาติ รพีพรรณ	โทร. ๐๘๑-๖๒๕-๘๖๖๖

ภาพปก : เอื้อง ลากแตะ

พิสูจน์อักษร : ท่านพระมหากีรติ อีรปญโญ (หมอตัน)

คุณศุภาชาติ รพีพรรณ, คุณภูมิเดช ตรีถาวร
ทพญ.อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ, คุณลลิตา ปรีตะนนท์

ผู้ถอดคำบรรยาย : คุณทัศนีย์ อัญมณีเจริญ ฯลฯ

พิมพ์ที่ : บริษัท ธนาเพรส จำกัด โทร. ๐๒-๒๑๕-๗๒๒๐

สหุพพาน์ ธรรมทาน์ ชินาติ.
การให้ธรรม ย่อมชนะการให้ทั้งปวง

จนัฒตา บัฏคัฒบัฏฐชา ไม้ไต้
จรัฏฐหรืจ ?
(ปรึญญา ๓ ?)

ภัฏฐรูปหฉัฏ

โยคา เว ชายเต ภูริ จโยคา ภูริสุขโย
เจตฺ เทวธา ปถํ ฌตฺวา ภวาย วิภวาย จ
ตถตฺตนาํ นิเวเสยฺย ยถา ภูริ ปาทุณฺติ.

ปัญญาย่อมเกิดเพราะการประกอบแล ความสิ้นไปแห่ง
ปัญญา เพราะการไม่ประกอบ บัณฑิตรู้ทาง ๒ แพร่งแห่ง
ความเจริญและความเสื่อมนั้นแล้ว พึงตั้งตนไว้โดยประการ
ที่ปัญญาจะเจริญขึ้นได้ (ย. ๘.)

สุขํ ยาว ชรา สีสํ สุขา สทุธา ปติฏฺฐิตา
สุโข ปญฺญาย ปฏิสทาโก ปาปนาํ อกรรมํ สุขํ.

ศีลนำความสุขมาให้ตราบเท่าชรา ศรัทธาที่ตั้งมั่นแล้ว
นำความสุขมาให้ การได้เฉพาะซึ่งปัญญานำความสุขมาให้
การไม่ทำบาปทั้งหลายนำความสุขมาให้ (ย. ๘.)

คำนำ

สมพาโธ มรราวาส รชาปโธ อพฺภอกาส ปพฺพชฺชา ...

มรราวาสเป็นที่คับแคบ เป็นทางมาแห่งกิเลส เพียงดังอุลล
บรรพชาเป็นโอกาสอันปลอดโปร่ง การที่ผู้อยู่ครองเรือนจะประพฤดิ
พรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ดุจสังข์ที่ขัดแล้วนี้
มิใช่เป็นฐานะที่ใครๆ จะพึงทำได้โดยง่าย อย่างกระนั้นเลย เราพึง
ปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกจากเรือน บวช
เป็นผู้ไม่มีเรือนเถิด สมัยต่อมา เขาละกองโกศสมบัดิน้อยใหญ่
และเครื่องอาสนน้อยใหญ่ ปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์
ออกจากเรือน บวช เป็นผู้ไม่มีเรือน ... (จุฬนิตติโกปปมสูตรที่ ๗ ม. ม.)

(เพื่อที่จะได้ทำกิจในพระพุทธศาสนา มีความถึงพร้อมด้วย
สิกขาและสาชีพ มีการศึกษาและตั้งใจรักษาศีล อบรมอินทริย-
สังวร มีความสันโดษด้วยจีวรเป็นเครื่องบริหารกาย ด้วยบิณฑบาต
เป็นเครื่องบริหารท้อง จะไปทางทิศภาคใดๆ ก็ถือไปได้เอง
จุณกมีแต่ปีกและท้องของตัวเป็นภาระ จะบินไปทางทิศใด เมื่อใด
ก็ไปได้ทันที นอกจากนี้ยังต้องมีสัมปชัญญะในฐานะทั้ง ๗ ยังต้อง
ชอบเสพเสนาสนะอันสงัด เพื่อที่จะได้ประกอบความเพียรในการ
เผากิเลส ถ้าสามารถก็ควรเจริญรูป-อรุปสมาบัติ แต่ที่แน่นอนคือ
หากปรารถนาอัสวักขยญาณ ซึ่งก็คือ มรรคญาณอันกระทำให้แจ้ง
พระนิพพาน ก็ต้องเจริญวิปัสสนา แล้ววิปัสสนาคืออะไร ? จะเจริญ
ได้อย่างไร ? ... คงต้องติดตามต่อไป ...)

บทว่า **สมุพาทิ ภราวาส** ความว่า แม้ถ้าว่า สามิภรรยา
อยู่ในเรือนกว้าง ๖๐ ศอก หรือระหว่างร้อยโยชน์ ถึงเช่นนั้น
ภราวาสก็ชื่อว่า คับแคบ เพราะความหมายว่า ๒ สามิภรณานั้น
มีความกังวล มีความห่วงใยกัน คำว่า **รชาปโถ** ได้แก่ ฐานที่ตั้ง
ขึ้นแห่งธูลีคือรากะเป็นต้น. แม้จะกล่าวว่า ทางมาแห่งธูลี ก็ควร

บรรพชาเป็นประหนึ่งกลางแจ้ง เพราะความหมายว่า ไม่ข้อง
ฉะนั้น จึงชื่อว่า **อัพโภกาส** จริงอยู่ ผู้บวชแล้ว แม้อยู่ในเรือน
ยอด ปราสาทแก้ว และเทพวิมานเป็นต้น ที่มีประตูหน้าต่างมิดชิด
ที่เขาปกปิดไว้ ก็ไม่ข้อง ไม่ขัด ไม่ติด ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า
บรรพชาปลอดโปร่งอย่างยิ่ง อีกอย่างหนึ่ง **ภราวาส** ชื่อว่า
คับแคบ เพราะไม่มีโอกาสทำบุญ ชื่อว่า **รชาปถะ** เพราะเป็นที่
รวมแห่งธูลีคือกิเลส ดุจสถานที่กองขยะที่เขาไม่ระวัง **บรรพชา**
ชื่อว่า **อัพโภกาส** เพราะมีโอกาสมทำบุญได้ตามสะดวก ...

เมื่อพูดถึงความคับแคบของคฤหัสถ์ หมายถึง ความแออัด
ยัดเยียดด้วยกิเลสอกุศล ความอยากมี อยากได้ ความกังวลด้วย
วัตถุภวและกิเลสภวทั้งหลาย ต้องมีการกำจัดคิดหาโปรเจกต์ใหม่ๆ
เพื่อรายได้ที่เพิ่มขึ้น เพื่อจะได้แสวงหาวัตถุภวได้มากขึ้น ทั้งยังต้อง
ห่วงใยฝึกฝนถึงคนในครอบครัว อนาคตของบุตรธิดาและของตนเอง
มีเรื่องให้หลงระเริง ผูกพันยึดมั่นร้อยแปดพันประการ จึงเป็นเหตุ
ให้เจริญกุศลได้น้อย หรือบางคนแทบไม่มีโอกาสได้เจริญกุศล ไม่มี
โอกาสได้เข้าวัดเข้าวา ไม่มีกัลยาณมิตรคอยชี้แนะสิ่งที่ป็นสาระที่แท้
จริงของชีวิต ไหนเลยจะได้ศึกษาพระธรรมคำสอนเล่า ? ...

หันมาดูบรรพชิตคือนักบวชทั้งหลาย ผูุ้ตส่าห์สละเครื่องญาติ พร้อมทั้งสมบัติพัสถานมากบ้าง น้อยบ้าง ทำให้เบากาย เบาจิต ก็เพื่อหวังพิชิตกิเลสอกุศลธรรม ด้วยการปฏิบัติธรรม ตามที่ได้ฟัง ได้ศึกษามาจากคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบ้างแล้ว จึงได้มี ศรัทธา ออกบวชถวายอุระในพระพุทธศาสนา ก็เพื่อหวังที่จะพ้น จากกองทุกข์ทั้งปวง (ในยุคนี้ อาจจะหาผู้ที่บวชด้วยศรัทธา เข้าใจ คำสอนมาก่อน และมีเป้าหมายของการบวชที่ถูกต้องได้ยาก ... ?) แต่เมื่อบวชมาแล้ว แทนที่จะเร่งเรียนรู้ ศึกษาหลักคำสอนของ พระพุทธเจ้าให้กระจ่าง เพื่อเป็นสุตาวุช (อาวุชคือความรู้ขั้นปริยัติ) แล้วหัดภาวนา เป็นปวิเวกาวุช (อาวุชคือความสงบกาย สงัดใจ) แล้วนำคำสอนไปปฏิบัติ ให้เกิดปัญญาวัช (อาวุชคือวิปัสสนาและ มรรคปัญญา) ไว้ต่อสู้กับกิเลสมารทั้งหลาย แต่กลับหลงไหลคล้อย ตามสังคม ที่ต้องแข่งขันกับการพัฒนาวัตถุ เพื่อเลื่อนระดับของตน หรือเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ ให้เป็นที่ยอมรับของสังคม โดยที่ไม่ต้อง กังวลใจ ต้องมียศถาบรรดาศักดิ์ มีวุฒิปัตร์ มีดีกรีรับรอง ต้องมีที่ อยู่ที่แน่นอน มีรถส่วนตัว มี ๆ ๆ และมี จนชีวิตเป็นเช่นกับ คนที่สูญสไปเสียแล้ว นอกจากศีระและจิรวเท่านั้นที่ต่างกัน ? ...

ในยุคที่โลกแคบมาก ไม่ว่าจะเป็นคนทุกุสัหรือบรรพชิต หรือ ไม่ว่าใครๆ ก็สามารถติดต่อสื่อสาร พูดจาปราศรัยกันได้ ไม่ว่าจะ อยู่ ณ สถานที่ใดบนโลก (หรือนอกโลกก็ตาม หากมีคลื่นติดต่อ) เพราะความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี ยุคดิจิทัล สี่จุดศูนย์ (Digital 4.0) จึงทำให้โลกทั้งโลกสามารถมาอยู่ในหน้าจอของ คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต หรือสมาร์โฟนก็ยงได้ เป็นยุคที่มีเพียง

สมาร์ทโฟนเครื่องเดียว ก็สามารถทำธุรกรรมได้ทุกอย่าง ทั้งที่ผู้ใช้
อยู่ภายในบ้านพักหรือที่ใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการจ่ายเงิน โอนเงิน
จ่ายค่าโทรศัพท์ ค่าน้ำ ค่าไฟ ซื้อตั๋วภาพยนตร์ ตัวเครื่องบิน ตัว
รถบัส ตัวรถไฟ ซื้อสินค้าออนไลน์ได้สารพัด ดังแก้วมณีชื่อโซติรส
นี่อะไรก็ได้สมตามความปรารถนา (สำหรับคนมีบุญเท่านั้น ...)

ทั้งข้อมูลข่าวสารก็มากล้นจนเหลือจะค้นหา เป็นข้อมูลแบบ
มหึมา (Big Data) ไม่ว่าจะเป็นข่าวสารการเมือง ข่าวต่างประเทศ
สารคดีต่างๆ ความรู้ทุกแขนง ทุกอาชีพ มีให้ศึกษาค้นคว้ากันได้
ไม่จำกัด แม้แต่ความรู้ด้านศาสนา ก็มีให้เรียนรู้ได้ทุกศาสนา ...

แต่อนิจจา ! ผู้ใด ใครบ้าง จะรู้หรือไม่ว่า ข้อมูลทั้งหลายแหล่
เหล่านั้นได้ผ่านการตรวจสอบ โดยมีหน่วยงานที่กลั่นกรองจนเป็น
ข้อมูลที่บริสุทธิ์ เชื่อถือได้ร้อยเปอร์เซ็นต์แล้วหรือไม่ ? (ในปัจจุบัน
มีหน่วยงานหนึ่ง ทำการพิสูจน์เรื่องราวต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็น
เรื่องอาหารการกิน เรื่องสุขภาพ ... ที่แพร่สะพัดในอินเทอร์เน็ต
จนเป็นที่ฮือฮา มีทั้งที่เชื่อถือได้และไม่น่าเชื่อถือ มีสโลแกนของ
รายการว่า ชั่วรัก่อนแชร์ เชื้อให้แฉว่าที่แชร์นั้นชั่ว... สำนักข่าวไทย
อสมท.) เนื่องจากทุกคนที่มีความรู้ สามารถที่จะอัปโหลดข้อความ
หรือคลิปวิดีโอทุกอย่างลงในอินเทอร์เน็ต เฟสบุ๊ก ไลน์ อินสตา-
แกรม ยูทูบ ฯลฯ ได้โดยไม่ยาก จึงเป็นเรื่องที่ผู้บริโภคสื่อ จะต้อง
มีวิจารณญาณในการรับข้อมูล โดยที่ยังไม่ควรจะเชื่ออย่างจนเกินไป
แต่ควรจะต้องศึกษา สอบทาน เทียบเคียงข้อมูลเหล่านั้น จนกว่า
จะได้ความกระจ่างแจ้งชัดเจนเสียก่อน

โดยเฉพาะ เรื่องพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ยังจะต้องมีความละเอียดรอบคอบ มีศรัทธาพร้อมทั้งปัญญาที่จะ ไตร่ตรอง ศึกษา พิสูจน์ หาเหตุผล และหลักฐานที่มาอยู่เสมอ มีหลักสำคัญ ๒ ประการ ที่ผู้ศึกษาปฏิบัติพระธรรมคำสอนจะต้อง มีอยู่ตลอดเวลา คือ ๑. ต้องมีหลักฐานที่มา ๒. ต้องมีเหตุและผล ที่ไม่ขัดกัน (อาคมขุตติ อตฺตขุตติ ขุตติหาร: เนตติปรณ) ทั้งพระ วินัย พระสูตร พระอภิธรรม ทั้งพุทธพจน์ อรรถกถา ฎีกา ทั้ง ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เช่นเดียวกับพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่ไม่เคยขัดกัน และอริศีล อริจิต อริปัญญา ที่ต้องไม่ขัดแย้งกัน

เพราะเหตุว่า ทุกคนเชื่อมั่นในความคิดเห็น และแนวทาง ปฏิบัติของตนเอง มีน้อยคนนักที่จะยอมรับความจริงว่า ความคิด เห็นของตนเองผิด แม้แต่โจรที่ปล้นแล้วถูกจับได้ทั้งขงกลาง ถูก ตัดสินจำคุกแล้ว เวลาที่เพื่อนนักโทษถามว่า ต้องคดีอะไร ? ก็ยัง ตอบว่า เขาหาว่าผมไปปล้นมา ! ...

เพราะฉะนั้น จะเชื่อเหตุผลของตนเองเท่านั้นไม่ได้ ต้องมี หลักฐานที่มาด้วย ถ้าเป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะต้อง ศึกษา ปฏิบัติและตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้า มิใช่รู้เห็นเอง ตรัสรู้ด้วย ตนเอง ซึ่งก็เท่ากับว่าเป็นพระพุทเจ้าองค์ใหม่ หรือมีบ้างที่อ้างว่า ได้ค้นพบธรรมที่สูญหายไปนาน หรือวิธีปฏิบัติที่หายสาบสูญไปแล้ว ซึ่งไม่มีอยู่ในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา นี่ก็เท่ากับได้ตั้งตัวเป็น ศาสดาคนใหม่แล้ว ก็ขึ้นอยู่กับว่า ใครเคยเป็นสาธุศิษย์ของผู้นี้มา ในอดีต ก็จะเคารพนับถือยอมรับในคำสอนเหล่านั้น ซึ่งก็จะไม่ได้ มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ แต่มีบุคคลเหล่านั้นเป็นสรณะแทน ...

อาจจะมีนักศึกษาและนักปฏิบัติธรรมหลายท่าน ที่ยังคงเข้าใจ
 สับสนว่า สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา ธรรมทั้งหลายทั้งปวงไม่มีตัวตน
 บังคับบัญชาไม่ได้ จึงเข้าใจว่า การปฏิบัติธรรมต้องไม่ตั้งใจจดจ้อง
 หากตั้งใจ จะเป็นอตฺตาตฺวตฺน จึงทำให้ท่านเหล่านั้นปฏิบัติเสถียรทำ
 สมาธิ ไม่สวดมนต์ ไม่สมาทานศีล ๕ หรืออุโบสถศีล เจริญ
 วิปัสสนาแบบเรื่อย ๆ อะไรจะเกิดก็แล้วแต่เหตุปัจจัย เพราะเข้าใจว่า
 เมื่อธรรมะเป็นอนัตตา ทำอะไรไม่ได้ ตั้งใจไม่ได้ ถ้าตั้งใจทำจะ
 กลายเป็นอตฺตาไป ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ยังไม่ตรงต่อหลักธรรมนัก

จึงใคร่ที่จะให้ท่านทั้งหลาย ได้ทราบเหตุผลที่แท้จริง และที่
 อ้างอิงหลายแห่ง ซึ่งแสดงความเป็นอนัตตา โดยที่ไม่ใช่เป็นเพียง
 ความคิดเห็นส่วนตัวเท่านั้น เพราะ สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา ธรรมะ
 ทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา ไม่มีตัวตนแต่อย่างใด ? จึงทำได้
 ปฏิบัติได้ ทำสมาธิได้ เพราะการทำสิ่งเหล่านี้ ก็เป็นอนัตตา ...

ด้วยความปรารถนาดีอย่างจริงใจ

ภิกษุรูปหนึ่ง

(ปรารภปีใหม่ ม.ค. ๒๕๖๑)

(พิมพ์เมื่อ ธ.ค. ๒๕๖๑)

คำชี้แจงและอนุโมทนา

ขออนุโมทนาต่อผู้มีส่วนในการจัดสร้างหนังสือเล่มนี้ขึ้น ทั้งผู้ที่ตรวจทาน พิสูจน์อักษร ผู้ถอดเทปคำบรรยาย ผู้ออกทุนทรัพย์ในการจัดพิมพ์ และผู้ร่วมสมทบทุน ตลอดจนผู้ที่ได้อ่านทุกท่าน โดยเฉพาะ ผู้ที่เคยเป็นครูบาอาจารย์ เคยเป็นสหายธรรม ขอให้ท่านทั้งหลายได้โปรดเปิดใจให้กว้างขึ้น เพื่อที่จะได้มีข้อมูลใหม่ๆ ให้คิดค้น พิจารณาจนได้สติปัญญาที่เพิ่มพูนยิ่งขึ้น

ขอให้ทุกท่านเจริญเมตตา ปราณนาดีต่อกัน เมตตาเป็นอนัตตา ความตั้งใจเจริญเมตตาก็เป็นอนัตตา ขอให้ศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย โดยแยกให้ออกระหว่างธรรมของบุคคลกับธรรมของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก เพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนเองและผู้อื่น เพื่อเชิดชูพระศาสนา เพื่อสร้างสมบารมี เป็นปัจจัยแก่มรรค ผล พระนิพพาน ในอนาคตกาลอันใกล้ ...

เห็นหน้ากันเมื่อเช้า

ส่ายตาย

ส่ายอัยสุขสบาย

บ้ายม้วย

บ้ายยังรีนเริงกาย

เย็นดับ ชีพนา

เย็นอัยหทยจกทุกด้วย

คำม้วยดับสูญ ๕

กลอนภิกขุภาวะ

๑. เป็นภิกษุ ภาวะ แสนประเสริฐ	เพศเลอเลิศ มุ่งตรง ทรงสิกขา
รักษาศีล ธรรมดี มีเมตตา	พูนปัญญา พารู้แจ้ง เจาะแทงใจ
๒. แสนสุขสม ร่มรื่น ชื่นชีวิต	ไม่ต้องคิด จิตวุ่นวน ถึงคนไหน
ไม่ว่าบุตร ภริยา หรือว่าใคร	จึงปลอดภัย ได้สุข ทุกเวลา
๓. คฤหัสถ์ บัดกังวล ไม่พันจิต	ยังต้องคิด ห่วงใย ในวงศา
ทั้งการงาน วุ่นเครือ ทรัพย์สินนา	เป็นที่มา พาทุกข์ ไม่สุขใจ
๔. ถ้าไม่ยาก ทุกข์มาก ให้ยากนัก	ต้องหาหลัก พึ่งพา ที่อาศัย
พระไตรรัตน์ บัดเป่า เขม่าใจ	เป็นเหตุให้ไม่กังวล พันโศมา
๕. ถ้าแม้เรา ชาวพุทธ ไม่หยุดยั้ง	เพิ่มพลัง หวังใจ ไตรสิกขา
ทั้งฌานเพ่ง เร่งฝึกหัด วิปัสสนา	ในไม่ช้า พาถึงแก่น แดนนิพพาน

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
๑. อารัมภกถา, อรรถะของ “รัตน”, โสตาปัตติยัคคะ ๔	๑,๒
๒. ธรรมบรรยายบางส่วน ปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๖๑	๓
ทาน ศีล ไม่ใช่ว่าภาวนา แต่พัฒนาเป็นภาวนาได้	๓
๓. อนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ จริงหรือ ?	๑๐
๔. อนัตตา บังคับไม่ได้ ทรัพย์สินจึงเสียหายสูญสิ้น	๑๑
๕. อนัตตา เกี่ยวข้องกับวิปัสสนา-ปริญญา อย่างไร ?	๑๖
๖. เรื่องภิกษุ ๕๐๐ เจริญวิปัสสนา, ภิกษุเรียนกัมมัฏฐาน	๑๗
๗. ทางแห่งความหมดจด (วิสุทธิมรรค)	๑๘
๘. ญาณปริญญาแปลว่าอะไร ? คืออะไร ?	๓๐
ญาณปริญญาเป็นทั้งขั้นปริยัติและปฏิบัติ	๓๐
๙. ปริญญา ๓ คือ วิสุทธิ ๗	๓๑
๑๐. ชั้น ๕ และนิพพาน เป็นอนัตตา เป็นสุญญตา	๓๓
โลกียชั้น โลกุตตรชั้น อุปาทานชั้น ชั้นอุปาทาน	๓๓
๑๑. วิสุทธิชั้น กับ ชั้นวิมุตติ ต่างกันอย่างไร ?	๓๔
๑๒. อนัตตา กับ สุญญตา ต่างกันอย่างไร ?	๓๕
๑๓. โลกียชั้น โลกุตตรชั้นเป็นของสูญ ต่างกันอย่างไร ?	๓๘
๑๔. กัมมัฏสกตาญาณ กับ วิปัสสนาญาณ ?	๔๓
๑๕. กาล ๔ อย่าง ทำให้บรรลุนิพพาน	๔๔
๑๖. ภัทเทกรัตตสูตร	๔๗
๑๗. ผู้มีราตรีนึงเจริญ	๔๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
๑๘. ความเข้าใจผิด เรื่อง สติ ปัญญาทางโลก	๕๐
๑๙. สภาวลักษณะ สามัญญลักษณะ คือ อะไร ?	๕๔
๒๐. แทรกพระรัตนตรัย ก่อนเข้าใจสภาวธรรม	๕๖
๒๑. สภาวลักษณะ สามัญญลักษณะ ต่างกันอย่างไร ?	๕๘
๒๒. ตารางความต่างของสภาวลักษณะกับสามัญญลักษณะ	๕๙
๒๓. สภาวลักษณะ ก็คือ ปัจจัยตตลักษณะ, สามัญญลักษณะ ก็คือ ไตรลักษณ์	๕๙
๒๔. สภาวลักษณะ เรียกว่า วิเสสลักษณะ, สามัญญลักษณะ เรียกว่า อริยกรรณ	๖๐
๒๕. สมมุติ กับ บัญญัติ ต่างกันอย่างไร ?	๖๑
๒๖. คำที่เกี่ยวข้องกับไตรลักษณ์ ๔ คำ	๖๔
๒๗. สภาวลักษณะเป็นอารมณ์ของญาณตปริญญา, ไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ของตริณ-ปหานปริญญา	๖๖
๒๘. สภาวลักษณะหรือปัจจัยตตลักษณะหรือวิเสสลักษณะ เป็นอารมณ์ของญาณตปริญญา	๖๗
๒๙. สามัญญลักษณะหรือไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ของ- ตริณปริญญาและปหานปริญญา	๖๗
๓๐. สภาวลักษณะมีในทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค สัจจวิมุติ, ไตรลักษณ์นับเนื่องในทุกขสัจ ลักษณาทิจตุกกะของจิต	๖๙ ๖๙

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

๓๑. สภาวธรรมเป็นปรมัตถธรรม, ไตรลักษณ์เป็นบัญญัติพิเศษ	๗๐
๓๒. สภาวลักษณะเป็นตัวกำหนดปรมัตถธรรม ๔, ไตรลักษณ์เป็นอาการของปรมัตถธรรม ๓	๗๒
๓๓. สภาวลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของลักษณาที่จตุกกะ, ไตรลักษณ์เป็นส่วนหนึ่งของอาทีนวะ	๗๗
๓๔. สามัญญลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของอาทีนวะ	๗๘
๓๕. เทศนาหาระ ๖ อย่าง (เนตติปกรณ)	๗๙
๓๖. มรรค ๓ ประเภท สุกญญตะ อนิมิตตะ อัปปณิหิตะ	๘๑
๓๗. นิพพาน ๒ สอุปาทิเสสนิพพาน อนุปาทิเสสนิพพาน	๘๓
๓๘. อัตตคัพพ์หรืออัตตา มีความหมาย ๔ อย่าง	๙๓
๓๙. อนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ จึงไม่ต้องใช้หนี้	๙๕
๔๐. ภาคผนวก ตารางความต่างและเหมือนกันของโลกียชั้นธัมกับ โลกุตตรชั้นธัม, อุปาทานชั้นธัมกับชั้นธูปาทาน, วิสสุทธิตชั้นธัมกับ อุปาทานชั้นธัม, วิสสุทธิตชั้นธัมกับชั้นธวิมุตติ, ชั้นธ ๕ กับอุปาทาน- ชั้นธ ๕, ญาณปริญญา ตีรณปริญญาและปหานปริญญา ๑๐๑	
๔๑. บทส่งท้าย วิปัสสนามีอารมณดีดดี อนาคตและปัจจุบัน ๑๑๐	

ธมม ศัพท์ มีอรรถมากมาย ไม่ใช่สิ่งที่มีจริงเท่านั้น

๑. ธรรมะศัพท์ มีอรรถ เป็นอเนก
ทุกอรรถล้วน ควรรู้ชัด อนัตตา	ท่านสรรเสก กันงายม จมโหมหา
จงนำพา อย่ายึดมั่น ให้หัวใจ
๒. <u>สภาวะ</u> <u>ปริยัติ</u> <u>สังจธรรม</u>
<u>อีกเณยยะ</u> <u>ญาณะ</u> <u>ปัญญา</u> ไ	เร่งจดจำ พร่ำเรียน เพียรแก้ไข
<u>บุญ</u> อำไพ <u>ใจปกติ</u> <u>สมาธิ</u> ธรรม
๓. <u>ทั้งคุณะ</u> <u>นิสสัตตะ</u> <u>vikāra</u>
<u>ปัจจุပ္ปัน</u> <u>วิสยะ</u> <u>เหตุธรรม</u>	<u>ปัจจัยะ</u> <u>อาบัติ</u> <u>ยังมิหน้า</u>
อย่าถล่ำ คัดค้าน จะบานปลาย
๔. <u>เมณิพพาน</u> <u>ปัญญา</u> จัดเป็นธรรม
เชยพิสุจน์ พุดไม่เชื่อ เป้อบรรยาย	มิหน้าซ้ำ เป็นอนัตตา ท่านว่าไว้
ในวินัย <u>สมุฏฐาน</u> สี่ <u>ปริวาร</u>
๕. <u>อันอิทัง</u> <u>สังจา-</u> <u>กนิเวสน์</u>
นี่เท่านั้น ที่มีจริง สิ่งอื่นค้าน	เป็นสาเหตุ ยึดเอา แล้วกล่าวขาน
เที่ยวทัดทาน ราน-สน อลเวง
๖. หากซื้อตรง จริงใจ อย่างที่ว่า
เที่ยวตำหนิ ดีเตียน เบียดเบียนเอง	<u>...โมนา</u> ด้วย ช่วยแก้ไข ไซ้ชมเหง
ไม่ยำเกรง บาปกรรม จะตามทัน
๗. ควรเมตตา มองโลก ในแง่ดี
อย่ามัวแต่ เฟ่งโทษ เทียวโงะจน	จะสุขศรี ไซ้ชีวี อย่างสร้างสรรค์
ชีวิตสั้น ไม่กี่วัน ก็พลันตาย ...

ธรรมศัพท์ ในปฏิสัมพันธ์มรรค ๑๑ อรรถ

ธมมศัพท์ ในบทว่า ธมมปฏิจิตติญาณ นี้ ย่อมปรากฏในอรรถว่า ๑. สภาวะ
๒. ปัญญา ๓. บุญ ๔. ปัญญา ๕. อาบัติ ๖. ปริยัติ ๗. นิสสัตตตะ ๘. วิการ
๙. คุณ ๑๐. ปัจจัย ๑๑. ปัจจุပ္ปัน เป็นต้น. (อญฺ. ญาณกถา ข. ฎฺ. ๖๘/๔๗)

แท้จริงแล้ว ธมมศัพท์นี้มีความหมายต่าง ๆ เป็นอเนกประการเป็นต้นว่า

๑. สภาวะธรรม ๒. ปริยัติธรรม ๓. ปัญญาธรรม ๔. ญาณะธรรม ๕. สังจธรรม
๖. ปกติธรรม ๗. ปุญญธรรม ๘. เณยยะธรรม ๙. สมาธิธรรม ๑๐. คุณธรรม
๑๑. นิสสัตตนิชชีวะธรรม ๑๒. อาปัตติธรรม ๑๓. วิการธรรม ๑๔. ปัจจุธรรม
๑๕. ปัจจุပ္ปันนธรรม ๑๖. เหตุธรรม ๑๗. วิสยธรรม ๑๘. ปัญญาธรรม
๑๙. นิพพานธรรม (ธรรมบทภาคที่ ๑๙ อรรถ ดัชนีภิกษุสงฆ์ หน้า ๖)

ธรรมศัพท์ ในอภิธานปิฎก ๑๔ อรรถ

ธมฺม ศัพท์ เป็นไปในอรรถ ๑)สภาวะ ๒)ปริยัติธรรม ๓)ปัญญา ๔)ความ
สมควร ๕)สิ่งจะ ๖)ปกติ ๗)บุญ ๘)ญะยธรรม ๙)คุณธรรม ๑๐)ความประพฤติ
๑๑)สมาธิ ๑๒)นิสสัตตนิชชีวธรรม ๑๓)อาบัติ ๑๔)เหตุเป็นต้น (จากที่ ๗๗๔)

อรรถา บังคับบัญชาไม่ได้ แต่ทำได้

๑. อนัตตา เป็นหนึ่งในไตรลักษณ์
มรรคองค์ ๘ ควรเจริญ เดินให้ดี
 ๒. ทุกขสัจ จัดเป็น อนัตตา
สมุทัย อนัตตา พล่าผจญ
 ๓. นิโรธสัจ ก็จัดเป็น อนัตตา
มัคคสัจ จัดทุกข สุขสำแดง
 ๔. อริยสัจ ทั้งสี่ ที่ตรัสไว้
ปริญา กำหนดรู้ ทุกขตา
 ๕. สัจฉิกา- ตัพพะ ทำให้แจ้ง
ภาวนา กิจเจริญ ดำเนินไป
 ๖. อย่าหลงคำ อนัตตา ว่าใช้ตน
มัวแต่กลัว อัตตา จนนรนา
 ๗. ทานไม่ให้ ศีลก็ไม่ สมทาน
สมาธิ ไม่อบรม ช่มจิตใจ
 ๘. มุ่งปัญญา เกินเหตุ อาจเป็นโทษ
เพราะหลงคิด ผิดอรรถ อนัตตา
 ๙. อรรถนานา อนัตตา มีโชตน
มิอยู่ใน อำนาจของใคร ๆ
 ๑๐. หาสาระ ที่แท้จริง ก็มีได้
เร่งทำบุญ บาปต้องละ แน่เธอ
- เพื่อประจักษ์ หลักธรรม นำวิถี
อย่าเสียที่ ที่กำเนิด เกิดเป็นคน
ปริญา กำหนดรู้ บังเกิดผล
เป็นต้นหน พาวน จนสิ้นแรง
แต่ทว่า มีกิจนำ ทำให้แจ้ง
อย่าเคลือบแคลง บังขัด อนัตตา
ทำกิจใน สืออย่าง ต่างแต่ว่า
ปหานา คร่าตัด สมุทัย
นิโรธทาง- ตลอด ปลอด-นุสัย
อนาลย ไกลทุกข สุขสำราญ
ให้สับสน จนหลงกิจ ผิดราวฉาน
ทำให้คร้าน การบุญ ว้าวุ่นใจ
สวดตำนาน มนตรา หาท่องไม่
ศรัทธาไว้ โอนอ่อน ผ่อนเมตตา
มัวแต่โจษ โทษผู้อื่น ด้วยโมหา
อวิชชา จึงบังปิด สนิทใจ
แม้ของตน คนสัตว์ ก็มีไช้
หาผู้ใด เป็นเจ้าของ มองไม่เจอ
สูญสลาย ความจริง อย่าพลั้งเผลอ
อย่าละเมอ หลงอรรถ อนัตตา ...

อนัตตามีจรรยต่าง ๆ (๑๑ จรรย)

อนัตตตา อนัตตา ชื่อว่า ไม่ใช่ตัวตน เพราะอรรถว่า

๑. อสารถุเจน ไม่มีสาระ ไม่มีแก่น ไม่มีแก่น ไม่มีตัวตน ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีผู้ส่วย ไม่มีผู้บันดาล ผู้ครอง
๒. สุธณโต เพราะเป็นสภาพที่ว่างเปล่าจากความเป็นสัตว์บุคคล ตัวตน เป็นเพียงกระบวนการ
๓. อสสามิกโต เพราะเป็นสภาพที่ไม่มีเจ้าของ ไม่เป็นของใครปราศจากผู้ครอบครอง เป็นสภาวะธรรม
๔. อวสตุตตนโต เพราะไม่เป็นไปในอำนาจ ไม่อยู่ในอำนาจของใคร ไม่ขึ้นต่อผู้ใด บังคับบัญชาไม่ได้
๕. อนิสสรโต เพราะไม่เป็นใหญ่ในตัว จะบังการใช้อำนาจบังคับไม่ได้ เป็นไปตามเหตุปัจจัย
๖. อกามการียโต เพราะเป็นสภาพที่ไม่อาจทำได้ตามความอยากคือ จะให้เป็นไปตามความปรารถนามิได้
๗. อุตตปฏิกุเขปโต เพราะปฏิเสธอดีต ชัดแย้งต่อความเป็นอดีต ไม่มีตัวตนต่างหากมาแทรกซ้อนอยู่ในกระบวนการ
๘. สุธธสงขารปฺยุชโต เพราะเป็นกองแห่งสังขารล้วน ๆ
๙. สุธธธมฺมปฺยุชโต เพราะเป็นกองแห่งธรรมล้วน ๆ
๑๐. ยถาปจฺจยปวตฺติโต เพราะเป็นไปตามเหตุปัจจัย เป็นความสัมพันธ์กันขององค์ประชุมต่าง ๆ
๑๑. องคสมภารโต เพราะเป็นการประกอบกันขึ้นของส่วนย่อยต่าง ๆ เกิดจากส่วน ประกอบย่อย ๆ

(จากหนังสือไตรลักษณ์ ของสมเด็จพระพุทธมหาราช ปยุตฺโต)

จารัมภกถา

ขโมย ตสุส ภควโต อรหโต สมมาสัมพุทธสฺส

เป็นบุญเท่าใด ที่ได้เกิดมาในกำเนิดมนุษย์ ผู้มีอาการ ๓๒ ครบถ้วนบริบูรณ์ ไม่พิการทางกาย ไม่วิปริตผิดเพี้ยนทางใจ. เป็นบุญแค่ไหน ที่ได้เกิดมาในประเทศไทย อันอุดมสมบูรณ์ไปด้วย ธรรมชาติ ทรัพยากร และผู้คนที่มียศยศไม่ดูร้าย ไม่ป่าเถื่อน. เป็นบุญสักเพียงไร ที่ได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนา ที่ยังมีได้เลื่อมสฺสญ จนไม่สามารถนำคำสอนมาปฏิบัติ ให้เกิดความสุขทั้งในชาติ ปัจจุบันและอนาคตชาติ หรือเพื่อความสิ้นชาติได้. และเป็นบุญมากล้นจนสุดใจ ที่ได้ยอมรับนับถือพระรัตนตรัยว่า เป็นสรณะเป็นที่พึ่ง เป็นที่ยึดถือ เป็นคติ และเป็นที่ไปในเบื้องหน้า

จิตตํกตํ มหคฺคฺมณฺจ จตุสํ ทฺสฺสทฺสฺสํ

จโนมสฺสตฺตปริโกถํ รตนํ เตน วุชฺชติ.

ที่เรียกว่า รัตนะ ก็เพราะเหตุว่า ๑. ทำให้เกิดความยินดี ๒. เป็นวัตถุที่มีค่ามาก ๓. เป็นสิ่งซึ่งประมาณไม่ได้ ๔. เป็นของเห็นได้ยาก ๕. เป็นเครื่องบริโภคลำหรับผู้ไม่ต่ำทราม (นโรตตมธมมชฺชสฺส)

รัตนะ = ร + ต + น เครื่องปลื้มใจคือแก้วอันประเสริฐ

ร → รมฺ-ยินดี ทำให้ผู้นับถือได้รับความยินดีมีสุข

ต → ตร-ข้าม ทำให้ข้ามพ้นอบายและวิญญทุกข

น → นี-นำไป นำให้ไปสู่สุคติและพระนิพพาน

๒ สัตตทา บังคับบัญชาไม่ได้ จริตหรือ ?

ขอแสดงมุทิตาจิตต่อท่านผู้อ่านและตนเอง ที่ได้ลาภอันดีโดยยาก คือ ความได้เกิดเป็นมนุษย์ ได้พบพระพุทธศาสนา ได้ฟังพระสัทธรรม เหลือก็เพียงแต่การปฏิบัติธรรม ให้สมควรแก่ธรรม อันจะเป็นเหตุที่ทำให้บรรลุเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ เรียกว่า โสดาปัตตียังคะ (สกทาคามียังคะ อนาคามียังคะ อรหัตตียังคะ) มี ๔ ประการ คือ

๑. สัมปยุตฺตูปสงฺสวเสว การเสพคบสัตบุรุษ
๒. สัทธัมมัสสวนะ การฟังพระสัทธรรม
๓. โยนิโสมนสิการ การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย
๔. ธัมมานุธัมมปฏิบัติ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

ข้อ ๑.สัมปยุตฺตูปสงฺสวเสว และข้อ ๒.สัทธัมมัสสวนะ เป็นปัจจัยเกื้อกูลต่อสุดตมยปัญญา ข้อ ๓. โยนิโสมนสิการ การใคร่ครวญมนสิการ คิดพิจารณาตามที่ได้ฟังธรรมมาจากสัตบุรุษ สงเคราะห์เป็นจินตามยปัญญา เพื่อต่อยอดพัฒนาให้เป็นข้อที่ ๔ อันเป็นภาวนามยปัญญา ข้อ ๔. ธัมมานุธัมมปฏิบัติ การปฏิบัติโลกีย์-ไตรสิกขา เพื่อให้สมควรแก่โลกุตตรธรรม ๔

**กิชฺโง มหุสฺสปฏิสาโก กิชฺณฺ มชฺชาน ชีวิตํ
กิชฺณฺ สทฺธมฺมสุสํวณํ กิชฺโง พุทฺธานุสฺสปาโท.**

ความได้อัตภาพเป็นมนุษย์เป็นการยาก ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายเป็นอยู่ยาก การฟังพระสัทธรรมเป็นของยาก การอุปบัติขึ้นแห่งพระพุทธรเจ้าทั้งหลายเป็นการยาก (ย. ๕.)

ธรรมบรรยายบางส่วน ปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๖๑

ทาน ศีล ไม่ใช่ภาวนา แต่พัฒนาเป็นภาวนาได้

ภาวนาคืออะไร ? การให้ทาน เรียกว่า เป็นภาวนาหรือยัง ? ... หลักปฏิบัติ ๓ ระดับ ก็คือ ทาน ศีล ภาวนา. การให้ทาน เท่านั้นยังไม่เป็นภาวนา การรักษาศีล ยังไม่เป็นภาวนา แต่ถ้าเมื่อไร กระทำทานนั้นให้พัฒนามากขึ้น เอามาระลึก เอามาตรึก เอามามนสิการ เอามาใส่ใจ เอามาทำให้เห็นประโยชน์ของทาน มากๆ การหวนระลึก หรือว่าน้อมรำลึกบ่อย ๆ ในเรื่องของท่าน ที่เราได้ทำไว้แล้วนั้นแหละ เป็นภาวนาแล้ว เรียกว่า **จาคานุสสติ**

ศีลที่ตั้งใจสมาทานรักษา งดเว้น เป็นศีลเท่านั้น ไม่ได้เป็น ภาวนา แต่เมื่อไร นำมาตรึกมาตรอง จะยืน เดิน นั่งหรือนอน ก็ตรึกตรองเรื่องศีลที่ตนรักษา สมาทาน นำมามนสิการ อะไรคือ ศีล ? มีลักษณะอย่างไร ? มีกิจอย่างไร ? มีอะไรเป็นเหตุใกล้ ? ผลปรากฏเป็นเช่นไร ? อานิสงส์ของศีลเป็นอย่างไร ? โทษของการล่วงศีลเป็นอย่างไร ? เป็นที่รักใคร่ของพระอริยเจ้าอย่างไร ? นำมาใส่ใจ มนสิการเรื่อย ๆ บ่อย ๆ อย่างนี้ เรียกว่า **สีลานุสสติ** เป็นภาวนาแล้ว (จาคา-สีลานุสสติ เป็น ๒ ในสมถกรรมฐาน ๔๐)

การที่เราจะพัฒนาในเรื่องทาน ในเรื่องศีลให้เป็นภาวนาได้นั้น ต้องมีสุตมยปัญญาพอสมควร ถ้าไม่ฟังธรรมะ ไม่ศึกษาให้มาก ด้วยเป้าหมายที่ถูกต้อง ก็จะไม่มีการพัฒนา เพราะฉะนั้น การฟัง พระธรรมจึงเป็นเบื้องต้นของการพัฒนา หรือการภาวนานั้นเอง

๔ อนาคต บังคับบัญชาไม่ได้ จริตหรือ ?

ภาวนาคือพัฒนา ภาวนา แปลว่า เจริญ อบรม ทำสิ่งไม่มีให้มีขึ้น สิ่งใดมีแล้ว ทำให้ดำรงอยู่ ตั้งมั่น แล้วก็ก้าวหน้าต่อไป เพราะฉะนั้น การพึงธรรมะจัดว่าเป็นกุศลขั้นภาวนา ภาวนาแล้วต้องรู้มากกว่าเดิม ถ้ารู้เท่าเดิม เป็นจิตตภาคิยะ พระพุทธเจ้าไม่ทรงสรรเสริญ ไม่ต้องพูดถึงหानภาคิยะ ก็คือ ยิ่งฟังยิ่งจำไม่ได้ เพราะไม่ตั้งใจจดจำ หานภาคิยกุศล แปลว่า กุศลที่เป็นไปฝักฝ่ายแห่งทางเสื่อม เนื่องจากขาดความเพียร ขาดกัลยาณมิตร แล้วก็ไม่ได้ทำให้ติดต่อกัน จึงไม่ทำให้เจริญ ไม่พัฒนา แต่ถ้าฟังแล้ว อันไหนสำคัญขยันจด จดแล้ว ยังไม่เข้าใจ ก็ต้องซักถาม หากัลยาณมิตรสนทนา ใคร่ครวญ นำมาพิจารณามากขึ้น ๆ อย่างนี้จึงทำให้เป็นภาวนา เราก็จะมีความรู้ ความเข้าใจเพิ่มขึ้น เป็นวิเสสภาคิยะ

เพราะฉะนั้น เราก็ควรสำรวจตนเอง ปีเก่ากำลังจะหมดไป ปีใหม่ก็กำลังจะก้าวเข้ามาแล้ว เรามีการพัฒนา มีภาวนามากน้อยแค่ไหน ? ถ้ามีการอบรม มีการศึกษาธรรมะและเข้าใจดี มีการพัฒนา ต้องสามารถลดละกิเลสได้บ้าง นอกจากจะรู้มากขึ้นแล้ว กิเลสต้องลดลงด้วย ถ้าทรงพระไตรปิฎก แต่ว่า รักษาศีลไม่ค่อยได้ อย่างนี้แสดงว่า ไม่ได้ภาวนา ถ้ามีสุตมยปัญญาดี หมายถึงว่า พึงธรรมะแล้ว เข้าใจถูกต้องแล้ว จะรู้เลยว่า ศีลนั้นเป็นบาทฐานของสมาธิ คนมีกาย วาจาสงบแล้ว ตามสูตรท่านว่า วินัยเป็นเหตุแห่งสังวร ด้วยปาติโมกขสังวร อินทริยสังวร อาชีวปาริสุทธิ ปัจจัยสันนิสิตศีล จตุปาริสุทธิศีล ๔ อย่างนี้ เรียกว่า สังวร

สังวรเป็นเหตุให้เกิดอวิปฏิสาร ไม่เดือดร้อนใจ อวิปฏิสารเป็นเหตุของปราโมทย์คือปีติอย่างอ่อน ปราโมทย์เป็นปัจจัยแก่

**ปิติที่มีกำลัง ปิติเป็นปัจจัยแก่ปัสสัทธิ ความสงบกายใจ ปัสสัทธิ
เป็นปัจจัยแก่ความสุข สุขก็จะเป็นปัจจัยแก่สมาธิ สมาธิก็จะ
เป็นปัจจัยแก่วิปัสสนา มรรค ผล ... (ประโยชน์แห่งวินัยเป็นต้น
วิ. ปริวาร, โภมัตถิงสูตร ๑๖. กสก., ๑๐กสก.)**

เพราะฉะนั้น ถ้าศีลไม่ดีจะทำให้เกิดปราโมทย์ปิติได้ไหม ? ...
ย่อมไม่ได้ เมื่อไม่มีปิติปราโมทย์ ย่อมจะเจริญสมถวิปัสสนาไม่ได้
นอกจากจะเข้าใจผิด

จะภาวนาได้ต้องพึงธรรมะ ศึกษาค้นคว้าธรรมะให้เข้าใจก่อน
ถ้ายังไม่เข้าใจ แล้วก็คิดแต่ว่า เราภาวนาไปก่อน โดยที่ศีลไม่
บริสุทธิ์ ก็ไม่เป็นไร เตียวภาวนาได้ผลแล้ว ศีลจะบริสุทธิ์เอง
อย่างนี้ ไม่ใช่คำสอนของพระพุทธเจ้า ต้องมีสุตมยปัญญาก่อน
ศีลมยปัญญาจึงจะตามมา ทำให้รู้ว่า การล่องศีลเป็น**อาณาวีติก-**
มันตราย เป็นอันตรายต่อการบรรลุธรรมและสุคติภูมิ สำหรับ
พระภิกษุ การล่องศีลคือต้องอาบัติแล้วไม่แสดงคืน จะเป็นเครื่อง
กั้นของการบรรลุธรรม มรรคผล แม้คฤหัสถ์ ถ้าล่องศีลอยู่เสมอ
แล้วไม่สมทาน ตั้งใจว่าจะชงดเว้น ไม่ล่องศีลเช่นนั้นอีก ก็เป็น
เครื่องกั้นต่อการเจริญภาวนาเช่นกัน ฉะนั้น ผู้ที่ปฏิบัติภาวนาโดย
ที่ศีลยังบกพร่องอยู่ ก็แสดงว่า เขายังไม่ได้ศึกษาอะไรมา หรือ
ศึกษาไม่ดี ทำให้เข้าใจผิด

เพราะฉะนั้น ก็เป็นเครื่องตัดสินได้เลย ถ้ามีผู้บอกว่า เขาได้
ฌาน เขาเป็นพระอริยบุคคล แต่ว่า เขายังผิดศีลอยู่ ย่อมไม่ใช่
ฐานะที่จะมีได้ ยังไม่น่าเชื่อถือ ซึ่งการมีศีลหรือทุศีลนั้น คนทั่วๆ
ไปรู้ได้ยาก แต่ว่า ชั้นหยาบที่สุดที่เห็นได้ง่ายๆ ก็คือ ถ้าเป็น

พระภิกษุ มีความสำรวมในปาติโมกขสังวรศีลหรือไม่ ? มีความตั้งใจ จงใจล่วงละเมิดสิกขาบทบางข้อหรือไม่ ? ถ้าเป็นคฤหัสถ์ ยังดื่มสุรา ผิดลูกผิดเมียผู้อื่นอยู่หรือไม่ ? เป็นต้น เรื่องอื่นไม่มีทางรู้ ถ้าไม่ได้ศึกษาพระวินัยอย่างละเอียด เพราะว่า ใครมีศีลหรือไม่ศีล จะพึงรู้ได้ก็ต่อเมื่อได้อยู่ร่วมกัน ต้องใช้เวลาพอสมควร และคนมีปัญญาเท่านั้น จึงจะรู้ว่า ใครมีศีลหรือใครไม่มีศีล ...

ทุกวันนี้ ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต ส่วนใหญ่จะคล้อยไปตามสังคมชาวโลก ถือเอาความสะดวกสบายเป็นเกณฑ์ ไม่ได้ยึดหลักคำสอนเป็นสำคัญ แต่ถือการพัฒนาวัตถุ และคุณภาพของชีวิตที่พร่ำพร้อมด้วยกามสุขเป็นหลัก คำสอนในหลายส่วนจึงถูกละเลยและดัดแปลง หากเทียบคำสอนและหลักปฏิบัติ ตามสำนักต่างๆ กับพระไตรปิฎก อัฐจุกถา และฎีกา ก็จะทราบได้ว่า มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงไปหลากหลายรูปแบบ

หลักคำสอนของพระพุทธเจ้านี้เป็นสัจธรรม ไม่ว่ายุคสมัยไหน ก็จะเป็นไปตามปกติธรรมดาเช่นนี้ เป็นความจริง เพราะฉะนั้น ถ้าศีลไม่ดี ภาวนาก็ไม่เจริญ มีแต่ความเข้าใจผิด เป็นมิจฉาปฏิบัติ มิจฉาสมาธิก็มีด้วย นั่งสมาธิไปก็เห็นโน้น เห็นนี้ ไปเห็นนรกสวรรค์ก็มี เห็นอะไรมากมายไปหมด ก็ให้รู้ว่าไม่ถูกต้องแล้ว ถ้าเจริญสัมมาสมาธิแล้ว ต้องไม่เห็นอะไรอย่างอื่น นอกจาก อารมณ์กรรมฐานเท่านั้น ถ้าเจริญวิปัสสนาจะไม่เห็นอะไรอย่างอื่น นอกจากสภาวะนามรูป และความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เท่านั้น ถ้าเห็นอะไรอย่างอื่นนอกจากนี้ ต้องทิ้งไป ต้องกลับมาที่อารมณ์กรรมฐาน มิฉะนั้นแล้ว ก็มีโอกาสหลทางได้ง่าย

เพราะฉะนั้น สุตมยปัญญาจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก ๆ ซึ่งก็น่าพิจารณา เพราะว่า ในยุคนี้ เราได้พบพระอรหันต์สักองค์หนึ่งหรือยัง ? ได้พบพระอริยเจ้าสักองค์หนึ่งไหม ? เราจะเชื่อได้อย่างไรว่า ท่านที่สอนปฏิบัตินี้ สอนถูกต้องทั้งหมด โดยเฉพาะถ้าไม่ได้มีหลักฐานอ้างอิงจากพระไตรปิฎก อัฐฐกถา พร้อมทั้งเหตุผลที่สมกัน เราจะเชื่อได้อย่างไรว่า ท่านสอนถูกต้อง ส่วนใหญ่ก็จะเชื่อใจตัวเราเอง เชื่อว่าเราเลือกทางไม่ผิด เลือกอาจารย์ไม่พลาด แต่ใจเรา เชื่อได้ไหม ? ... เพราะฉะนั้น จึงจะต้องมีหลักคำสอนเป็นเครื่องเทียบเคียง พระพุทธเจ้ามอบพระธรรมวินัยไว้ให้เป็นศาสดาแทน แต่ทุกวันนี้ ชาวพุทธไม่ชอบศึกษาพระธรรมวินัยให้ละเอียด เข้าใจว่าเสียเวลา สู้ฟังธรรมย่อ ๆ จากครูอาจารย์ แล้วปฏิบัติเลยดีกว่า ถ้าจะให้แต่ละคน ต่างคนต่างแยกย้ายกันไปอ่านพระไตรปิฎกเองที่บ้าน จะมีคนอ่านกันไหม ? อ่าน แต่ไม่รู้เรื่องอีก เห็นใหม่ว่ามันยาก ฉะนั้น จึงต้องพึ่งตัวเองให้มาก โดยที่เราต้องมีความเพียร ต้องค้นคว้า พิจารณา เทียบเคียง ไม่เชื่อง่าย แต่ยังไม่ต้องคิดคำนวณ ตามที่ทรงแสดงไว้ใน **กาลามสูตร (๑๑. ตัก.)** แล้วก็ยังเป็นสิ่งไม่ใช่่ง่าย ต้องเพียรในการค้นคว้า ในการอ่าน การฟัง และอย่าเชื่อง่ายเด็ดขาด เพราะถ้าเชื่อง่ายแล้ว จะตกเป็นทาสทางความคิดของบุคคล ... ยอมเป็นทาสของพระพุทธเจ้าหรือเปล่า ? ถ้าเป็นทาสของพระพุทธเจ้า มอบกายถวายชีวิตให้พระองค์ไปเลย มีแต่เจริญ ไม่มีเสื่อม ทำให้พิสูจน์ ... !

หลักคำสอนในพระไตรปิฎกต้องไม่ขัดกัน แล้วก็必须有เหตุผล เพียงแต่เหมือนกับที่เราตัวเดียว แล้วมีผลไม่หวานมาก แต่มันอยู่

บนต้นไม้สูง ทำอย่างไร เราจึงจะได้มันมา เราก็ต้องพยายามหา
บันได หาโต๊ะ หาเก้าอี้ หาอะไรมาตั้งให้มันสูงขึ้นใช่ไหม เพื่อ
ตนเองจะได้ขึ้นไปยืนเก็บผลไม้ได้ เป็นการพัฒนาตัวเอง ไม่ใช่ไป
เหนียวกิ้ง เหนียวก้าน ไปตัดต้นเลย อันนี้ก็ไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้อง
เพราะฉะนั้น การที่จะเข้าใจคำสอนในพระไตรปิฎก ก็ต้องมีทั้ง
ศรัทธาและมีทั้งปัญญา โดยที่ต้องคอยเช็คตัวเองอยู่เสมอว่า เรา
มากขึ้นหรือเปล่า ? เราลดละกิเลส โดยเฉพาะโมหะ ความไม่รู้
ได้มากขึ้นไหม ? ถ้าเรารู้มากขึ้น สามารถควบคุมจิตใจ ควบคุม
กิเลสอกุศลได้ด้วย อันนี้แสดงว่า เราเริ่มพัฒนาแล้ว แต่ก็มีหลาย
ขั้นตอนมากๆ เลยที่จะต้องพัฒนา จนกว่าจะสิ้นกิเลสโดยแท้จริง

ปีใหม่นี้ ปรารภธรรมเกี่ยวกับเรื่องไตรลักษณ์ ไตรลักษณ์อยู่
ที่ไหน ? ... อยู่ที่ตัวเราแหละ รอบๆ ตัวเราก็มีแต่ไตรลักษณ์
ทั้งนั้น วันๆ หนึ่ง เราเห็น หรือคิดถึงไตรลักษณ์บ้างไหม ? ท่าน
บอกว่าไม่มีตัวตน แล้วที่มานั่งอยู่ที่นี่ ใคร ? บอกว่าไม่มีตัวตน
ถ้าเขามาเอากระเป๋าของเราไป จะเป็นอย่างไร ? กระเป๋านั้นเป็น
อนัตตา ไม่ใช่ของเรา จะยอมให้ไหม ? ... ไม่ยอม เพราะฉะนั้น
จะต้องเข้าใจความจริง เรื่องการปฏิบัติธรรม เรื่องของไตรลักษณ์
กับเรื่องของสมมุติบัญญัติ ถ้าสับสน จะกล่าวคำสอนเป็นปฏิบัติ
หรือเป็นการทำลายคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น มีผู้กล่าวสอนว่า
เพราะไม่เข้าใจธรรม จึงสอนให้ทำสมาธิ สัมไปว่า ธรรมะเป็น
อนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ทำไม่ได้ เห็นขณะนี้ ใครทำ
เกิดขึ้นเองตามเหตุปัจจัย สอนให้ทำเห็น (จักขุวิญญาณ) ก็ผิด
สมาธิเป็นธรรมะ สอนให้ทำสมาธิ ก็ผิด ...

คำสอนอย่างนี้ ถูกไหม ? ... ไม่ถูกต้อง ธรรมะเป็นอนัตตา ถูกไหม ? ... บังคับบัญชาไม่ได้ ถูกหรือเปล่า ? ... แล้วแต่เหตุปัจจัย เพราะฉะนั้น ถ้าใครตั้งใจทำ ก็แสดงว่าไม่ยอมให้เป็นไปตามปัจจัย ... ใช่หรือเปล่า ? ... ผิดกันไปไกลจากที่พระพุทธเจ้าสอนมากเลย ถ้าผู้ฟังไม่ได้สะสมสมาธิภูมิมากพอ หรือว่า ไม่ได้ศึกษาพระธรรมมาอย่างดี เมื่อไปฟังคำสอนเช่นนี้แล้ว ก็จะเห็นด้วย เป็นความจริงนี้ ธรรมทั้งหลายบังคับบัญชาไม่ได้ ... คล้อยตามไปเลย

ข้อความที่ผู้กล่าวด้วยความเห็นเช่นนี้ เหมือนกับจะเข้าใจว่า เมื่อธรรมะเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ จึงไม่ควรฝืนทำสิ่งที่ไม่เป็นธรรมชาติ ไม่เป็นปกติธรรมดา เช่น การทำสมาธิ แม้แต่ การสมาทานศีล ๕ หรืออุโบสถศีล การสวดมนต์แล้วอธิษฐาน ตั้งเป้าหมายเพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพาน หรือความตั้งใจพากเพียร เจริญวิปัสสนา ฯลฯ โดยไปเปรียบเทียบกับความเห็นคือจักขุวิญญาณ เป็นต้น ซึ่งเป็นวิบากจิต เป็นผลของกรรม (แม้กรรมเป็นตัวจัดสรร ก็จริง แต่ถ้าเห็นแล้ว จิตจะเป็นอกุศล พระพุทธเจ้าสอนให้มี อินทริยสังวร ไม่ให้มอง ไม่ให้ดู บัญญัติสิกขาบทสำหรับพระภิกษุ และแม้ผู้สมาทานอุโบสถศีล ไม่ให้ดูหนัง ฟังเพลงอันเป็นการเล่น ที่เป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ รวมทั้งการประดับ ตกแต่งร่างกาย ปรับอาบัติ คือ โทษไว้ด้วย ... นี่เป็นการห้ามจิตเห็นในสิ่งที่ไม่มี ประโยชน์ แต่ทำให้เกิดโทษ เรียกว่า **สาตถกสัมปชัญญะ** มีปัญญา ในอันที่จะพิจารณาถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ ซึ่งเป็นขั้นแรกของสัมปชัญญะ ๔ ในฐานะ ๗ อันเป็นการปฏิบัติ ...)

แต่การทำสมาธิในพระพุทธศาสนา ด้วยความเข้าใจถูกต้อง เป็นกุศลที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงสรรเสริญ เป็นอธิจิตตสิกขา เป็นสมณภาวนาที่ควรเจริญ เป็นส่วนของไตรสิกขา เพื่อความบริบูรณ์แห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นทางดำเนินเพื่อความเป็นพระอริยบุคคล เพื่อความพ้นจากทุกข์ทั้งปวง ...

อนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ จริงหรือ ?

ต่อจากนี้ไป จะมาปรารภเรื่องไตรลักษณ์ว่า อนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ทำอะไรไม่ได้จริงหรือเปล่า ? หรือว่า จะต้องทำอนัตตาบังคับบัญชาไม่ได้ แต่พระพุทธเจ้าสอนว่า ต้องทำหรือไม่ต้องทำ ปล่อยให้เป็นไปตามเหตุปัจจัย หรือต้องทำอะไรบ้าง ?

คำสอนที่บอกว่า ปล่อยให้เป็นไปตามเหตุปัจจัย นี่ไม่ได้มีอยู่ในพระไตรปิฎก อัฐฐกถาเลย ไม่มีเลย แต่ท่านแสดงไว้อย่างนี้ว่า **ธรรมทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย** แต่ไม่ได้บอกว่า บังคับไม่ได้ หรือว่า ทำอะไรไม่ได้ คำว่า บังคับบัญชาไม่ได้ ใช้อธิบายคำว่า อนัตตา ไม่ใช่ข้อปฏิบัติ ไม่ใช่ให้เราเอามาปฏิบัติ ไม่ใช่ว่าแล้วแต่เหตุปัจจัย ต้องไม่ตั้งใจ และทำอะไรไม่ได้ มีแต่ว่า ต้องทำ ถ้าคุณไม่ทำ คุณจะต้องมีโทษ อาจจะพ้นจากภาวะภิกษุก็ได้ เช่น ถ้าพระภิกษุไม่รักษาพระวินัย ไปจับต้องกายหญิง ไปเสพเมถุน ... จะเป็นอย่างไร ? ถ้าบังคับบัญชาไม่ได้ ปล่อยไปตามเหตุปัจจัย ราคะเกิด อยากทำอะไรก็แล้วแต่เหตุปัจจัย มีหวัง พระศาสนาเสื่อมไปนานแล้ว ผู้คิดเช่นนี้ ทำเช่นนี้ ก็ต้องตกอบายภูมิแน่นอน เพราะฉะนั้น ต้องเข้าใจคำว่า **อนัตตา** นี้ให้ดี พระวินัยนี้ ต้องตั้งใจทำ ต้องตั้งใจรักษา ถ้าไม่รักษา พระคุณเจ้าจะพ้นจาก

ความเป็นพระภิกษุไป หรือว่า จะต้องไปตกนรกหมกไหม้ ไปเกิดในอบายภูมิ เพราะฉะนั้น คำว่า อนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้นี้ ใช้กับวิปัสสนา เพื่ออธิบายสภาวะธรรมเท่านั้น ไม่ควรใช้คำพูดนี้พร่ำเพรื่อ จะทำให้คนฟังหลง เข้าใจผิด วิปริตผิดเพี้ยนไปได้ ...

เป็นลูกต้องกตัญญูต่อพ่อแม่ ลูกไหม ? ... แต่อาจารย์บอกว่า ธรรมะเป็นอนัตตา ต่างคนต่างอยู่ก็แล้วกัน พ่อแม่ก็อยู่ส่วนพ่อแม่ ลูกอยากจะทำอะไรก็แล้วแต่เหตุปัจจัย อย่างนี้ได้ไหม ? ... ถ้าเกิดเข้าใจผิด มันจะสวนทางกับทางโลกหมดเลย ไปทำงานก็ทำแบบเช้าชามเย็นชาม เจ้านายมาตำหนิ ทำไมยังไม่ทำ ? ทำไมยังไม่เสร็จ ? ลูกน้องบอกเจ้านายว่า มันเป็นไปตามเหตุปัจจัย ธรรมะเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ... เห็นไหมว่า มันขัดกับการดำเนินชีวิตตามหน้าที่ที่ต้องทำ ขัดกับทางโลก เพราะฉะนั้น คนที่เข้าใจอนัตตาแบบนี้ จะดำรงชีวิตอยู่เป็นสุขไม่ได้ จะยุ่งยากมากในโลกนี้

อนัตตา บังคับ ไม่ได้ ทฤษฎีสินจึงเสียหายสูญสิ้น

มีตัวอย่างเป็นอุทาหรณ์ สะท้อนชีวิตจริง ของผู้ที่เข้าใจว่า ธรรมะทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ จะเล่าให้ฟัง

มีชายผู้หนึ่ง ได้ศึกษาธรรมะ และได้รับคำสอนเกี่ยวกับเรื่องอนัตตาที่บังคับบัญชาไม่ได้ พ่อแม่ทั้งทฤษฎีสินสมบัติไว้ให้หลายสิบล้านบาท แล้วก็จากไปตามยถากรรม เขานำเงินไปลงทุนทำธุรกิจทำไปทำมาก็เสียหาย ขาดทุน ภรรยา ก็บอกสามีผู้นี้ว่า ทำไมจึงเป็นเช่นนี้ ? มันต้องปรับปรุงแก้ไขนะ สามีบอกว่า ก็ธรรมะเป็นอนัตตา จะอย่างไรได้ แล้วแต่เหตุปัจจัย ถ้าบังคับบัญชาได้

คงไม่เสียหายอย่างนี้ ภรรยาที่พูดอะไรไม่ออก เพราะนับถือและฟังคำสอนจากอาจารย์คนเดียวกัน เชื่อถือเหมือนกัน

ไปลงทุนครั้งที่ ๒ ก็เสียหาย ขาดทุนอีก ภรรยาก็บ่น สามีก็นั่งขึ้นมาว่า ธรรมะเป็นอนัตตา จะให้ทำอย่างไร ? ถ้าทำได้มันก็กลายเป็นอัตตานะสิ ... ในที่สุด สามีภรรยาคู่นี้ ก็หมดตัว บ้านถูกยึด ต้องไปเช่าบ้านอยู่ สามील้มป่วย ผลสุดท้ายก็เสียชีวิตไปตามมฤตกรรมของใครก็ของคนนั้นจริงๆ ภรรยาก็ยังคงปฏิบัติตามแนวทางนี้อยู่ คือ ธรรมะเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ...

นี่เป็นเรื่องจริง ที่น่าสลดใจว่า ธรรมะในการครองเรือน ในการใช้ชีวิต ทำธุรกิจการค้า ทุกแขนงวิชา พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ให้คฤหัสถ์มากมาย แต่สามีภรรยาคู่นี้ไม่ได้นำมาใช้ แต่กลับไปนำธรรมะส่วนละเอียดซึ่งเป็นเรื่องของวิปัสสนา สำหรับผู้ที่ต้องการออกจากวัฏฏะ มาใช้กับการทำธุรกิจ ผิดที่ผิดทาง จึงทำให้ชีวิตล้มเหลว ไม่เกิดประโยชน์สุขต่อตนเองและครอบครัว

หลายคนที่มีความเข้าใจผิดในพระธรรมส่วนละเอียด ไม่อาจนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ ให้เข้ากับการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข ในฐานะที่เป็นคฤหัสถ์ เพราะความเข้าใจผิดในข้อธรรมขั้นสูง ในความเป็นอนัตตานี้ เป็นความเห็นผิดที่มีแต่ความยึดมั่นถือมั่น สังเกตได้จาก ถ้าใครมีความเห็นอื่นที่ไม่เหมือนของตนเอง จะเข้าใจว่า เขาเหล่านั้นเห็นผิดหมด กลายเป็นปฏิปักษ์ แม้คนที่เคยเป็นเพื่อน เป็นสหายธรรมกันมาก่อน ถ้าไปฟังธรรมจากครูบาอาจารย์อื่น ที่นอกจากอาจารย์ของตน ก็จะละคลายความเป็นมิตรถึงกับเลิกคบหากันเลยก็มี บางคนถือว่าเป็นศัตรูด้วยซ้ำ

แม้ในเรื่องศีลก็มีคำสอนที่ผิดเพี้ยนว่า ตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไปเท่านั้นที่จะรักษาศีลได้บริสุทธิ์ อาจารย์บางท่านจึงสอนลูกศิษย์ว่า **ปุถุชนผิดศีลบ้างก็เป็นเรื่องปกติ** เพราะไม่ใช่พระอรหันต์บุคคล จึงทำให้ลูกศิษย์ไม่ระวังในเรื่องศีล ไม่มีการตั้งใจสมาทานศีล เพราะ ธรรมะเป็นอนัตตา บังคับไม่ได้ ถ้าจะบังคับให้มีศีลบริสุทธิ์ ก็จะมี ผิดปกติ กลายเป็นอัตตา แม้จะดูหนังฟังเพลงก็เจริญสติปัฏฐานได้ ไม่มีการบังคับ เพราะสติก็เป็นอนัตตา จะเกิดขณะใด เมื่อไรก็ได้ ลูกศิษย์บางท่านจึงยังดื่มเบียร์ ดื่มสุรากันอยู่ เนื่องจากอาจารย์เคยสอนว่า แม้เจ้าสรกานิศากยะก็เป็นผู้ชอบดื่มสุราและฟังธรรม ปฏิบัติธรรม ยังสามารถบรรลุเป็นพระโสดาบันได้ ... (ส. มหา.)

มีลูกศิษย์บางท่านไปถามอาจารย์ว่า ลูกศิษย์อีกคนหนึ่งชอบดื่มเบียร์ ทำไมอาจารย์ไม่ห้าม มันไม่ดี อาจารย์ตอบว่า เขาต้องรู้ตัวของเขาเอง ถ้าห้ามแล้วเขาจะฟังหรือ อย่าลืมว่า ธรรมะเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ถ้าบังคับได้ อาจารย์ก็คงจะห้ามแล้ว

ตกลงว่า ธรรมเรื่องทศ ๖ หน้าทีที่อาจารย์ฟังกระทำต่อลูกศิษย์ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ ใน **สังคาถกสูตร (ก. ป.)** อาจารย์ท่านนี้คงไม่ได้ศึกษา จึงไม่ทราบว่าจะต้องปฏิบัติต่อลูกศิษย์อย่างไร ? ช่างน่าสลดใจเสียจริง ! ...

เหล่านี้เป็นบางตัวอย่างของหลายท่านที่เข้าใจว่า ธรรมะเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ชีวิตจะล้มเหลว ไม่มีการพัฒนาเลย สวดมนต์ก็ไม่สวด ไม่มีการสมาทานศีล ไม่มีการทำสมาธิ ทำบุญให้ทานก็ไม่ค่อยได้ทำ เพราะถือว่าทำบุญกับอาจารย์ ฟังธรรมจาก

อาจารย์ได้บุญมากกว่า ไม่ค่อยเคารพพระภิกษุด้วยซ้ำ เพราะเห็นว่าพระภิกษุส่วนใหญ่ไม่ค่อยรักษาพระวินัยกัน ... ทำให้รู้สึกว่าคุณเข้าใจเช่นนี้ ไม่ได้เห็นแท้จริงว่า ธรรมะเป็นอนัตตาอย่างที่คุณกล่าว แต่ยังมียึดมั่น ถือมั่นอยู่อย่างมากทีเดียว

ในทุกวันนี้ พระภิกษุไม่ค่อยรักษาพระวินัยกันก็จริง เราเห็นกันบ้างไหม ? ไปดูใน YouTube สิ มีเรื่องเป็นข่าวประจำ ทั้งดื่มเหล้าเมายา แสวงหาเรียไรเงินทอง ขาวยาบ้า ทำเรื่องบาดสีกับสีกา แย่งกันเป็นเจ้าอาวาส ฆ่ากันตายเรื่องผลประโยชน์ก็มี แต่ว่าถ้าเราเจอพระภิกษุ เราควรจะไหว้ไหม ? ไหว้ได้ไหม ? ... เราไหว้น้อมถึงพระอริยเจ้าได้ แต่ถ้าพระภิกษุเข้ามาทำอาการไม่น่าเลื่อมใสกับเรา มายักคิ้วหลิ่วตากับเรา เราควรไหว้ไหม ? ... ควรถวายนมความรู้ว่า เป็นพระภิกษุควรมีความละอาย ไม่ควรทำผิดพระวินัย ... ถึงแม้ว่า พระทำผิดศีลอยู่ แต่เราไม่รู้ว่าคุณทำผิดศีล ไม่เห็นต่อหน้า เรากราบไหว้ได้ เราเคารพได้ แต่ถ้าเราเห็นท่านทำผิดศีลต่อหน้า เราจะไม่แสดงความเคารพก็ได้ เป็นการแสดงให้เห็นว่าเราไม่สนับสนุน ไม่เคารพเอื้อเฟื้อต่อผู้ทำลายพระศาสนา

ถ้าเรารักพระพุทธศาสนา เราไม่ควรเกรงใจบุคคล พระภิกษุท่านจะทำผิดศีลหรือไม่ เราก็ไม่รู้เรื่องของท่าน แต่เวลาที่เราจะทำบุญให้ท่าน เราก็เคารพท่าน เหมือนกับท่านเป็นพระอรหันต์ เป็นการถวายนมทาน ไม่ใช่ทำกับบุคคล แต่ถ้าท่านมาทำผิดศีลต่อหน้าเรา เราจะไม่เคารพ เพราะเขากำลังทำลายพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เราจะไม่สนับสนุนคนที่มาทำลายคำสอน เราสามารถบอกท่านได้เลยว่า ถ้าเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา

จะไม่ทำอย่างนี้ นี่คือ เราไม่เกรงใจบุคคล เราเกรงใจและเคารพ พระรัตนตรัย เคารพพระธรรมวินัยที่เป็นองค์ศาสนา

พระนางปชาบดีโคตมีกราบไหว้พระภิกษุ เพราะท่านเป็นพระภิกษุณี แม้มีพรรษาตั้ง ๑๐๐ จะต้องกราบไหว้พระภิกษุแม่ที่บวชในวันนั้น แต่ไม่ต้องไหว้สามเณร ภิกษุณีไม่ไหว้สามเณร เพราะสามเณรเป็นอนุปสัมบัน ภิกษุณีเป็นอุปสัมบัน ภิกษุณีสูงกว่าสามเณรและห้ามว่ากล่าวสั่งสอนพระภิกษุ แต่ถามได้ว่า พระคุณเจ้า เจ้าคะ พระเถระเขาทำกันเช่นนี้ได้หรือเปล่าเจ้าคะ ? ถามได้ ไม่ได้สอน แต่ถาม อย่างนี้ไม่ผิด (ภิกษุณีสั่งสอน ต่่าวาพระภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์) โยมก็เหมือนกัน ไม่ต้องสอนตรงๆ แค่ว่า พระคุณเจ้า เจ้าคะ พระภิกษุตามพระธรรมวินัย จะรับเงินทองได้หรือเปล่าเจ้าคะ ? ถามอย่างนี้ก็ไ้ เป็นการเตือนโดยอ้อม ...

อันนี้ เป็นการทำตามพระวินัย ไม่ใช่ความเห็นของบุคคล เพราะว่ายุคนี้ เห็นกันชัดๆ แล้ว คนส่วนใหญ่ชอบกล่าวตู่คำสอนของพระพุทธเจ้าว่า พันยุศสมัยแล้ว พระพุทธเจ้าอนุญาตให้ส่งฟรีรถถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้ แต่ความจริงแล้ว ทำอย่างนั้นไม่ได้ พระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านก็ไม่ยอมที่จะรื้อถอนพระวินัยทุกข้อ ...

เรามีหน้าที่อย่างหนึ่ง พุทธศาสนิกชนควรจะต้องเป็นผู้รักษาคำสอนและปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ถ้าปรารถนาจะพ้นทุกข์จริง มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งจริงหรือเปล่า ? หรือว่ามีบุคคลเป็นที่พึ่ง ถ้าเราพึ่งบุคคล เราเห็นแก่หน้าบุคคล อีกหน่อยเราก็เป็นสาวกของบุคคลนั้นไป แต่ถ้าเราเห็นแก่พระรัตนตรัย เราก็จะเป็นลูกศิษย์ของพระรัตนตรัยตลอดไป จนกว่าจะพ้นจากวัฏฏทุกข์

เพราะฉะนั้น ก็ขึ้นอยู่กับความหนักแน่นในใจของเราว่า เรามีศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัยจริงหรือเปล่า ? เราเชื่อกรรมและผลของกรรมจริงไหม ? เราเข้าใจคำสอนของพระพุทธเจ้าแค่ไหน ? ถ้าเข้าใจคำสอนจริง เราก็ต้องกล่าวพูดในสิ่งที่ถูกต้อง แต่ก็ต้องดูกาลเทศะเหมือนกัน พูดได้ตามสถานการณ์และความเหมาะสม

ปีใหม่นี้ เราจะมาปรารภเรื่องของไตรลักษณ์ เพราะว่าป็นหลักการสำคัญ อันนี้เป็นขั้นปรีชาญาณ แต่ถ้าวเราเข้าใจขั้นปรีชาญาณ เราก็สามารถนำไปปฏิบัติได้ แต่ว่าถ้าวเริ่มต้นเข้าใจปรีชาญาณไม่ดี ไม่มีสุดมยปัญญาแล้ว ปฏิบัติก็เพี้ยนหมด เพราะว่า **อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นเรื่องของทุกขสังข ไม่ใช่ว่าเรื่องของมคคสังข** มคคสังขต้องนำมาปฏิบัติ ทุกขสังขไม่ใช่ให้เอามาปฏิบัติ ทุกขสังขเอาไว้กำหนดรู้ แต่ว่าคำสอนที่ไม่มีสุดมยปัญญาดีพอ จะสับสนเข้าใจว่า เป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ก็เลยคิดว่า ถ้าเช่นนั้น ก็อย่าไปทำอะไรเลย เพราะบังคับบัญชาไม่ได้ ทำไม่ได้ แล้วแต่เหตุปัจจัย นี่เป็นการเข้าใจผิดเพี้ยนอย่างมากๆ ...

อนัตตา เกี่ยวข้องกับวิปัสสนา-ปัญญา อย่างไร ?

สพเพ สงฺขาราน อนิจจา สังขารทั้งหลายทั้งปวง ไม่เที่ยง

สพเพ สงฺขาราน ทุกขา สังขารทั้งหลายทั้งปวง เป็นทุกข์

สพเพ ธมฺมา อนตฺตา ธรรมทั้งหลายทั้งปวง เป็นอนัตตา

สังขารทั้งหลาย (จิต ๘๘ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘) เว้นพระนิพพาน (เพราะพระนิพพาน เป็นวิสังขาร ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง) เอาเฉพาะที่เป็นโลกียะ (มรรคก็เป็นสังขารธรรม แต่เป็นโลกุตตระ

ไม่ได้เป็นอารมณ์ของวิปัสสนา ก็ต้องเว้นด้วย) ส่วนธรรมทั้งหลาย เป็นทั้งโลกียะและโลกุตตระ นิพพานเป็นธรรมก็จริง แต่ในที่นี้ เป็นไปในวิปัสสนา พระนิพพานไม่ได้เป็นอารมณ์ของโลกียวิปัสสนา เพื่อเบื่อหน่าย คลายกำหนด แต่เป็นอารมณ์ของโลกุตตรมรรค ทำให้ประธานกิเลสเป็นสมุจเฉท ในที่นี้ จึงต้องเว้นด้วย)

คำสอนของพระพุทธเจ้ากว้างขวางมาก มีนัยหลากหลาย พระพุทธเจ้าแสดงธรรมกับคนนี้แค่นี้ แต่ไม่ใช่ธรรมะมีความหมาย แค่นี้ มีความหมายหลากหลาย เพียงแต่ทรงแสดงตามอัธยาศัย ของบุคคล ... มาดูตัวอย่าง ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมตาม อัธยาศัยของบุคคลผู้ฟัง ไม่ใช่เหวี่ยงแหเหมือนในยุคปัจจุบันนี้ ...

เรื่องภิกษุ ๕๐๐ เจริญวิปัสสนา

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวัน ทรงปรารภภิกษุ ๕๐๐ รูป ตรัสพระธรรมเทศนาว่า **สพฺเพ สงฺขารา** เป็นต้น

(คำว่า **ภิกษุ** ความหมายหนึ่งในหลายความหมายคือ ผู้เห็น ภัยในวัฏฏะ (**สงฺสारे** **ภัง** **อญฺตติ** **ภิกฺขุ**) เป็นภิกษุโดยข้อปฏิบัติ ถ้าเป็นภิกษุโดยเพศ ต้องปลงผมและหนวด ทุ่งห่มผ้ากาสาวะ บวชตามพระวินัย แต่ถ้าโดยข้อปฏิบัติ ใครก็ตาม จะเป็นมนุษย์ หรือเทวดา เป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ เป็นสตรีหรือบุรุษ ถ้าเป็น ผู้อบรมสติปัญญา ชื่อว่า เป็นภิกษุ เพราะเห็นภัยในวัฏฏสงสาร)

ภิกษุเรียนกับภิกษุฐาน

ดังได้สดับมา ภิกษุเหล่านั้น เรียนกรรมฐานในสำนักพระ ศาสดาแล้ว แม้พากเพียรพยายามอยู่ในป่า ก็ไม่บรรลुพระอรหัต

จึงคิดว่า เราจักเรียนกรรมฐานให้วิเศษขึ้น ดังนี้แล้ว ได้ไปสู่สำนัก พระศาสดา. เป็นธรรมเนียมที่ว่า ผู้ที่มุ่งปฏิบัติธรรม ต้องเรียน กรรมฐานจากพระพุทธรูปเจ้าหรือครูบาอาจารย์ จนหมดความสงสัย แล้วหลีกเร้นไปปฏิบัติ ถ้าปฏิบัติแล้วไม่บรรลु กำหนดเวลา ๓ เดือน ต้องบรรลุ ถ้าไม่บรรลุก็กำหนด ๖ เดือน ถ้าไม่บรรลุก็ กำหนด ๙ เดือน ถ้าไม่บรรลุก็กลับไปเฝ้าพระพุทธรูปเจ้า ไปขอ กรรมฐานเพิ่ม ไปขอความรู้ความเข้าใจเพิ่ม พระพุทธรูปเจ้าจะให้ กรรมฐานเพิ่ม (ต้องมีสูตรมยปัญญา เรียนกรรมฐานก่อน แล้วหลีก เร้นไปปฏิบัติ เมื่อไม่บรรลุจึงกลับมาขอกรรมฐานเพิ่ม ไม่ได้มีการ สอบอารมณ์เหมือนในยุคปัจจุบันนี้) เรียนกรรมฐานตั้งแต่เบื้องต้น คือ สภาอิ ปัญญา จนกระทั่งถึงความเป็นพระอรหันต์ ต้องเรียน หมดแล้วจึงไปปฏิบัติ

ทางแห่งความหมดจด (วิสุทธิมรรค)

พระศาสดาทรงพิจารณาว่า กรรมฐานอะไรหนอแล เป็นที่ สบายของภิกษุเหล่านี้ ? จึงทรงดำริว่า ภิกษุเหล่านี้ ในกาล แห่งพระพุทธรูปเจ้าทรงพระนามว่า **กัสสปะ** ตามประกอบแล้วใน **อนิจจลักษณะ** สิ้น ๒ หมื่นปี

ภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ เป็นเพื่อนกันมา เกิดในสมัยพระพุทธรูปเจ้า กัสสปะ ชาติปัจจุบันก็มาเจอกันอีก ใช้เวลา ๒ หมื่นปี ได้เจริญ วิปัสสนาประเภทเดียวกัน น้อมไปทางอนิจจลักษณะ อย่าคิดว่า ท่านเจริญแต่ทางอนิจจอย่างเดียว ความเป็นจริง ภิกษุเหล่านี้ เจริญอนิจจลักษณะเป็นส่วนมาก เป็นส่วนใหญ่ เพราะภิกษุเหล่านี้ เป็นผู้ใฝ่มาด้วย **อริโมกข์** ยิ่งด้วย **ศีล** จะน้อมไปทาง **อนิจจ** แต่ก็

ต้องรู้ว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดแปรปรวนด้วย ทนอยู่ไม่ได้ด้วย สิ่งนั้นเป็นอนัตตา (บังคับบัญชาไม่ได้) เพราะไตรลักษณ์ไม่ได้แยกจากกัน รู้ไตรลักษณ์อย่างหนึ่ง ก็ต้องรู้อีก ๒ อย่างด้วย แต่ว่าจะโน้มไปทางอย่างไหนมาก ... ภิกษุ ๕๐๐ รูป เหล่านี้ โน้มไปทางอนิจจลักษณะมาก

พระพุทธเจ้าทรงดำริว่า การแสดงคาถาด้วยอนิจจลักษณะ นั้นแลแก่เธอทั้งหลายเพียง ๑ คาถา ย่อมควร

พระพุทธเจ้าทรงแสดงคาถาเดียวเกี่ยวกับเรื่องอนิจจัง ไม่ต้องแสดงอีก ๒ คาถา เนื่องจากแสดงคาถาเดียว ก็สำเร็จประโยชน์แล้ว ภิกษุเหล่านี้ย่อมแทงตลอดทุกขลักษณะและอนัตตลักษณะด้วย

ดังนี้แล้ว ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สังขารแม้ทั้งปวงในภพทั้งหลายมีกามภพเป็นต้น เป็นสภาพไม่เที่ยงเลย เพราะอรรถว่ามีแล้วก็ไม่มี (นฺตฺวา อภาวตฺถเน) ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ยทา ปญฺญา ย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทฺวเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.

เมื่อใด บุคคลเห็นด้วยปัญญาว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง เมื่อนั้น ย่อมหน่ายในสิ่งที่เป็นทุกข์ที่ตนหลงนั้นแหละเป็นทางแห่งความหมดจด (วิสุทฺธิมรรค)

วิสุทฺธิมรรค หมายถึง ทางแห่งความบริสุทธิ์ คือ ไตรสิกขาในที่นี้ เน้นวิปัสสนาที่เป็นโลกียะ ถ้าเป็นโลกุตตระ คือ มรรคมีองค์ ๘ ที่เกิดกับมัคคจิต

วิสุทธิมรรค คือ ทางเดินที่ทำให้ถึงพระนิพพาน เป็นเหตุที่ทำให้ถึงพระนิพพาน เรียกว่า **สัมปปากเหตุ** (เหตุที่ทำให้ถึง) พระนิพพาน ชื่อว่า **วิสุทธิ** แต่เหตุที่ทำให้ถึงวิสุทธิ เรียกว่า **วิสุทธิมรรค** ฉะนั้น วิสุทธิมรรคจึงมี ๒ อย่าง คือ โลภียะและ โลกุตตระ ได้แก่ไตรสิกขานั้นเอง ไตรสิกขาที่เป็นโลภียะเป็นวิสุทธิมรรคที่เป็นปุพพภาค คือเบื้องต้นของพรหมจรรย์ ไตรสิกขาที่เป็น โลกุตตระก็เป็นวิสุทธิมรรค เป็นมัคคขณะ เป็นมัคคพรหมจรรย์

พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า สังขารทั้งหลาย ในภพทั้งหลาย ฉะนั้น การเจริญวิปัสสนา นอกจากพิจารณาสังขารในตัวเองแล้ว ภายนอกตัวเองก็ต้องพิจารณาด้วย ... เจริญวิปัสสนาไปในกามภูมิ รวมทั้งเทวภูมิ พรหมภูมิด้วย ทำไมต้องเจริญวิปัสสนาในพวก เทวดาด้วย ? ... เป็นเรื่องของศรัทธาพร้อมทั้งปัญญา ถ้าเราเจริญวิปัสสนา น้อมเข้าไปในสิ่งใด ก็จะเบื่อหน่ายคลายกำหนดในสิ่งนั้น เจริญวิปัสสนาในทุกขสัจ ในอุปาทานชั้น ๕ เพื่อที่จะไม่ต้อง กลับมามีชั้น ๕ อีก เพื่อให้เกิดความเบื่อหน่าย คลายกำหนดในชั้น ๕ จึงต้องพิจารณา ทั้งเทวดา พรหม สัตว์เดรัจฉาน สัตว์ อบายทั้งหลาย เพื่อให้เบื่อหน่าย คลายกำหนดจากภพภูมิทั้งปวง จึงจะบรรลุความเป็นพระอรหันต์ได้

พระพุทธเจ้าให้พิจารณาทั้งอดีต อนาคต ปัจจุบัน ภายใน ภายนอก หยาบ ละเอียด ทราบ ประณีต มีในที่ไกล ในที่ใกล้ แต่ว่าวิปัสสนาของคนยุคนี้ เอาเฉพาะปัจจุบันอย่างเดียว ภายใน อย่างเดียว ขัดกับพระไตรปิฎกพุทธพจน์และอัฐกถา แต่คนส่วนใหญ่กลับเลื่อมใส เพราะขาดสุดมยปัญญา ไม่ได้มีพระรัตนตรัย

เป็นที่พึง ไม่ได้มีคำสอนเป็นที่พึง จะเป็นการเจริญที่มากไปด้วย
อภิขณาและโทมนัส พิจารณาแต่ภายในเท่านั้นเป็นอภิขณา ไม่ให้
พิจารณาภายนอก ก็เป็นโทมนัส ให้พิจารณาแต่ปัจจุบันเท่านั้น
เป็นอภิขณา ไม่ให้พิจารณาอดีต อนาคต เป็นโทมนัส ...

สองบทว่า **สพเพ สงฺขารา** เป็นต้น ความว่า เมื่อใด
บัณฑิตย่อมเห็นด้วยวิปัสสนาปัญญาว่า ชันธ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว
ในภพทั้งหลาย มีกามภพ เป็นต้น ชื่อว่า ไม่เที่ยง เพราะต้องดับ
ในภพนั้น ๆ เอง ...

สังขารตั้งแต่อบายภูมิจนถึงอเวจีมหานรก จนกระทั่งถึงรูปพรหม
เป็นสังขาร คือ สภาพที่มีปัจจัยปรุงแต่ง ชันธ์ ๕ ชันธ์ ๔ ชันธ์ ๑
ทุกภพภูมิไม่เที่ยง ไม่ได้มีเพียงภพมนุษยเท่านั้น แต่มีถึง ๓๑ ภูมิ
และ ๓๑ ภูมิอยู่ในจักรวาลเดียว แล้วก็ไม่ได้มีเพียงจักรวาลเดียว
แต่มีถึงแสนโกฏิจักรวาลนับไม่ถ้วน ต้องหม่อมพิจารณาโดยอนุमान

เมื่อพิจารณาสังขารทั้งหลายว่าไม่เที่ยง เป็นต้น ก็คือ เข้าไป
ทำ**ปริญญา ๓** ในสังขารทั้งหลาย ในภพภูมิเหล่านั้นให้ถ้วนทั่ว
ปริญญา ๓ ได้แก่ ญาณตปริญญา ตริณปริญญา และ ปหานปริญญา

ถ้าสามารถทำปริญญา ๓ ในสังขารทั้งหลายได้บริบูรณ์ จะ
ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ไม่ยินดี ไม่เห็นสาระในสังขารเหล่านั้น
แต่การรู้ว่าเป็นเพียงนามธรรม รูปธรรมเท่านั้น รู้เท่านี้ เพียงทำ
ให้ความยึดถือความเป็นอัตตาลดลง ไม่ได้ทำให้เบื่อหน่าย ยังต้อง
รู้ด้วยว่า นามธรรม รูปธรรมเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นลอยๆ พระเจ้า
ไม่ได้สร้าง แต่เกิดจากเหตุปัจจัย นี่เป็น**ญาณตปริญญา**

แต่ว่าประจักษ์แจ้งแค่ ๒ ญาณขั้นต้น ยังไม่ได้เบื่อหน่าย ยังยินดีอยู่ จึงต้องเข้าไปพิจารณาว่า สังขารที่เป็นนามรูปเหล่านี้เกิดจากปัจจัย ล้วนไม่เที่ยง เพราะแปรปรวน เสื่อมสิ้นไป เป็นทุกข์ เพราะถูกเบียดเบียน ทนได้ยาก เป็นอนัตตาด้วย เข้าไปควบคุมไม่ให้แก่เจ็บตาย ไม่ได้ การพิจารณาอย่างนี้ เรียกว่า เป็น**ไตรณ-ปริญญา** ถ้าเราพิจารณาได้ปริบูรณ์ในขั้นที่ ๕ เหล่านี้ ก็จะทำให้เกิดความเบื่อหน่าย คลายกำหนด ... จึงเป็น**ปหานปริญญา**

ถ้าพิจารณาสังขารเหล่านี้ได้ปริบูรณ์ เมื่อนั้น จะทำให้เบื่อหน่ายในทุกข์ คือ อุปาทานขั้นที่ ๕ อันเนื่องด้วยการบริหารขั้นนี้ ตั้งแต่ตื่นเช้าขึ้นมา ต้องบริหารขั้นนี้มาก ต้องกิน ต้องดื่ม ต้องถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ต้องไปซักผ้า ทำความสะอาดบ้าน เนื่องด้วยขั้นที่ ๕ ทั้งหมดเลย

การบริหารขั้นที่ ๕ นี้ยุ่งมาก ๆ แต่ว่าเราทนได้ เพราะมันมีอัสสาทะ ยังทำให้เรายินดีอยู่ คือมันแก่อะไรเราก็ยินดี เข้าทุรุดก็ไปหาหมอ เรายังยินดีกับมันอยู่ เพราะมีอัสสาทะ นามรูปภายในมีอัสสาทะมากกว่านามรูปที่อยู่ภายนอก อัสสาทะแต่ละที่แต่ละอย่างไม่เท่ากัน เมื่อมีอัสสาทะมากมาย จึงทำให้เราไม่เบื่อหน่ายจากสิ่งเหล่านี้ แต่ถ้าเราพิจารณาให้เห็นโทษของมันมากมาย อัสสาทะจะคลายลง อัสสาทะในที่นี้เป็นชื่อของตัณหา ความยินดี ความติดข้อง ความเพติดเพลิน เพราะว่า ทุกข์สักก็เป็นเหตุทำให้เกิดตัณหาด้วย (ตัณหาเป็นสมุทัย เหตุให้เกิดทุกข์ ทุกข์ก็เป็นอารมณ์ เป็นอาร์มณมณปัจจัย เป็นที่ยึดถือของตัณหา)

เมื่อนั้น ย่อมหน่ายในทุกข์ อันเนื่องด้วยการบริหารชั้นนี้ เมื่อหน่ายย่อมแทงตลอดสัจจะทั้งหลายด้วยสามารถแห่งกิจ มีการกำหนดรู้ทุกข์ เป็นต้น (ทุกขปริชานนาภิเวณ) ด้วยสามารถแห่งกิจ มี ๔ กิจ คือ **ทำปริญญากิจในทุกข์ ทำปหานกิจในสมุทัย ทำสังขิกิริยากิจในนิโรธ ทำภาวนากิจในมรรค**

ชาวพุทธต้องทำกิจในพุทธศาสนา ๔ กิจนี้ ทำโสฬสกิจ ๑๖ ครั้ง คือ โสดาปัตติมรรค สกทาคามีมรรค อนาคามีมรรคและอรหัตตมรรค (ทำกิจ ๔ รอบ ในอริยสัจ ๔ ในมรรคทั้ง ๔) หลักการต่าง ๆ เหล่านี้ ควรแม่นยำ จะได้ไม่หลง เพราะทุกวันนี้ การค้าประสบความสำเร็จอยู่ที่โฆษณา แม้กระทั่งธรรมาภิบาลในทุกวันนี้ ก็อาศัยโฆษณา ถ้าเราไปหลงคำโฆษณา โดยที่ไม่มีหลักการ ไม่มีสุตมยปัญญาดีพอ เราก็อาจจะพลาดได้

บาทพระคาถาว่า **เอส มคโค วิสุทฺธิยา** ความหน่ายในทุกข์ นั้นเป็นทางแห่งความหมดจด คือ ทางแห่งความผ่องแผ้ว

อันที่จริง ข้อปฏิบัติในพุทธศาสนาชั้นสูง คือ ให้เบื่อหน่ายในชั้น ๕ แต่ว่า ให้เบื่อด้วยปิติโสমনัส (นิพพิทาญาณ) เห็นความจริงแล้วเกิดโสমনัส เห็นสัจธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ เกิดปิติโสমনัสว่า เป็นสัจธรรมความจริง ไม่ใช่ตัวเรา ของเรา มันไม่เที่ยง แปรปรวนอย่างนี้เอง เป็นที่ตั้งของทุกข์อย่างนี้เอง จึงทำให้เกิดปิติโสমনัส นี่เป็นข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง

นิพพิทาญาณ เป็นปัญญาที่ประจักษ์แจ้งความจริง แล้วทำให้เบื่อหน่าย ต้องมีปิติโสমনัสและต้องมีศีลดีมาก สมาธิจิตที่ดี จึงจะพิจารณาสังขารทั้งหลายเหล่านี้ได้ เกิดความสงบ เป็นสุข

ฉะนั้น ข้อปฏิบัติคือวิสุทธิมรรค ต้องหมอบไปที่จะรู้แจ้งทุกขสัจ โดยที่**ญาณปริยญา** **รู้แจ้งสภาวะลักษณะ** **ตีรณปริยญา** **รู้แจ้งไตรลักษณ์** (สามัญญลักษณะ) **ปหานปริยญา** **รู้แจ้งไตรลักษณ์** จนสามารถที่จะละกิเลสได้ (โลกียวิปัสสนาเป็นตัพทปหาน)

ในเวลาจบเทศนา ภิกษุเหล่านั้นตั้งอยู่ในพระอรหัตตผลแล้ว เทศนาได้สำเร็จประโยชน์ แม้แก่บริษัทที่ประชุมกันแล้ว ดังนี้แล

เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูปพวงแรก จบ

แม้ใน**พระคาถาที่ ๒** เรื่องก็อย่างนั้นเหมือนกัน ก็ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความที่ภิกษุเหล่านั้น ทำความเพียร ในอันกำหนดสังขาร โดยความเป็นทุกขแล้ว ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย **ขันธ**แม้ทั้งปวงเป็นทุกขโดยแท้ เพราะอรรถว่า ถูกทุกขบีบคั้น (**ปฏิปันตฺวเนน ทุกฺขา**)

ขันธถูกเบียดเบียนตลอดเวลา ตั้งแต่เข้ามา เราอยู่เป็นสุขไหม ? จะนอนให้เป็นสุขทั้งวันได้ไหม ? ... ไม่ได้ หรือคนชอบกิน ก็กินให้เป็นสุขทั้งวัน ? ... ไม่ได้ ฉะนั้น เราจะอยู่หนึ่งๆ ไม่ได้เลย แล้วร่างกายของเราก็ออยู่หนึ่งไม่ได้ ระบบหัวใจ ปอด เลือด อยู่หนึ่งไม่ได้ ต้องเคลื่อนไหวตลอดเวลา เพราะมันเป็นทุกข ทนอยู่ยาก

ขันธ ๕ ตัวเองเป็นทุกข เพราะเกิดดับ เป็นที่ตั้งของความทุกข์นานาประการ แต่เพราะว่ามีเครื่องบำบัดทุกข์ เมื่อยก็เปลี่ยน อิริยาบถก็สุขแล้ว หิวก็ไปกิน ฉะนั้น เรามีเครื่องบำบัดทุกข์ จนกระทั่งทุกวันนี้ เราไม่ได้พิจารณาว่า ชีวิตเป็นทุกข พอจะมีทุกข เราป้องกันไว้แล้ว ยังไม่ทันหิว ถึงเวลาอาหาร เราก็กินแล้ว

ป้องกันไว้ก่อน จึงไม่เห็นทุกข์ (ความเป็นจริง การเจริญวิปัสสนา ไม่ใช่เพื่อจะเห็นเฉพาะทุกข์เวทนา แต่เพื่อจะเห็นแจ้งทุกขลักษณะ และทุกข์อริยสัจ) ฉะนั้น บางครั้ง เมื่อทุกข์เวทนาเกิดขึ้น เราควรพิจารณา ก่อนที่จะเปลี่ยนอิริยาบถหรือเปลี่ยนความคิด ไม่เช่นนั้น เราจะไม่คุ้นเคยกับทุกข์ เราก็จะอดทนต่อทุกข์เวทนาไม่ได้ แม้สุขเวทนาหรืออุเบกขาเวทนามีเป็นทุกข์ เป็นสังขารที่มีทุกขลักษณะ

ถ้าแอร์ดับ เราต้องรีบเปิดประตูหน้าต่าง หรือรีบออกจากห้องไปเลย หรือเปล่า ? ถ้าเป็นเช่นนี้ ก็จะไม่มีความอดทนต่อความร้อน เพราะไม่ได้ฝึกไว้ที่จะพิจารณาทุกข์ เราจะไม่ยอมทน ... การปฏิบัติธรรมเจริญวิปัสสนาต้องพิจารณาทั้งสุขและทุกข์ ทั้งอดีตอนาคตและปัจจุบัน ตามพระพุทธพจน์และอฏฐกถา และตามความเป็นจริง เพราะกิเลสไม่ได้ยึดถือภายในเท่านั้น และไม่ได้ยึดถือเพียงปัจจุบัน แต่ทั้งอดีตและอนาคต ก็ยึดมั่นถือมั่นด้วย

พระภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ ในอดีต สังสมการเจริญวิปัสสนาพิจารณาทุกขานุปัสสนามา แสดงว่าอหิชาตัย คือ เป็นพวกที่มากด้วยปัสสัทธิ ยิ่งด้วยสมาธิทริย คนที่ชอบทำสมาธิ จะโน้มไปพิจารณาความเป็นทุกข์ คนที่ฝึกฝนในศีล มากด้วยอิโมกข์ ยิ่งด้วยสัทธิทริย จะโน้มไปพิจารณาทางอนิจจัง คนที่มีปัญญามากด้วยเวท ยิ่งด้วยปัญญาทริย จะพิจารณาน้อมไปทางอนัตตา

ภิกษุ ๕๐๐ รูปกลุ่มนี้ เป็นผู้ยิ่งด้วยสมาธิทริย มากด้วยปัสสัทธิ พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องของทุกข์ ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

สพเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ยทา ปญฺญา ย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเช เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.

เมื่อใด บุคคลเห็นด้วยปัญญาว่า สังขารทั้งปวง
เป็นทุกข์ เมื่อนั้นย่อมหน่ายในสิ่งที่ เป็นทุกข์ที่ตนหลง
นั้นแหละ เป็นทางแห่งความหมดจด

คาถาเดียว แสดง ปหานปริญญา เลย แต่ก็รวมปริญญา ๒
เบื้องต้นไว้แล้ว แสดงอริยสัจ ๓ อย่างโดยตรง คือ **สังขารทั้งปวง**
เป็นทุกข์ **การเห็นด้วยปัญญาจนหน่าย** เป็นโลกียมคคสัจ
ทางแห่งความหมดจด เป็นโลกุตตรมคคสัจ **ความหมดจดเป็น**
นิโรธสัจ เป็นที่รู้กันว่า **สังขารทั้งปวง**เกิดจากสมุทัยสัจ คาถา
เดียวแสดงอริยสัจ ๔ ผู้ที่ฟัง ได้สั่งสมบารมีในอดีตมามาก ขณะ
ฟังก็ปฏิบัติตาม จบคาถาจึงได้บรรลุธรรมแล้ว ...

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ทุกฺขา** ความว่า ชื่อว่า เป็นทุกข์
เพราะอรรถว่า ถูกทุกข์บีบคั้น. **ปีฬนฺตโก-เปียดเปียน** ชันธ ๕
เปียดเปียนกันเอง และเปียดเปียนสิ่งอื่นด้วย รูปชันธเปียดเปียน
รูปชันธ รูปชันธเปียดเปียนนามชันธ ๔, นามชันธ ๔ เปียดเปียน
นามชันธ ๔, นามชันธ ๔ ก็เปียดเปียนรูปชันธด้วย ต่างคนต่าง
เปียดเปียนตนเอง เปียดเปียนซึ่งกันและกัน บางครั้งก็ยังไม่
เปียดเปียนชันธ ๕ สันตติอื่นอีกด้วย

แม้ใน **พระคาถาที่ ๓** ก็มีนัยเช่นนั้นเหมือนกัน ในพระคาถา
ที่ ๓ นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบความที่ภิกษุเหล่านั้นเป็นผู้
ตามประกอบแล้วในอันกำหนดสังขารโดยความเป็นอนัตตา ในกาล
ก่อนอย่างสิ้นเชิงแล้ว

ในอดีต ภิกษุ ๕๐๐ รูปกลุ่มนี้ สังสมมาทางด้านปัญญามาก มีปัญญานิทรีย์ น้อมไปในทางอนัตตา. จึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ชันธัมมัตถังปวงเป็นอนัตตาแท้ เพราะอรรถว่า ไม่เป็นไปในอำนาจ (อวิจยตณตณฺเณ อนตฺตา) ดังนี้แล้วจึงตรัสพระคาถานี้ว่า

สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ ยथा ปญฺญาย ปสฺสตี
 อถ นิพฺพินฺหติ ทฺวเก เอส มคฺโค วิสฺสุทฺธิยา.

เมื่อใด บุคคลเห็นด้วยปัญญาว่าธรรมทั้งปวงเป็น
 อนัตตา เมื่อนั้น ย่อมหน่ายในสิ่งที่เป็นทุกข์ที่ตนหลง
 นั้นแหละ เป็นทางแห่งความหมดจด

ทรงแสดงว่า ธรรมะเป็นอนัตตา ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา บังคับบัญชาไม่ได้ หมายถึง สภาวธรรม ที่เน้นทุกขสังข ไม่ได้ เกี่ยวกับการเอามาปฏิบัติ คือ เราไปห้ามความเป็นทุกขสังขไม่ได้ จะไปบังคับ ควบคุมความเป็นทุกขสังขไม่ได้ เพราะทุกขสังขมีความ เกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป จะไปห้ามไม่ให้มันเกิด ไม่ให้มันแก่ ไม่ให้มันเจ็บ ไม่ให้มันตาย ไม่ได้ เมื่อใดปัจจัยก็ต้องเกิด เป็นไป

ทุกขสังขห้ามไม่ได้ แต่มีคคสังขมีอำนาจห้ามได้ ก็เลสจะเกิด ห้ามไม่ให้เกิดได้ ก็เลสมีอยู่ ห้ามไม่ให้มีได้ คืออบรมตนให้เป็น พระอรหันต์ แต่ปุถุชนยังทำไม่ได้ เพราะปัจจัยยังไม่พร้อม เพราะ ฉะนั้น ก็ต้องสังสม สร้างปัจจัย ด้วยการฝึกฝนอบรม ไม่ใช่ปล่อยให้ เป็นไปไปตามเหตุปัจจัย

ถ้าเราเข้าใจอย่างนี้ จะไม่สับสน ให้ทราบว่า ธรรมชาติ สภาวธรรมเท่านั้น ไปห้ามไม่ได้ บังคับบัญชาไม่ได้ แต่ทุกขสังข

ต้องกำหนดรู้ มัคคสังต้องฝึกอบรม ต้องเจริญ สมุทัยสังต้องละ
ต้องขัดเกลา นิโรธสังก็ต้องทำให้แจ้ง ต้องมุ่งมั่น ต้องตั้งใจด้วย
 เพราะความมุ่งมั่น ความตั้งใจ แม้เจตนาที่จะบังคับควบคุมจิตก็
เป็นอนัตตา ต้องนำมาพิจารณาด้วย ถ้าเราไม่สับสน จะเข้าใจว่า
 จุดประสงค์ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า บังคับบัญชาไม่ได้ หมายความว่า เราไปบังคับสภาวะธรรมไม่ได้ แต่ว่าเรื่องข้อปฏิบัติ เป็น
เรื่องของการอบรม เป็นเรื่องของการขัดเกลา เป็นเรื่องที่จะต้อง
กระทำความพากเพียรพยายาม

สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกขสัง เป็นอนัตตา แม้ทุกขสมุทัย
 (สมุทัยสัง) ทุกขนิโรธ (นิโรธสัง) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา
 (มัคคสัง) ก็เป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้เหมือนกัน แต่การ
 เห็นแจ้งประจักษ์อันจริง ทุกขัง อนัตตา เน้นเฉพาะโลกียธรรมที่
 เป็นทุกขสังและสมุทัยสังเท่านั้น เพื่อความเปื้อนหน่าย คลายกำหนด
 สลัดคืน ส่วนโลกุตตรธรรม ๒ ข้างท้าย ไม่ต้องเห็นแจ้ง เพียงแต่
 ศึกษาให้รู้ไว้ว่า ธรรมทั้งปวง รวมอริยสังทั้ง ๔ ก็เป็นอนัตตา
 แต่มีกิจเฉพาะตนที่จะต้องกระทำเท่านั้น ทุกขสังต้องกำหนดรู้ด้วย
ปริญญา ๓ (ญาค-ตรณ-ปหานปริญญา) สมุทัยสัง ต้องละด้วย
ปหาน ๓ (ตทังค-สมุจเฉท-นิสสรณปหาน) นิโรธสัง ต้องทำให้
แจ้งด้วยสังฉิกิริยา ๓ (โลกีย-ทสสน-ภาวนาสังฉิกิริยา) มัคคสัง
ต้องเจริญด้วยภาวนา ๒ (โลกีย-โลกุตตรภาวนา)

บรรดาบทเหล่านั้น สองบทว่า สพเพ ธมมา พระผู้มีพระ
 ภาคว่าทรงประสงค์เอาขันธ ๕ นี้เอง บทว่า อนตตา หมายความว่า
 ชื่อว่า อนัตตา คือ ว่างเปล่า (สุญญตา) ไม่มีเจ้าของ (อสุสามิกา)

ได้แก่ ไม่มีอิสระ (อนิสฺสรา-ไม่เป็นใหญ่) เพราะอรรถว่า ไม่เป็นไปในอำนาจ (อวสวตฺตนตฺเถน) เพราะใครๆ ไม่อาจให้เป็นไปในอำนาจว่า ธรรมทั้งปวงจงอย่าแก่ จงอย่าตาย (มา ชีรณฺตุ มา มียนฺตฺว เสวตฺเตตฺตํ น สกฺกา)

(ย. ๕. ๔๓/๑๐๓)

สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา ในที่นี้ หมายถึง ชั้นที่ ๕ เท่านั้น ไม่รวมพระนิพพาน ท่านแสดงว่าชั้นที่ ๕ เป็นอนัตตา หมายถึงเป็นอารมณ์ของวิปัสสนา ต้องเอามาพิจารณาว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ฉะนั้น อารมณ์ของวิปัสสนาต้องเป็นชั้นที่ ๕ เท่านั้น แต่พระนิพพานไม่ได้เป็นอารมณ์ของโลกียวิปัสสนา เพราะว่า สิ่งที่จะเอามาเป็นอารมณ์ของโลกียวิปัสสนา เพื่อให้เกิดความเบื่อหน่าย คลายกำหนด เป็นสิ่งที่มีโทษ สิ่งที่เป็นอารมณ์ของโลกียวิปัสสนา เป็นสิ่งที่มีโทษ ที่เราต้องออกจากสิ่งนี้ให้ได้ ก็คือ อุปาทานชั้นที่ ๕ แต่พระนิพพานไม่ใช่สิ่งที่มีโทษ

พระนิพพานและอริยมรรค ไม่ต้องนำมาเจริญวิปัสสนา แต่ต้องพิจารณาเสมอๆ ว่า เป็นอภิชฺฌ (น่าปรารถนา) กนฺต (น่าใคร่) มนาป (น่าพอใจ) มรรค ผล นิพพานเป็นโลกุตตระ เป็นอภิชฺฌ กนฺต มนาป (น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ) ไม่ใช่เป็นสิ่งที่จะต้องนำมาทำให้เบื่อหน่าย คลายกำหนด แต่อุปาทานชั้นที่ ๕ เป็นสิ่งที่ต้องทำให้เบื่อหน่าย คลายกำหนด ฉะนั้น บทนี้ **สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา** ในที่นี้จึงหมายถึง ชั้นที่ ๕ เท่านั้น เพราะว่าต้องเอามาเป็นอารมณ์ของวิปัสสนา แต่พระนิพพาน รวมทั้งมรรค ผล ไม่ต้องนำมาเป็นอารมณ์ของวิปัสสนา แต่เป็นอารมณ์ของญาณปริณญาได้ โดยขั้นการศึกษา

ญาติปริณญาแปลว่าอะไร ? คืออะไร ?

ในยุคปัจจุบัน เราคงเคยได้ยินนักปฏิบัติธรรมชักชวนกันไป เจริญวิปัสสนา นักศึกษาธรรมะก็คงจะคุ้นกับคำว่า **วิปัสสนา** แต่อาจจะไม่คุ้นเคยกับคำว่า **ปริณญา** ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว คือสิ่งเดียวกัน เพียงแต่ปริณญา มีความหมายกว้างกว่าวิปัสสนาบ้าง เพราะปริณญาจำแนกออกเป็น ๓ ประการ ได้แก่ **ญาติปริณญา ตีรณปริณญาและปหานปริณญา**

คำว่า ญาติปริณญา แปลว่า ปัญญาเครื่องกำหนดรู้ในสิ่งที่รู้มาแล้ว คือ รู้จากการเรียนและจากการคิดค้น การพิจารณามาแล้ว หมายถึง **สุตมยญาณ จินตามยญาณและภาวนามยญาณบางส่วน**

ญาติปริณญาเป็นทั้งขั้นปริยัติและปฏิบัติ

ข้อความโดยตรง ใน**ปรมัตถสัทธัมมชูลสา มหาวัฏฐกา วิสสุทฺธิมรรค** ญาณทัสสนนิกายกล่าวว่าดวงประเภทแห่งปริณญาเป็นต้น แสดงว่า

อภิญาปณฺณาทิอาทีนํ อตฺถโก เหนฺจฺจฯ วุตฺโตเยว. อปิ จ สุตมยฺยา, จินตมยฺยา, เอกจฺจภาวนามยฺยา จ อภิวินฺนํ ยาย ญฺมิ ปริณฺณนฺตฺรณํ อวิสยภาวโต. น หิ นามรูปปริจฺเฉทปจฺจย- ปริคฺคหณวเสน ตีรณปริณฺญาทีนํ ปวตฺติ อตฺถิ.

อรรถของคำทั้งหลาย มีอภิญาปัญญาเป็นต้น ได้กล่าวแล้ว ในหนังสือเล่มนี้เอง. อีกอย่างหนึ่ง ธรรมทั้งหลายที่โยคาวจรรู้แล้ว ด้วยปัญญาอันวิเศษยิ่ง ซึ่งสำเร็จด้วยการฟัง สำเร็จด้วยการคิด และสำเร็จด้วยภาวนาบางอย่าง ชื่อว่า ธรรมที่โยคาวจรรู้แล้วด้วย

ปัญญาอันยิ่ง. ชื่อว่าเป็นภูมิหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะไม่เป็นวิสัยแห่ง
ปัญญาอื่น. ด้วยว่า ความเป็นไปแห่งศีรณปัญญาเป็นต้น ด้วย
อำนาจการกำหนดนามรูปและการกำหนดปัจจัยจะมีอยู่ ก็หาไม่ได้

ปัญญา ๓ คือ วิสุทธิ ๗

อภิญาปัญญา หมายถึง ญาตปัญญา **ปริญญาปัญญา**
หมายถึง ศีรณปัญญา **ปหานปัญญา** หมายถึง ปหานปัญญา

ญาตปัญญา เป็นการพิจารณาสภาวะลักษณะ กิจ ผล
ปรากฏ และเหตุใ้ก่อให้เกิดของโลภียธรรม คือ อุปาทานขันธ ๕
กำหนดรู้สภาวะของนามรูป พร้อมทั้งปัจจัย เพื่อละสักกายทิฐิที่
ยึดถือว่า เป็นอัตตา **ภูมิของญาตปัญญา**อยู่ในระดับของวิปัสสนา
ญาณ ๒ ชั้นแรก คือ นามรูปปริจเฉทญาณ (ทิฏฐิวินิวิธานที่ ๓)
และปัจจัยปริคคหญาณ (กังขาวิตรณวิสุทธิที่ ๔ - จุลลโสดาบัน)

ศีรณปัญญา เป็นการพิจารณาไตรลักษณ์ของนามรูปและ
ปัจจัยที่ได้ประจักษ์แจ้งมาแล้ว เพื่อให้เกิดความเบื่อหน่าย คลาย
กำหนด พร้อมทั้งจะสละคืน **ภูมิของศีรณปัญญา**อยู่ในระดับของ
วิปัสสนาญาณ ๒ ชั้น ถัดมา คือ กลาปสัมมัสสนญาณและ
อุทยัพพญาณ แต่ยังอยู่ในระดับของตรุณวิปัสสนา (ระดับอ่อน)
เพราะยังละวิปัสสนูปกิเลสไม่ได้ หากสามารถผ่านวิปัสสนูปกิเลสได้
เรียกว่า พลวอุทยัพพญาณ (ระดับมีกำลังกล้า) เป็นมัคคามัคค-
ญาณทัสสนวิสุทธิที่ ๕ (สัมมัสสนญาณและตรุณอุทยัพพญาณไม่
จัดอยู่ในวิสุทธิใด เพราะยังไม่ผ่านวิปัสสนูปกิเลส ...)

ปหานปริญญา เป็นการพิจารณาไตรลักษณ์ ชั้นพลวิปัสสนา (วิปัสสนาที่มีกำลัง) ทำให้เบื่อหน่าย คลายกำหนด ละวิปัสสาส กิเลสอกุศลได้โดยตทังคปหาน ตั้งแต่ถึงคานุปัสสนาญาณเป็นต้นไป (เริ่มจากพลวอุทยัพพญาณแล้ว) เริ่มเป็นปฏิบัติทาญาณทัสสนวิสุทธิต ที่ ๖ จนถึงอนุโลมญาณ บรรลุมัคคญาณเมื่อไร นั้นจึงเป็น โลกุตตรปหานปริญญา เป็นญาณทัสสนวิสุทธิตที่ ๗ โดยมีสีลวิสุทธิต ที่ ๑ และจิตตวิสุทธิตที่ ๒ เป็นบาทฐาน รวมเป็นวิสุทธิต ๗

พระนิพพานและอริยมรรค ไม่ได้เป็นอารมณ์ของปริญญา ๓ เพราะอารมณ์ของปริญญา ๓ เป็นทุกขสังเทานั้น (รวมสมุทัยด้วย) แต่ก้ต้องศึกษาเรียนรู้ให้เกิดสุตมยปัญญา แล้วนำมาใคร่ครวญคิด พิจารณาให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ไม่มีความเข้าใจผิด ไม่มีความ เห็นผิด (บางคนเข้าใจผิดว่า นิพพานและอริยมรรคอันเป็นโลกุตตระ เป็นสิ่งที่เที่ยง เป็นอัตตา) ซึ่งเป็นจันตามยปัญญา ทั้ง ๒ ชั้นนี้ก็ จัดเป็นญาคตปริญญาด้วย แต่ไม่ต้องนำมาทำตึรณปริญญา ไม่ต้อง พิจารณาโดยความไม่เที่ยง เป็นทุกข เป็นอนัตตา

การพิจารณาเป็นการเริ่มทำให้มีความเข้าใจมากขึ้น (ภาวนา) ขณะที่เรามีการน้อมไปที่จะให้เห้นความจริงว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข เป็นอนัตตา ก้ต้องอาศัยความคิดและเข้าไปเห้นให้ได้ ตอนที่น้อม เข้าไปเพื่อจะเห้น เป็นชั้นภาวนา ตอนคิดใคร่ครวญเป็นจันตามย- ปัญญา (ขาดกันไม่ได้) ขณะฟังก้ต้องคิดตาม ถ้าฟังแล้วเข้าใจ เป็นสุตมยปัญญา ถ้าฟังแล้วเอาไปใคร่ครวญ เอาไปคิด แล้วได้ ความเข้าใจเพิ่มขึ้น เป็นจันตามยปัญญา (นัจของเนตติปกรณ)

ขั้น ๕ และนิพพานเป็นอนัตตา เป็นสุญญตา

บทว่า อนัตตา ชื่อว่า อนัตตา เพราะว่างเปล่า

ขั้น ๕ เป็นสุญญตาหรือไม่ ? พระนิพพานเป็นสุญญตาหรือไม่ ? (สุญญตา เป็นของสูญ คือ ว่างจากความเป็นตัวตน จากความงาม ความเที่ยง ความสุข) สุญญตา หมายถึง ว่างเปล่า ขั้น ๕ ก็เป็นสุญญตา นิพพานก็เป็นสุญญตา

โลกียขั้น โลกุตตรขั้น อุปาทานขั้น ขันธุปาทาน

ขั้น ๕ มี ๒ อย่าง คือ

๑. โลกียขั้น ได้แก่ ขั้น ๕ ที่เรียกว่า อุปาทานขั้น. องค์ธรรม คือ โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘

๒. โลกุตตรขั้น ได้แก่ นามขั้น ๔ ที่เรียกว่า วิสุทธขั้น (นามขั้น ๔ ที่เป็นโลกุตตระ) องค์ธรรม คือ มรรค ๔ ผล ๔ และเจตสิกที่เกิดร่วมด้วย (เจตสิก ๓๖ เป็นนามขั้น ๓ คือ เวทนาเจตสิก ๑ เป็นเวทนาขั้น สัญญาเจตสิก ๑ เป็นสัญญาขั้น เจตสิก ๓๔ เป็นสังขารขั้น มัคคจิตและผลจิต เป็นวิญญูณขั้น)

อุปาทานขั้น ได้แก่ ขั้น ๕ อันเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทานทั้ง ๔ ขันธุปาทาน ได้แก่ อุปาทาน ๔ ที่เข้าไปยึดถือในขั้น ๕

อุปาทาน ๔ เป็นอกุศลเจตสิก ๒ ประเภท คือ โลกเจตสิก และทิฏฐิเจตสิก ซึ่งเกิดในโลภมูลจิต ๘ (๔) ดวงเท่านั้น

๑. กามุปาทาน (โลภ เจ.) ๒. ทิฏฐุปาทาน (ทิฏฐิ เจ.)
๓. สีสัพพตูปาทาน (ทิฏฐิ เจ.) ๔. อัตตวาทุปาทาน (ทิฏฐิ เจ.)

วิสุทธิขั้น กับ ขั้นวิมุตติ ต่างกันอย่างไร ?

พระอรหันต์ยังมีโลกียชั้น ยังมีจิตเห็น จิตได้ยิน มีตา มีหู ... พระอรหันต์เป็นบัญญัติ เป็นบุคคล เรียกว่า อรหันตบุคคล เพราะยังมีชั้น ๕ มีทั้งโลกียชั้นและโลกุตตรชั้น. โลกุตตรชั้น หมายถึง โลกุตตรจิตและเจตสิก ชื่อว่า **วิสุทธิขั้น**. **พระนิพพาน เป็นขั้นวิมุตติ** พ้นจากชั้น เพราะไม่มีการเกิดดับ คงที่ ไม่มี ความแปรปรวน ไม่มีอดีต อนาคต ปัจจุบัน ...

ชั้น ๕ ที่เป็นโลกียะ เรียกว่า **โลกียชั้น** เป็นที่ตั้งแห่ง อุปาทาน จึงเรียกว่า **อุปาทานชั้น** ยังเป็นที่ตั้งของกิเลสได้ เป็นอารมณ์ของอุปาทานและอกุศลธรรมทั้งหลายได้

โลกุตตรชั้น หมายถึง นามชั้น ๔ เท่านั้น รูปของพระอรหันต์เป็นโลกียะอย่างเดียว เป็นที่ยึดถือของกิเลสของคนอื่นได้ แต่ว่าโลกุตตรจิต เจตสิกของพระอรหันต์ เป็นที่ตั้งของกิเลสไม่ได้ เรียกว่า **วิสุทธิขั้น** เป็นขั้นที่บริสุทธิ์หมดจด ไม่เป็นอารมณ์ของกิเลสใดๆ แม้โลกุตตรจิต เจตสิกของพระอริยบุคคลเบื้องต้นทั้ง ๓ ก็เป็นวิสุทธิขั้น ไม่ใช่เพียงของพระอรหันต์เท่านั้น เพราะไม่เป็นที่ตั้ง ไม่เป็นอารมณ์ของกิเลสอกุศลธรรม แต่จิต เจตสิก รูป นอกเหนือจากโลกุตตรจิต ๘ และเจตสิกที่เกิดร่วมด้วยแล้ว เป็นอุปาทานชั้นทั้งสิ้น

พระนิพพานก็เป็นอนัตตา เพราะว่า ไม่ใช่อัตตา ควบคุม ไม่ได้ บังคับบัญชาไม่ได้ นิพพานเป็นนามธรรม นามธรรมไม่ใช่ อัตตา อัตตาที่ไหนๆ ก็ไม่มี อะไรๆ ก็เป็นอนัตตา **บัญญัติก็เป็น**

อนัตตา (นิพพานและบัญญัติ ท่านวินิจฉัยแล้วว่า เป็นอนัตตา **นิพพานปุริชา ปณฺณตฺติ อนตฺตา อิติ นิรุจฺงา** สมฺมูทฺธานนํ: วัฏฺฏนนา วิ. ปรี. เบอร์ ๑๐ 頁 ๘๒๖ หน้า ๘๔๖ พระไตรปิฎกชุดมหามงกุฏ ฯ)

อนัตตา กับ สุนฺณุตตา ต่างกันอย่างไร ?

อนัตตา หมายถึง ไม่ใช่อัตตา ไม่มีอัตตา ว่าโดยปรมัตถ์ อัตตาใดๆ ก็ไม่มีอยู่ในที่ไหน แต่เมื่อว่าโดยบัญญัติ พระพุทธเจ้า ก็ทรงแสดงไว้ เช่น **อตฺตาคิ อตฺตโน นาโถ**. ตนเป็นที่พึ่งของตน **อตฺตานํ ทมยนฺติ ปณฺทิตา**. บัณฑิตย่อมฝึกตน. ฯลฯ

ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ไม่มีอัตตาใดๆ เลย โดยปรมัตถ์ ไม่มีอัตตา ไม่มีตัวตนที่ไหน นอกจากปรมัตถธรรม ๔ แม้กระทั่ง บัญญัติก็ยิ่งสงเคราะห์ว่า เป็นอนัตตา เพราะไม่ใช่อัตตา บังคับบัญชาสภาพธรรมใด ให้เป็นไปดังใจไม่ได้ แต่ฝึกฝนอบรมให้เกิดสภาพธรรมที่ดีคือกุศลได้ ให้ละสภาพธรรมที่ไม่ดีคืออกุศลได้ และฝึกฝนอบรมปัญญาให้รู้เท่าทัน ประจักษ์แจ้งสภาพธรรมที่มีจริงได้

สุนฺณุตตา ๒ แบบ คือ โลเกียสุนฺณุตตาและโลกุตตรสุนฺณุตตา

๑. **โลเกียสุนฺณุตตา** คือ ชนธ ๕ ที่เป็นโลกียะ ได้แก่ โลเกีย-จิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ เป็นสุนฺณุตตา เพราะสฺมูจากความงาม สฺมูจากความเที่ยง สฺมูจากความสุข และสฺมูจากความเป็นตัวตน. สฺมู ก็คือ ว้างเปล่า หาสาระไม่ได้

๑) สฺมูจากความงาม คือ ว้างเปล่าจากความงามที่แท้จริง รูปกายของพระพุทธเจ้างามโดยโวหาร แต่โดยปรมัตถ์ ไม่งาม เพราะว่า **สิ่งใดที่เป็นอารมณ์ของอาสวะได้ สิ่งนั้นชื่อว่า ไม่งาม**

เพราะอาสวะ เป็นปัจจัยแก่อวิชชา อวิชชา ก็เป็นปัจจัยแก่สังขาร
สังขารเป็นปัจจัยแก่วิญญูณ ...ชาติเป็นปัจจัยแก่ชรามรณะ โสก-
ปริเทวทุกขโทมนัสอุปายาส ... เมื่อรูปเป็นปัจจัยแก่อาสวะ เป็นไป
ตามกระแสปฏิบัติสมุพบาท ในที่สุด จึงเป็นปัจจัยแก่ชาติ ชรา
มรณะ และทำให้เกิดกองทุกข์ทั้งมวล จึงชื่อว่า ไม่งามโดยแท้จริง

เพราะฉะนั้น จะเป็นรูปนางฟ้า รูปพระพุทธเจ้า รูปพรหม
ก็ชื่อว่า ไม่งามโดยปรมาตถ์ แต่ถ้าโดยบัญญัติ จะมีการบัญญัติว่า
งามหรือไม่งาม ตามอาการของรูปที่ประณีตหรือทราม ถ้ารูปที่
ประณีตก็บัญญัติว่างาม ถ้ารูปที่ทรามก็บัญญัติว่าไม่งาม แต่โดย
ปรมาตถ์ รูปประณีตหรือทราม ก็เป็นอารมณ์ของอาสวะกิเลสได้
ทั้งนั้น จึงชื่อว่า ไม่งามโดยปรมาตถ์ ฉะนั้น โลภียขันธคือขันธ ๕
ที่เป็นโลกียะทั้งหมด สู่จากความงาม เพราะเป็นอารมณ์ของ
อาสวกิเลสทั้งหลายได้

๒) สัญญาจากความเที่ยง เพราะมันเกิดดับ มีแล้วกลับไม่มี
ไม่มีแล้วก็มีขึ้นมาได้ เป็นสภาพแปรปรวนเปลี่ยนแปลง หากความ
เที่ยงแท้แน่นอนไม่ได้ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เสื่อมไป ล้วนไป

๓) สัญญาจากความสุข เพราะทนอยู่สภาวะของตนเองไม่ได้
เกิดขึ้นและค้างคาอยู่ไม่ได้ ตั้งอยู่แล้วย่ดดับก็ไม่ได้ ทนอยู่ไม่ได้
อุปาทกขณะเกิดขึ้นแล้ว ก็ถูกจิตขณะเบียดเบียน จิตขณะตั้งอยู่ก็ถูก
กัณคขณะเบียดเบียน มีการเบียดเบียนตัวเอง และถูกวัตถุปัจจัย
เบียดเบียนด้วย จึงชื่อว่า สัญญาความสุข ถ้าเป็นสุขที่แท้จริง
ต้องทนอยู่ในสภาวะของตนเองได้ ซึ่งมีสิ่งเดียว ก็คือ พระนิพพาน
สภาพที่ไม่เกิดดับ ทนอยู่ได้ จึงเรียกว่า เป็นสุขที่แท้จริง

๔) สัญญาจากความเป็นอัตตา เพราะไม่ได้มีอัตตาตัวตน มีแต่นามธรรม มีแต่รูปธรรมที่เกิดจากเหตุปัจจัยนั่นเอง บังคับบัญชาไม่ได้ บังคับให้เที่ยงก็ไม่ได้ บังคับให้เป็นสุขก็ไม่ได้ ...

๒. โลกุตตรสัญญา คือ วิสุทธิขั้นที่ ๓ หมายถึง นามขั้นที่ ๔ ที่เป็นโลกุตตระ มรรค ๔ ผล ๔ คือ โลกุตตรจิต ๘ เป็นวิญญาณขั้นที่เจตสิกที่เกิดขึ้นด้วยเป็นเวทนาขั้น สัญญาขั้น สังขารขั้น

นามขั้นที่ ๔ ที่เป็นโลกุตตระ เรียกว่า วิสุทธิขั้น สัญญาจากความเที่ยง สัญญาจากความสุข และสัญญาจากความเป็นอัตตา แต่ไม่สัญญาจากความงาม **วิสุทธิขั้น** ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา **แต่งาม มัคคจิต ผลจิตและเจตสิกที่เกิดขึ้นด้วย งาม เพราะไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ** จึงชื่อว่า งามโดยแท้จริง

อรหัตมรรค อรหัตผล และเจตสิกที่เกิดขึ้นด้วย เป็นของ พระอรหันต์

อนาคามีมรรค อนาคามีผล และเจตสิกที่เกิดขึ้นด้วย เป็นของ พระอนาคามี

สกทาคามีมรรค สกทาคามีผล และเจตสิกที่เกิดขึ้นด้วย เป็นของ พระสกทาคามี

โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล และเจตสิกที่เกิดขึ้นด้วย เป็นของ พระโสดาบัน

โลกุตตรจิต ๘ เป็นของพระอริยบุคคล ๔ ชั้น ๆ ละ ๒ ดวง ปุถุชนจะไม่มีโลกุตตรจิต โลกุตตรจิต ๘ เป็นของพระอริยบุคคล ๔ จำพวกเท่านั้น เมื่อโลกุตตรจิตเกิดขึ้นกับบุคคลใด จึงบัญญัติเรียกบุคคลนั้นว่า เป็นพระอริยบุคคล ตามระดับที่โลกุตตรจิตเกิดขึ้น

โลกียชนร์ โลกุตตรชนร์เป็นของสฺญ ต่างกันอย่างไร ?

ชนร์ ๕ ที่เป็นโลกียะ เรียกว่า อุปาทานชนร์ เป็นของสฺญ ๔ อย่าง สฺญจากความงาม ความเที่ยง ความสุข ความเป็นอัตตา นามชนร์ ๔ ที่เป็นโลกุตตระ เรียกว่า วิสฺฐติชนร์ เป็นของสฺญ ๓ อย่าง ไม่สฺญจากความงาม เพราะไม่เป็นอารมณ์ของอาสวกิเลส

สิ่งที่พ้นจากชนร์ เรียกว่า ชนรวิมุตติ คือ พระนิพพานและ บัญญัติ เพราะพ้นจากการเกิดดับ บัญญัติเป็นอนัตตา เพราะไม่มี ความเป็นอัตตา แต่ท่านไม่ได้แสดงว่าเป็นสฺญญตา เนื่องจากไม่มี สภาวะ เจาะจิต เจตสิก รูป นิพพานเท่านั้น ที่เป็นทั้งอนัตตา และเป็นสฺญญตา

พระนิพพานสฺญจากความเป็นอัตตา แต่ไม่สฺญจากความงาม ไม่สฺญจากความเที่ยง ไม่สฺญจากความสุข สฺญอย่างเดียวคือสฺญ จากความเป็นอัตตา พระนิพพานเที่ยง ไม่มีการเกิดจึงไม่มีการดับ พระนิพพานเป็นสภาพที่เป็นสุข เนื่องจากสิ่งใดเกิดขึ้น ตั้งอยู่และ ดับไป สิ่งนั้นจึงเป็นทุกข์ แต่สิ่งที่ไม่เกิดไม่ดับ สิ่งนั้นเป็นสุข พระนิพพานงาม เพราะไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ จึงชื่อว่า งาม พระนิพพานสฺญจากอิตตาอย่างเดียว เพราะว่า จะหาที่ไหนก็ไม่ มีอิตตา แล้วจะมาบอกได้อย่างไรว่า ถ้าตั้งใจทำ แล้วจะเป็นอิตตา

สภาวะธรรมหรือองค์ธรรมของอิตตาคืออะไร ? ใครบอกได้ ?
ถ้าใครบอกว่ามีอิตตาจริง ๆ คือ คนนั้นก็เห็นผิด เป็นมิจฉาทิฏฐิ

อนัตตามีความหมายว่า สฺญจากความเป็นอิตตา ไม่มีอิตตา วางเปล่าจากความเป็นอิตตาที่เดียรถิย์เข้าใจว่ามี เป็นความคิดของ

เดียรถีย์ อุตตามีหลายชื่อ เช่น สัตว์ ชีวะ บุคคละ อาตมัน ปรมาตมัน นี่คืออุตตาของเดียรถีย์ที่มีความเห็นผิด เป็นมิจฉาทิฎฐิ

อุตตาไม่มีในที่ไหนๆ แต่ว่า มิจฉาทิฎฐิ คือ ความเห็นผิด ทำให้เข้าใจว่า มีอุตตา และถึงแม้ว่าทิฎฐิทำให้เห็นผิดว่า มีอุตตา แต่ตัวทิฎฐิก็เป็นอนัตตา ฉะนั้น ไม่มีอุตตาในที่ไหนๆ โดยแท้

พระโสดาบันละมิจฉาทิฎฐิแล้ว แต่ยังมีความยึดถือด้วยตัณหา และมานะ ฉะนั้น พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี จะไม่มีความเข้าใจผิดว่ามีอุตตาเลย แต่ว่ายังสำคัญว่ามีเรา มีความยึดถือว่าเป็นของเรา แต่ไม่มีความเห็นผิดว่าเป็นอุตตา จึงบอกว่า อุตตาไม่มีในที่ไหนๆ แต่คนที่ยังมีสัkkายทิฎฐิ สามารถเข้าใจว่า มีอุตตาได้ ถ้าไม่ศึกษาพระธรรมให้ดี ขาดโยนิโสมนสิการ ขาด กัลยาณมิตร ก็เห็นผิดแบบที่เดียรถีย์คิดกันได้

เรื่องของอุตตา อนัตตา ต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้อง หาก เข้าใจพระอภิธรรมมากขึ้น สัkkายทิฎฐิจะลดลง แต่ถ้าไม่เข้าใจ พระอภิธรรม โอกาสของสัkkายทิฎฐิจะเกิดได้ง่าย เช่น ทดลอง ไปถามแม่ค้า บอกแม่ค้าว่า แม่ค้าไม่มีตัวตน เพราะพระพุทธเจ้า ตรัสไว้ว่า ไม่มีอุตตาตัวตนที่ไหนเลย มีแต่อนัตตา ... แม่ค้าจะเกิด สัkkายทิฎฐิทันทีว่า ถ้าไม่มีตัวตน แล้วที่นั่นอยู่นี่ใคร ? แต่ถ้า บอกผู้ใดศึกษาพระอภิธรรมมาแล้วว่า ไม่มีตัวตน มีแต่นามธรรม รูปธรรม ผู้ฟังก็เชื่อ ไม่ปฏิเสธ เพราะได้ฟัง ได้ศึกษาพระธรรม มาแล้ว สัkkายทิฎฐิจึงไม่เกิด แต่ก็พร้อมที่จะเกิดเมื่อได้ปัจจัย

ฉะนั้น การที่พิจารณาบ่อยๆ ว่า มีแต่นามธรรม รูปธรรม ลักษณะแต่ละอย่างเป็นอย่างไร ? ก็ยิ่งคลายจากสัkkายทิฎฐิมากขึ้น

แต่ว่า ตัณหากับมานะยังไม่ได้ลด ถ้าไม่ได้ขัดเกลา ไม่ได้เจริญ
สมณวิปัสสนายังขึ้น ก็ยังคงยึดถือว่า เป็นเรา ของเรา มีเราตลอด

ความเป็นเรา มี ๓ อย่าง คือ ด้วยตัณหา มานะและทิฏฐิ
ถ้าเป็นทิฏฐิต้องเชื่อมั่นว่า มีอัตตัตถัตตนจริง ๆ คำว่า เรากับอหัตถา
คนละอย่างกัน ถ้าเชื่อมั่นว่ามีเราจริง ๆ เป็นทิฏฐิ แต่ถ้าบอกว่า
นี่ของเรา นั่นคือ ตัณหา. นี่เรา นั่นคือ มานะ

ต้องแยกและสังเกต แม้กระทั่งการเจริญกุศล ตัณหา มานะ
ทิฏฐิก็สามารถติดตามไปได้ตลอดเวลา เป็นกุศลของเรา กุศลเป็น
เรา เป็นตัวตนของเราจริง ๆ ที่ทำกุศล เป็นต้น

การพิจารณานามธรรม รูปธรรม ให้รู้ว่า ถ้าพิจารณาว่า
เป็นนาม เป็นรูป นามรูปไม่เป็นตัวตน คำว่า นามรูป เป็นบัญญัติ
แต่สภาวะนามรูป ไม่ใช่บัญญัติ การพิจารณาสภาวะของนามธรรม
รูปธรรม เช่น เข้าไปรู้ว่า ความรู้สึกเป็นสุขเป็นทุกข์ เป็นอย่างนี้
ดีใจ เสียใจ เป็นอย่างนี้ สภาวะเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว
เป็นอย่างนี้ มีลักษณะอย่างนี้ เป็นต้น พิจารณาแล้วรู้ว่า เป็นรูป
เป็นนาม มีสภาวะตามที่มันเป็น เป็นการสังสรูปสัญญา นาม-
สัญญา เป็นการรู้หนัตตา เพราะนามเป็นสภาพรู้อารมณ์ รูปเป็น
สภาพแตกดับเสื่อมสลาย ไม่ใช่อหัตถา เป็นการสังสมอนัตตสัญญา

ในเบื้องต้น ถ้าเราเจริญวิปัสสนา โดยที่ไม่เข้าไปทำความเข้าใจ
ค้นเคย ไม่น้อมเข้าไปรู้ลักษณะของนามธรรมรูปธรรมเสียก่อน ไป
พิจารณาไตรลักษณ์ทันที จะมีตัวเราที่เข้าไปเจริญวิปัสสนา

เบื้องต้นของการปฏิบัติธรรม จะไปรู้ไตรลักษณ์ทันทีเลยไม่ได้
ขั้นแรกคือไถ่ถอนความเป็นอหัตถา ไถ่ถอนสัkkายทิฏฐิก่อน ด้วยการ

เข้าไปรู้ลักษณะของนามธรรม รูปธรรม เรียกว่า รู้อนัตตา เพราะนามไม่ใช่อนัตตา รูปไม่ใช่อนัตตา ถ้าเราสามารถเข้าไปรู้นามธรรม รูปธรรม ที่เกิดจากเหตุปัจจัย จะทำให้คลายจากสัkkายทิฏฐิ ละอเหตุกทิฏฐิ เห็นผิดว่าไม่มีเหตุ และวิสมเหตุกทิฏฐิ เห็นผิดว่ามีเหตุอันไม่สมควร เช่น พระเจ้าสร้างทุกสิ่งทุกอย่าง เมื่อผ่านขั้นนี้ไปแล้ว จึงค่อยไปพิจารณาว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาอย่างไร ที่ไม่เที่ยงคือนามธรรม รูปธรรม ที่ใคร่ครวญจนประจักษ์แจ้งมานั้นแหละ (ผ่านวิปัสสนาญาณ ๒ เบื้องต้นมาแล้ว) จึงค่อยมาพิจารณาว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาอย่างไร ...

คนที่พิจารณาไตรลักษณ์โดยทันที โดยไม่ผ่านญาณตปริญาณ อาจจะมีผลเสีย บางคนฆ่าตัวตายก็มี เช่น พระวักกลี (คนละองค์กับผู้ที่เลิศทางด้านศรัทธา) พระฉันทะ (คนละองค์กับผู้ที่เคยเป็นมหาดเล็กของพระโพธิสัตว์วิสุทธิทัศนะ) พระโคธิกะ เป็นต้น

หลักธรรมตามความเป็นจริง ไม่ใช่ความคิดเห็นของเรา เป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นว่า ทำไมคนที่จะบรรลुเป็นพระอรหันต์จึงคิดฆ่าตัวตาย? เช่น พระวักกลี พระฉันทะ พระโคธิกะ เพราะว่าท่านไปเน้นพิจารณาไตรลักษณ์มาก โดยที่ญาณตปริญาณอ่อน เมื่อญาณตปริญาณอ่อน ทำให้สัkkายทิฏฐิแทรก เมื่อป่วยไข้ได้เจ็บ ก็มีโทมนัสแทรกด้วย แล้วเจริญวิปัสสนา เกิดความเบื่อหน่าย เข้าใจว่าตนเองหลุดพ้น เป็นพระอรหันต์แล้ว ไม่ยินดีอาศัยในร่างกายและชีวิต จึงคิดปลิดชีพตนเอง ยังดีที่คว้าวิปัสสนามาทันก่อนตาย

การเจริญญาณตปริญาณ ทำให้ละสัkkายทิฏฐิ แต่การเจริญไตรณปริญาณ พิจารณาไตรลักษณ์ ทำให้เบื่อหน่าย คลายกำหนด

ฉะนั้น ไปเบื่อหน่าย คลายกำหนดในชั้น ๕ แต่ยังมีสักกายทิฏฐิ อยู่ สักกายทิฏฐิสั่งว่า นี่น่าเกลียด ไม่ดี ทั้งไปเลย ไม่ต้องรักษามันแล้ว ทำให้คิดฆ่าตัวตาย ย่อมเป็นไปได้

ผู้ที่ฆ่าตัวตาย แล้วได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ มีหนึ่งในล้านๆ เพราะว่า ต้องมีความเข้าใจถูกต้อง ในเรื่องข้อปฏิบัติอย่างดีแล้ว เพียงแต่ว่า ไปเน้นพิจารณาไตรณปริยญามากเกินไป โดยที่ญาณ-ปริยญายังอ่อน เมื่อไปเน้นเจริญไตรณปริยญา จะทำให้เบื่อหน่ายมาก แต่ความรู้สึกความเป็นตัวตนยังมีอยู่มาก จึงต้องพิจารณาไปตามลำดับ ถ้าไปเจริญข้ามชั้น อาจมีผลเสียเกิดขึ้นได้

ถ้าเรายังฝึกอ่าน ก ข ค ง ไม่ชำนาญ เมื่อไปเจออะไรก็อ่านเรื่อยเปื่อย ไปอ่านให้ผู้อื่นฟัง ก็อ่านผิดๆ ถูกๆ แต่ถ้าเราอ่านให้ชำนาญแล้วก็จะอ่านได้ถูกต้อง เช่นเดียวกับการเจริญญาณปริยญา เป็นการอ่านชีวิต ว่าชีวิตนี้ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ เป็นนามธรรม รูปธรรม เกิดจากปัจจัย ต้องอ่านให้ชัดเจนก่อน ถ้ายังมีความรู้สึกว่า มีเรา มีเขา มีคน มีสัตว์ แล้วไปพิจารณาว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา จะไม่ทำให้เกิดผลที่ถูกต้องจริงๆ ทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้

ถ้าพิจารณาว่า ไม่เที่ยงมากๆ โดยที่ขาดการเจริญญาณ-ปริยญาให้ชำนาญ อาจจะทำให้เป็นอุจเฉททิฏฐิได้ ถ้าพิจารณาเห็นความดับมากๆ ด้วยความไม่แยบคาย จะโน้มไปสู่อุจเฉททิฏฐิ ถ้าพิจารณาเห็นความเกิดมากๆ ด้วยความไม่แยบคาย จะโน้มไปสู่สัสสตทิฏฐิ ถ้าญาณปริยญาดีแล้ว พิจารณาไปตามลำดับได้เลย ถ้าญาณปริยญาไม่ดี มีโอกาสที่จะเพี้ยนได้...

กัมมัสสกตาทาณากับวิปัสสนาทาณ ?

ผู้ถาม กัมมัสสกตาทาณใช่วิปัสสนาทาณหรือไม่ ? มีภายนอก
พระพุทธานุศาสนหรือไม่ ?

ผู้ตอบ กัมมัสสกตาทาณเป็นพื้นฐานที่ทำให้เข้าใจถูกต้องว่า การ
เจริญกุศล ละอกุศล มีผลแน่นอน ฉะนั้น ให้ทำกุศล
อย่าทำอกุศล และต้องเพียรละอกุศลด้วย

กัมมัสสกตาทาณ พวกฤษีชีไพรนอกพระศาสนาก็มี ไม่ใช่มี
เฉพาะในพระพุทธศาสนา แต่ญาติปริยญาเป็นวิปัสสนาทาณไม่ใช่
กัมมัสสกตาทาณ เป็นปัญญาชั้นสูงกว่ากัมมัสสกตาทาณ แต่ก็ต้อง
มีกัมมัสสกตาทาณเป็นพื้นฐาน วิปัสสนาทาณมีเฉพาะในพระพุทธ
ศาสนาเท่านั้น กัมมัสสกตาทาณ เรียกว่า **ปัญญา** ส่วนญาติ-
ปริยญาหรือวิปัสสนาทาณ เรียกว่า **อภิปัญญา**

ผู้ถาม กัมมัสสกตาทาณเป็นวิบากที่กรรมส่งมาจากอดีตใช่ไหม ?

ผู้ตอบ กัมมัสสกตาทาณ หมายถึง ปัญญาที่เกิดในขณะ ไม่ใช่
เป็นวิบากที่ส่งมาจากอดีต เป็นการที่แต่ละคนสะสมมาก็ได้
หรือมาอบรมเจริญในชาตินี้ก็ได้ เช่น คนที่มีความเชื่อในผล
ของกรรมจากอุปนิสัยที่สะสมมาก็ได้ หรือได้ยินได้ฟัง ได้มา
ศึกษาในชาติปัจจุบันก็ได้ ทำให้มีความเชื่อ มีความเข้าใจว่า
บาปบุญมีจริง นรกสวรรค์มีจริง กรรมและผลของกรรมมีจริง
กัมมัสสกตาทาณ ไม่ใช่ปัญญาที่รู้ฉันทัง ทุกข์ อนัตตา
แต่เป็นอุปนิสัยเริ่มต้น เป็นปัญญาที่รู้ว่า สัตว์ทั้งหลายมี
กรรมเป็นของตน ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว รู้ว่ากรรมมีจริง
วิบากคือผลของกรรมมีจริง เป็นความเห็นถูกพื้นฐานก่อน

ถ้าเรัมีวิปัสสนา จะเข้าไปเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตaleyทันที
ยังไม่ได้ คิดได้ แต่จะไม่เห็นจริงตามนั้น คือ ยังจะไม่ได้วิปัสสนา-
ญาณตามนั้น ขั้นต้น ต้องเห็นก่อนว่า ไม่ใช่เป็นคน ไม่ใช่สัตว์
จริง ๆ เป็นนาม เป็นรูปอย่างไร ? และนามรูปที่เราเห็นเป็นคน
เป็นสัตว์ เพราะว่า มีจิตเห็นและมีความคิดเข้าไปร่วม จึงกลาย
เป็นคน เป็นสัตว์ เป็นบัญญัติ เกิดจากเหตุปัจจัยอะไร ? ถ้าอ่าน
ชีวิตจริงอย่างนี้ได้ รู้ว่า มีแต่นามธรรม รูปธรรม และมีบัญญัติ
สลับกันอย่างนี้ ถ้าอ่านชีวิตได้อย่างนี้ ก็มาถูกทางแล้ว รู้ว่านาม
รูปเหล่านี้เกิดจากปัจจัย อันนี้เป็นขั้นที่ ๒ แล้วจึงค่อยมาพิจารณา
เห็นแจ้งว่า ไม่เที่ยงอย่างไร ? เป็นทุกข้อย่างไร ? เป็นอนัตตา
อย่างไร ? เป็นวิปัสสนาญาณที่ ๓ ขึ้นไป ฉะนั้น ขั้นแรกเรียกว่า
ญาณปริยญา ซึ่งจะขาดปริยัติไม่ได้เลย เพราะว่า ความหมาย
ของญาณปริยญา คือ **สุตมยญาณ จิตตามยญาณและภาวนามย-
ญาณบางส่วน ...**

กาล ๔ อย่าง ทำให้บรรลุธรรม

หลักการปฏิบัติที่ทำให้บรรลุชื่อว่า**กาลสูตร** อยู่ใน **อังคุตตร-
นิกาย จตุกนิบาต ๗๕/๗๖๓** ทรงแสดงกาล ๔ เหล่านี้ ถ้าภิกษุ
ทั้งหลายปรับเปลี่ยนโดยชอบ จะทำให้อัสสาสะถึงการสิ้นไป ได้แก่

๑. พังธรรมตามกาล	๒. สันทนาธรรมตามกาล
๓. เจริญสมณะตามกาล	๔. เจริญวิปัสสนาตามกาล

การพังธรรมกับสันทนาธรรม คนละอย่างกัน เพราะถ้าเรา
พังแล้ว มีความเห็นถูก หรือมีความเห็นผิดเกิดขึ้น จะทราบได้
อย่างไร ? ส่วนใหญ่ชอบเชื่อใจตัวเอง ว่าเข้าใจถูกต้องแล้ว แต่ถ้า

ไปสนทนากับคนที่มีความรู้ จึงจะเข้าใจว่า เข้าใจถูกหรือเข้าใจผิด ฉะนั้น ถ้าได้ฟังหรืออ่านพระไตรปิฎกมา ก็ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นว่า เข้าใจถูกต้องแน่นอนแล้ว ต้องมีการสนทนาธรรมด้วย ควรพัฒนาตนเอง ด้วยการเปิดใจรับฟังข้อเสนอ ความคิดเห็น ถ้าเขาเสนอความเห็นมา เราก็รับฟัง ถ้าเราไม่เห็นด้วย ก็มีการโต้แย้ง เป็นการสนทนาโต้ตอบกัน และที่สำคัญ คือ ต้องตั้งจิตเมตตา เพราะการสนทนาธรรมกัน อาจเป็นเหตุให้บาดหมางกันได้ เกิดการทะเลาะกันได้ ถ้าต่างคนต่างมีความยึดมั่นถือมั่น มีความเห็นที่ขัดแย้งกัน โดยไม่มีขันติ ขาดเมตตา

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นทุกขลัง เป็นชื่อของขันธ ๕ ขันธ ๕ เป็นอนิจจัง เป็นทุกขัง เป็นอนัตตา ทำไม่ถึงเป็นอนิจจัง เพราะมันมีอนิจจลักษณะ มีการเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป มีแล้วก็ไม่มี ขันธ ๕ มันมีแล้วก็ไม่มี ดังนั้น ขันธ ๕ จริงๆ เรียกว่า อนิจจัง แต่ที่เรียกว่า อนิจจัง ก็เพราะว่า มันมีอาการที่มีแล้วไม่มี อาการที่มันมีแล้วไม่มีอย่างนี้ เรียกว่า เป็นอาการ เป็นอนิจจลักษณะ ซึ่งเปรียบเหมือนสีของโค ส่วนขันธ ๕ ก็คือตัวโค ตัวโคกับสีของโคมันอันเดียวกันไหม? ... คนละอันกันนะ

ฉะนั้น ขันธ ๕ กับอนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะ ก็แยกกันไม่ออก แต่ว่ามันไม่ใช่อันเดียวกัน ตัวขันธ ๕ เป็นสิ่งหนึ่ง แต่อนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะเป็นอาการของขันธ ๕

ตัวอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา (ตัวขันธ ๕) เป็นปรมาัตถ์ แต่อนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะเป็นอาการของขันธ ๕

เป็นบัญญัติพิเศษที่ต้องน้อมพิจารณาจึงจะเห็น ทุกวันนี้ ในชีวิตประจำวัน เราเห็นไหม เป็นทุกซ่ออย่างไร ถ้าไม่คิดจะทุกซ่อใหม่ ? กินอาหารอร่อยๆ ทุกซ่อใหม่ ? อยู่ในห้องแอร์เย็นๆ หรือในที่สบายๆ อย่างเรานั่งนานๆ เมื่อยไหม ? หรือเดินเยอะๆ ปวดเข่า เป็นทุกซ่อใหม่ ? เห็นทุกซ่อเวทนา หรือทุกซ่อลักษณะ เป็นนามรูปที่เป็นทุกซ่อ หรือเป็นเราที่เป็นทุกซ่อ ก็เป็นเราอีกนั่นแหละ ต้องเห็นทุกซ่อจริงๆ จะต้องเข้าไปเห็นว่า มันเป็นการทนไม่ได้ของนามรูป การเกิดดับของนามรูป จึงจะทำให้เห็นทุกซ่อ เห็นว่า มันมีแล้วก็ไม่ มี ไม่ใช่เห็นว่าเราเป็นทุกซ่อ เจ็บปวด เมื่อยล้า ...

ไม่ใช่บอกว่า เมื่อก่อนเราสวยและสาว แต่เดี๋ยวนี้ ทำไมแก่จังเลย อ้อ ! มันไม่เที่ยง อย่างนี้ ไม่ได้เห็นอนิจจัง เป็นเพียงแค่ว่า คิดถึงอนิจจังเท่านั้น คิดถึงอาการของอนิจจัง แต่ไม่ได้เห็นอนิจจัง เพราะถ้าเห็นอนิจจังจริงๆ ต้องเป็นการเห็นว่า นามธรรมที่มันมีแล้วก็ไม่ มี มันเปลี่ยนแปลงไป รูปธรรมมันมีแล้วเปลี่ยนแปลงไป อย่างนี้ถึงจะเรียกว่า เห็นอนิจจังลักษณะ เป็นอนิจจังลักษณะของนามรูป ไม่ใช่ของคน สัตว์ เพราะตัวไตรลักษณ์เป็นลักษณะของสังขารธรรม มันเป็นลักษณะของปรมัตถธรรม แต่อนิจจังลักษณะทุกซ่อลักษณะ อนัตตลักษณะ เป็นบัญญัติพิเศษ เพราะว่าเกื้อกูลแก่คนมีปัญญาที่จะทำให้ออกจากวิภวูถะได้ ถ้าคนไม่มีปัญญา เห็นร่างกายจิตใจนี้ไม่เที่ยง จะเกิดโทมนัส แต่ถ้าคนมีปัญญาเห็นก็จะทำให้เบื่อหน่าย คลายกำหนัด แล้วออกจากวิภวูถะได้ ฉะนั้น **ไตรลักษณ์นี้** จึงชื่อว่า **เป็นบัญญัติพิเศษ** หรือ **อริยกรรณ** ธรรมะที่ทำให้เป็นพระอริยเจ้า พระอริยะทุกท่าน ทุกองค์ ต้องรู้ไตรลักษณ์มาก่อน จึงสามารถที่จะทำให้ถึงพระนิพพานได้

ชั้น ๕ เปรียบเหมือนผั่งนี้ พระนิพพานเปรียบเหมือนผั่งโน้น
ถ้ายืนติดอยู่ผั่งนี้ จะข้ามไปผั่งโน้นได้ไหม ? ไม่มีทางเลย ต้อง
เบื่อหน่ายในชั้นนี้ก่อน อาหารก็ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ บุตร ภรรยา
สามี เป็นชั้น ๕ ทั้งนั้นเลย ทั้งร่างกายจิตใจ ทั้งภายในภายนอก
เป็นอนัตตา ไม่เที่ยง ถ้าเห็นอย่างนี้ได้เป็นประจำ โอกาสที่จะออก
จากชั้น ๕ จึงจะมีได้ แต่ถ้ายังเห็นว่าอันนั้นก็ยังติดอยู่ นี่ของเรา
นั่นก็ของเรา ยังมีความยินดีในผั่งนี้อยู่ก็ไม่สามารถข้ามไปผั่งโน้นได้
มันเป็นวิธีการพิเศษ เฉพาะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่คิดค้นวิธีนี้ได้
และสามารถออกจากชั้น ๕ นี้ได้ คือ การพิจารณาชั้น ๕ ว่า
เป็นของไม่เที่ยง มีแล้วก็ไม่มี เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา จนกระทั่ง
เกิดความเบื่อหน่าย คลายกำหนัด จึงสามารถก้าวข้ามผั่งนี้ ไปสู่
ผั่งโน้นคือพระนิพพาน อันเป็นบรมสุขได้ ...

ภทเทกรัตตสูตร

พระสูตรนี้ เคยท่องกันมาแล้วใช่ไหม ?

จติตํ นาสวาคเมยฺย	นปปฏิกงฺขะ สนาตํ
ยทตฺตมปทิสฺสํ	อปตฺตตณฺจ สนาตํ
ปจฺจุปปนฺนณฺจ โย ธมฺมํ	ตตฺถ ตตฺถ วิปสฺสติ
จสฺสทริํ จสฺสกุปฺปํ	ตํ วิทฺฐา มนฺธุพฺพุทฺเธ.
จชฺเชว กิञฺจมาตฺตปฺปํ	โก ชญฺญา มรณํ สุเว
น หิ โส สฺวครนฺเตน	มหาเสสฺเสน มจฺจุณา
เจวํ วิหาริมาตฺตปิ	จโหฺรตฺตมตฺตทิตํ
ตํ เว ภทฺเทกรตฺตติ	สสุโต อาจิกฺขเต มุฉิติ.

ผู้มีราตรีหนึ่งเจริญ

บุคคล ไม่ควรคำนึงถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว (ด้วยอาลัย) ไม่ควรมุ่งหวังสิ่งที่ยังไม่มาถึง สิ่งใดล่วงไปแล้ว สิ่งนั้นก็พ้นอันละไปแล้ว และสิ่งใดยังไม่มาถึง ก็เป็นอันยังไม่มาถึง ก็บุคคลใด เห็นแจ้ง ธรรมะ**ปัจจุบัน** ไม่ถ่วงถ่วง ไม่คลอนแคลน ในธรรมะนั้นๆ ได้ บุคคลนั้น พึงเจริญธรรมะนั้นๆ เนื่องๆ ให้ปรุโปร่งเถิด

พึงทำความเพียรในวันนี้แหละ ใครเล่า ? จะรู้ความตายในวันพรุ่ง เพราะว่า ความผิดเพี้ยนกับมัจจุราช ผู้มีเสนาใหญ่ชั้น ย่อมไม่มีแก่เราทั้งหลาย พระมุนีผู้สงบ ย่อมตรัสเรียกผู้มีปกติอยู่ อย่างนี้ มีความเพียร ไม่เกียจคร้าน ทั้งกลางวันและกลางคืน นั้นแล้ว ผู้มีราตรีหนึ่ง เจริญ ... (ม. จุฬริ. เบร ๒๓ หน้า ๒๑๐)

พระสูตรที่ว่าด้วย ผู้มีราตรีหนึ่งเจริญขึ้น คืบเดี๋ยวก็เจริญแล้ว เปลี่ยนจากปุถุชนเป็นพระอริยบุคคล เจริญด้วยคุณธรรม บุคคล ไม่ควรคำนึงถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้วด้วยอาลัย อาลัย หมายถึง ตัณหา ทิฎฐิ แต่ถ้าคำนึงถึงอดีตโดยที่ไม่มีอาลัย ไม่เป็นไร อย่าเข้าใจ ผิดว่า คิดถึงอดีต อนาคตไม่ได้ อย่างพวกพ่อค้า เขาต้องมีการวางแผนการตลาด ต้องมีการสำรวจว่า ยอดกำไรของปีนี้และปีที่แล้วต่างกันอย่างไร เพื่อวางแผนเป้าหมายในอนาคต ใช่ไหม ?

แม้แต่การเจริญวิปัสสนา ก็ต้องรู้อดีต อนาคต ต้องวางแผน ต้องมีเป้าหมาย แต่คนส่วนใหญ่ยังเข้าใจผิดอยู่ ไม่ให้คิดถึงสิ่งที่เป็นอดีต อย่างนี้ไม่ถูกต้อง ไม่ควรคำนึงถึง หรือไม่ควรมุ่งหวังสิ่งที่ยังไม่มาถึง ถ้าเป็นไปด้วยอาลัย คือ ตัณหา ทิฎฐิ สิ่งนี้ไม่ควรจะคิดถึง สิ่งใดล่วงไปแล้ว สิ่งนั้นเป็นอันละไปแล้ว สิ่งใดยังไม่

มาถึงก็เป็นอันยังไม่มาถึง เพราะว่า จะไปคิดถึงด้วยกิเลส อนาคตก็เช่นกัน แต่ถ้าคิดถึงด้วยกุศล ควรคิด จาคานุสสติ สีลานุสสติ เทวตานุสสติ เหล่านี้เป็นอดีตทั้งนั้น พุทธานุสสติ คิดถึงคุณของพระพุทธเจ้าในอดีตทั้งนั้น คิดอย่างนี้ กุศลเจริญขึ้น

บุคคลใดเห็นแจ้งในธรรมะปัจจุบัน ไม่อ่อนแอ ไม่คลอนแคลน ถ้าเห็นแจ้งธรรมะในปัจจุบันด้วยกุศล ไม่มีตัณหา มานะ ทิฐิ ควรเห็นแจ้ง ควรรู้ แต่ถ้าไปรู้อารมณ์ปัจจุบันด้วยตัณหา มานะ ทิฐิ อย่างนี้ก็ไม่ควรไปรู้ **ไม่อ่อนแอไม่คลอนแคลน นี่เป็นวิปัสสนา** (อีกนัยหนึ่ง หมายถึง **พระนิพพาน**) ให้รู้แจ้งธรรมะในปัจจุบันด้วยวิปัสสนา และน้อมไปในพระนิพพาน หรือเป็นไปในวิปัสสนานั้นแหละ ถ้ายังไม่บรรลु ไม่อ่อนแอ ไม่คลอนแคลนในธรรมนั้นได้ บุคคลนั้นพึงเจริญธรรมะนั้นๆ เองๆ ให้ปรุโปร่งเกิด (การเจริญวิปัสสนาทั้งวันทั้งคืน) คือ ควรทำความเพียรในวันนี้แหละ ใครเล่าจะรู้ความตายในวันพรุ่ง เพราะว่า ความผิดเพี้ยนกับมัจจุราช ผู้มีเสนาใหญ่หนั้นย่อมไม่มีแก่เราทั้งหลาย

จะขอผัดวันไปก่อนได้ไหมว่า อย่าเพิ่งตายเลย ขอไปเที่ยวกลับมาก่อน อย่างนี้ไม่ได้ใช่ไหม ฉะนั้น ผู้ที่ไม่ประมาท จะเจริญวิปัสสนา เจริญกุศลทุกๆ ขณะ ทุกเมื่อที่มีโอกาส

พระมุนีผู้สงบ หมายถึง พระพุทธเจ้า ย่อมตรัสเรียกผู้มีปกติอยู่อย่างนี้ มีความเพียร ไม่เกียจคร้านทั้งกลางวันและกลางคืนว่า ผู้มีราตรีหนึ่งเจริญ ฉะนั้น **สูตรนี้เน้นวิปัสสนา** แต่วิปัสสนาก็ต้องหมายถึงว่า คนนั้นต้องมีสมาธิ ไม่ใช่ฟุ้งซ่าน จึงมาเจริญวิปัสสนา แต่เดี๋ยวนี้มีการสอนว่า ฟุ้งซ่านก็ให้รู้ว่าเป็นฟุ้งซ่าน ... แต่พระพุทธเจ้า

สอนว่า หากอกุศลใดที่ยังไม่เกิด ระวัง สังวร อย่าให้เกิด แต่ถ้า อกุศลใดที่เกิดขึ้นแล้ว รับละอกุศลนั้นโดยเร็ว กุศลใดยังไม่เกิด ต้องเพียรทำให้เกิด กุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องรักษาให้เจริญงอกงาม ยิ่งๆ ขึ้น นี่เป็นสัมมปปธาน ๔ แต่เดี๋ยวนี้ง่ายมาก ราคะเกิดก็ให้รู้ว่ามึนระคะ ฟุ้งซ่านเกิดก็ให้รู้ว่าฟุ้งซ่าน คนส่วนใหญ่ชอบแบบนี้ ไม่ต้องไปพากเพียรอะไรมาก อย่างคนดื่มเหล้าก็ให้รู้ว่าดื่มเหล้าแล้วยังดื่มอยู่ ก็เจริญสติปัฏฐานไป เจริญวิปัสสนาไปก็ได้ ลองคิดดูว่า นี่จะเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือไม่ ? ...

ความเข้าใจผิดเรื่องสติ ปัญญาทางโลก

คนเดี๋ยวนี้เข้าใจว่า ถ้ารู้ตัวว่าทำอะไรอยู่ นั่นคือมีสติแล้ว ตกลงมันใช่สติไหม ? เช่น กำลังชกมวย แสบซ้ายก็รู้ว่าแสบซ้าย แสบขวาก็รู้ว่าแสบขวา อย่างนี้มีสติไหม ? หรือขับรถอยู่ จะเลี้ยวซ้าย-ขวา ก็รู้ อย่างนี้มีสติไหม ? สิ่งเหล่านี้ เป็นการใช้สติในทางโลก ชาวโลกทั่วไปที่ยังไม่ได้ศึกษาพระธรรม เรียกขานกันแต่ไม่ใช่ความหมายของสติในทางพระพุทธศาสนา หากใครจะปล้นก็ต้องมีการวางแผนมาอย่างดี และถ้าปล้นสำเร็จด้วย อย่างนี้พวกโจรมีปัญญาไหม ? สติและปัญญาจะเกิดกับอกุศลได้ไหม ? สติปัญญาทำบาปได้ไหม ? ... ถ้าบอกว่า เป็นสติปัญญาทางโลกแล้วเป็นบาปหรือเป็นบุญเล่า ? ตกลงว่า สติปัญญาเป็นบาปได้หรือ ? พระพุทธเจ้าสอนให้เจริญสติปัญญามีใช่หรือ ?

จะเห็นได้ว่า หากไม่ได้ศึกษาพระอภิธรรม จะสับสนมาก และจะใช้คำว่า **สติทางโลก ปัญญาทางโลก** ซึ่งจริงๆ แล้วไม่มีไปสับสนกับคำว่า **โลกียปัญญา โลกียสติ** ซึ่งไม่ได้เกี่ยวกับทาง

โลกอย่างนั้น **โลกียะ** หมายความว่า ยังเป็นอารมณ์ของอาสวะได้ เกิดในจิตอะไรบ้าง เราควรจะต้องรู้ (**โลกียธรรม** คือ ธรรมที่ยัง แตกดับเสื่อมสลาย ยังทำให้เวียนว่ายตายเกิด ได้แก่ โลภจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘. **โลกุตตรธรรม** คือ ธรรมเหนือโลก พ้นจาก โลภียธรรม ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ พระนิพพาน ๑ ก็คือ **โลกุตตรธรรม ๙** นั่นเอง)

เพราะฉะนั้น การที่มีความรู้สึกตัวอย่างโลกๆ นั้น ไม่ได้ หมายถึงว่า เป็นสติหรือเป็นปัญญา เมื่อไหร่ที่เป็นกุศล เมื่อไหร่จึง มีสติ แต่ถ้าไม่ได้เป็นไปในกุศล ขณะนั้นไม่ใช่สติเลย ถ้าเป็น ปัญญา ต้องเป็นความรู้ เข้าใจความจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง จะเป็น สมมุติบัญญัติ หรือจะเป็นปรมาตถ์ก็แล้วแต่ นั่นจึงจะเป็นปัญญา รู้เหตุ รู้ผล เห็นความจริง จึงจะเป็นปัญญา แต่การรู้วิชาการทาง โลก รู้วิธีการปล้น รู้วิธีการในการทำกับข้าวให้อร่อย อย่างนี้ไม่ใช่ ปัญญา ต้องเป็นการรู้เหตุ รู้ผล เข้าใจความจริง เช่น รู้ว่าการ ทำบุญ เจตนาเป็นตัวตั้งใจ เจตนาที่แหละเป็นกรรมที่ทำให้เกิด วิบาก เจตนาเป็นตัวเหตุ วิบากคือผลของบุญ หรือผลของบาป (รวมทั้งกัมมชรูป) อันนี้คือตัวผล ถ้าอย่างนี้ เรียกว่า ปัญญาได้ เป็นกัมมัสสกตาปัญญา

ดังนั้น **สติเกิดกับกุศล เกิดกับโสภณจิต** (จิตที่มีเจตสิกดี งามเกิดร่วมด้วย) ถ้าเป็นไปในกุศลเมื่อไร จึงมีสติ ถ้าเป็นไปใน คีลเมื่อไร มีสติ ถ้าเป็นไปในบุญกิริยาวัตถุเมื่อไร ถึงจะมีสติ ต้อง เป็นบุญ เช่น ขณะที่ขับรถ ขับดีมากเพราะว่ากลัวโดนปรับ ก็เลย ขับอย่างตั้งใจ อย่างนี้ถือว่ามีสติไหม ? ... ไม่มีสตินะ เป็นกุศล

ไหม ? คือ กลัวโดนปรับ ... ไม่เป็นกุศลนะ แต่ถ้าขับรถด้วยความตั้งใจ เพราะว่าเกรงผู้โดยสารจะไม่ปลอดภัย จึงต้องขับอย่างระมัดระวัง รักษากฎจราจร ไม่ให้เป็นภาระของสังคม อย่างนี้ขับอย่างมีสติไหม ? ... มีสตินะ เพราะขับด้วยกุศลจิต คิดถูกต้อง

ถ้ามีปัญหาต้องรู้ความจริง รู้ว่า ถ้าเราทำสิ่งที่ดี ผลดีจะเป็นอย่างไร ถ้าทำสิ่งที่ไม่ดี ผลที่ไม่ดีจะเป็นอย่างไร ? เช่น ขับรถปาดหน้ากัน ผลคืออะไร ? ถ้าเกิดอุบัติเหตุ ผู้โดยสารจะต้องได้รับความทุกข์ขนาดไหน ? พ่อ แม่ ลูก ครอบครัวของเขาจะเป็นอย่างไร ? นี่คือการรู้เหตุ รู้ผล ถ้าขับรถดีแล้ว จะมีผลอย่างไร ? ทุกคนก็กลับถึงบ้านได้อย่างปลอดภัย มีความสุข เราก็ได้รับความสุขไปด้วย อันนี้เป็นเหตุผลทางโลกๆ แต่เป็นเหตุผลที่มีปัญญา ถ้าเป็นปัญญาทางธรรมก็ยิ่งรู้เรื่องของกรรม วิชาของกรรม รู้เรื่องของนามธรรม รูปธรรม รู้เรื่องการกระทำคือกรรม ได้แก่ เจตนา ความตั้งใจ ทั้งที่ดีและที่ชั่ว เป็นกุศลกรรม อกุศลกรรม ฉะนั้น ควรพิจารณา สติเกิดได้กับกุศล เกิดกับโสภณจิตเท่านั้น ไม่เกิดกับอกุศลเลย แต่ส่วนใหญ่ไปใช้คำผิดๆ กัน จึงทำให้ปัจจุบันนี้ เกิดความสับสนมาก

ขณะนี้ กำลังนั่งฟังธรรม เป็นกุศลหรืออกุศล ? (กุศล) มีสติไหม ? (มีสติ) มีคิดถึงบ้านบ้างไหม ? ถ้ามีคิดถึงบ้าน มีสติไหม ? (ไม่มี) สัปหงก มีสติไหม ? (ไม่มี) ขณะฟังธรรมอยู่ อกุศลเกิดสลับกันก็ยังได้ ในชีวิตประจำวัน แม้เราสมาทานศีล อกุศลก็ยังเกิดขึ้นสลับได้ เจริญวิปัสสนาอยู่ อกุศลเกิดขึ้นสลับได้เหมือนกัน ด้วยความรวดเร็วของจิต เป็นสิ่งที่จะต้องสังเกตให้รู้

ถ้าขณะเข้าฌาน อกุศลเกิดสลบได้ไหม ? (ไม่ได้) แต่ถ้ายังไม่เข้าฌาน กำลังนั่งสมาธิอยู่ อกุศลเกิดขึ้นได้นะ ถ้าเป็นขณิก-สมาธิ อุปจารสมาธิ อกุศลเกิดสลบได้ แต่ถ้าเป็นฌานจิต เป็นอัปปนาสมาธิแล้ว อกุศลเกิดสลบไม่ได้แล้ว หมายถึง ได้ฌานเป็นกระแสของฌานแล้ว ในระหว่างเข้าฌานจะยินดีในฌานไม่ได้ ก่อนเข้าฌานและออกจากฌาน อกุศลสามารถเกิดได้ แต่ว่าความยินดีในฌานที่เป็นอกุศล เรียกว่า ภวตัณหาหรือรูปตัณหา ไม่ได้เป็นเครื่องกันของฌาน ต้องเป็นกามตัณหา จึงจะเป็นเครื่องกันของฌาน เพราะรูปตัณหาเป็นความยินดีในฌาน ถ้าเราไม่ยักได้ฌาน ไม่สนใจในฌานเลย ก็จะไม่ทำฌาน แต่บางคนอยากได้ฌานก็ลงมือศึกษาปฏิบัติ เรียกว่า อาศัยตัณหาละตัณหากี้ได้

ถ้าอยู่ในฌานจะไม่สามารถพิจารณาอะไรได้เลย ขณะอยู่ในฌานจะมีอารมณ์ของสมถะเป็นนิमितเท่านั้น ไม่สามารถพิจารณาอะไรได้ ถ้าพิจารณาได้เมื่อไร หมายถึง เป็นกามาวจรจิตแล้ว ไม่ใช่ฌานจิตแล้ว คือ ออกจากฌานแล้ว เป็นเรื่องที่เราควรทำความเข้าใจ คำสอนของพระพุทธเจ้าละเอียดลึกซึ้ง ต้องอาศัยการสนทนาด้วย การสนทนามีประโยชน์มาก แต่ต้องตั้งใจไว้ชอบ เพราะระหว่างสนทนา จะมีความยึดถืออัตตามาแทรกได้ ตัณหามานะ ทิฏฐิ จะแทรกตลอด อกุศลเกิดสลบกับอกุศล จะเห็นได้ว่า **ในยุคนี้ พระภิกษุจะไม่ค่อยสนทนาธรรมกัน** เพราะว่า ถ้าสนทนากันแล้ว เดี่ยวจะทะเลาะกัน เพราะต่างคนต่างยึดมั่น แต่ถ้าหากคนไหนชอบที่จะสนทนา ทำใจได้ คือ วางตนได้ว่า การสนทนาจะเกิดประโยชน์อย่างไร มีสติ สัมปชัญญะ มีเมตตาและขันติต่อกัน ก็จะเกิดประโยชน์มากทีเดียว

สภาวะลักษณะ สามัญญลักษณะคืออะไร ?

สภาวะลักษณะ หมายถึง ลักษณะที่มีตัวธรรมะ มีภาวะจริง ๆ ลักษณะ หมายถึง เครื่องกำหนด ภาวะ แปลว่า มี, เป็น, อยู่, ลักษณะที่มีอยู่จริง ๆ เป็นปรมาัตถธรรม เช่น แข็ง อ่อน เย็น ร้อน ตึง ไหว โกรธ หิว สุข ทุกข์. ปรมาัตถธรรมของหิว คือ เป็น ทุกขเวทนา ... หนัก เป็นปรมาัตถธรรมอะไร ? ... ปฐวีหรือ ?

ลักษณะของปฐวี ถ้าไปอยู่บนอวกาศ ไปจับวัตถุสิ่งหนึ่ง จะรู้ใหม่ว่า ของสิ่งนั้นแข็งหรืออ่อน อย่างจับยานอพอลโล จะรู้ใหม่ว่าแข็งหรืออ่อน ? ... (รู้) ถ้าจุดไฟได้แล้วไปจับไฟ จะรู้ใหม่ว่าร้อน ? ... (รู้) แต่ถ้าเราไปจับวัตถุ เช่น จับแก้วข้างบนอวกาศ จะรู้ใหม่ว่าหนักหรือเบา ? ... (ไม่รู้ เนื่องจากไม่มีแรงโน้มถ่วง) แสดงว่า หนัก เบา เป็นปรมาัตถ์ หรือ บัญญัติ ? ...

ให้จำไว้ว่า สภาวะธรรม ไม่ว่าอยู่ที่ไหน ต้องแสดงสภาวะของตนเสมอ จะไม่เปลี่ยนแปลง เช่น ไปอยู่ที่อเมริกา โดนไฟ มือพองไหม ? ... (พอง) ไม่ว่าจะโดนไฟไหม้ที่ไหน ก็ต้องมีพอง โดนน้ำแข็งจะเย็นไหม ? อยู่ที่ไหนๆ มันก็ต้องแสดงสภาวะของมันออกมา คนตาบอดไปจับของสิ่งหนึ่งจะรู้ใหม่ว่า แข็งหรืออ่อน ? ... (รู้) จะรู้ใหม่ว่ามันหยาบ-ละเอียด ? ... (ไม่รู้) เพราะจะรู้ว่าหยาบ-ละเอียดได้ ต้องลูบ (สัมผัสกับสิ่งนั้น) ทั้งหนักกับเบา หยาบกับละเอียด ไม่ใช่เป็นสภาวะที่รู้ได้ทุกสถานที่ (เป็นบัญญัติ) แต่แข็ง-อ่อน รู้ได้ทุกสถานที่ (เป็นปรมาัตถ์) (จะรู้ว่าหนักหรือเบา วัตถุนั้นจะต้องอยู่ด้านบน ส่วนของร่างกายต้องอยู่ด้านล่าง จะเบา มากหรือหนักมาก ก็ขึ้นอยู่กับความรู้สึก ความอดทนของแต่ละคน

ไม่เท่ากัน คนไหนแข็งแรง อุดทนได้มาก วัตถุที่ยกจะเบา คนไหนไม่แข็งแรง อุดทนไม่มาก วัตถุสิ่งเดียวกันนั้นก็รู้สึกหนัก)

ลักษณะของธาตุดิน คือ ลักษณะแข็งหรืออ่อนเท่านั้น แต่ว่า **ความหนัก ความเบา หรือความหยาบ ละเอียด เป็นบัญญัติ** ไม่อาจรู้ได้เหมือนกันในสถานที่ที่ต่างกัน ลักษณะของธาตุดิน คือ แข็งและอ่อนเท่านั้น แต่ความหนักเบา หยาบละเอียด มีพุทธพจน์แสดงอธิบายขยายความธาตุดิน หลายคนจึงเข้าใจว่า เป็นปรมาตถ์ จึงเอามาแสดงกัน แต่ความจริงไม่ใช่ พระพุทธเจ้าแสดงโดยโวหาร เหมือนกับรูปธาตุ (สี) ท่านก็แสดงว่า เป็นความสว่าง มีด งา หมอก สีเหลือง หกเหลือง ... สีเหลือง หกเหลืองเป็นบัญญัติ แต่พระพุทธเจ้าก็แสดงว่า เป็นรูปารมณฺ์ เป็นสิ่งที่เห็นทางตา เพราะชาวโลกเข้าใจว่า รูปบัญญัติเหล่านั้นเห็นได้ทางตา แต่ความเป็นจริงแล้ว รูปารมณฺ์มีลักษณะเดียว คือ เป็นสิ่งที่ปรากฏกับจักขุ-วิญญานเท่านั้น (ในปัจจุบันขณะ จิตในมโนทวารก็รู้ได้ทั้ง ๓ กาล)

ถามว่า สีเหลือง หกเหลืองนี้ ปรากฏแก่จักขุวิญญานหรือเปล่า ? ... ไม่ใช่ ปรากฏแก่มโนวิญญาน อาศัยทางตา ผ่านทางตาแล้วไปถึงทางใจ จึงรู้ว่าเป็นสีเหลือง หกเหลือง. หนัก เบา หยาบ ละเอียดก็เช่นกัน อาศัยทางกาย ผ่านทางกายไปถึงทางใจแล้ว จึงรู้ว่า หนักหรือเบา หยาบหรือละเอียด ...

สภาวะลักษณะเป็นปรมาตถ์ แต่สามัญญลักษณะหรือไตรลักษณ์ เป็นบัญญัติพิเศษ แตกต่างกัน แต่เรียกว่า ลักษณะเหมือนกัน เพราะเป็นตัวกำหนดสภาวะธรรม

แทรกพระรัตนตรัย ก่อจนเข้าใจสภาวะธรรม

เราจะถึงพระรัตนตรัยได้อย่างไร ? พระรัตนตรัยอยู่ที่ไหน ?

พระรัตนตรัยอยู่ในพระไตรปิฎก ถ้าไม่มีใครเอาเรื่องของพระรัตนตรัยจากในพระไตรปิฎกออกมาแสดง ออกมาทำเป็นหนังสือ เราจะรู้จักพระพุทธเจ้าไหม ? จะรู้จักพระธรรมไหม ? จะรู้จักอริยสัจไหม ? จะรู้จักพระอริยสงฆ์ไหม ? แต่ว่าขณะนี้ เรามีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งแบบเงาๆ ยังไม่ได้เป็นที่พึ่งอย่างแท้จริง เป็นแค่เงาๆ เพราะเราอาจจะขาดจากพระรัตนตรัยเมื่อไรก็ได้ ...

คนที่ไปไหว้เทวรูป เจ้าพ่อ เจ้าแม่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยความเข้าใจผิด มีโอกาสขาดจากพระรัตนตรัยได้ เพราะไม่รู้จักพระรัตนตรัย ไม่เข้าใจพระรัตนตรัย ไม่รู้ว่าวัตถุเหล่านั้นเป็นวัตถุนอกพระพุทธศาสนา ไม่ใช่วัตถุในพระพุทธศาสนา และไม่ได้มีตัวตนจริงๆ เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นมาในลัทธิความเชื่อบางกลุ่ม

ที่เรียกกันว่า เจ้ามัณเฑียรนิมิต แท้จริง คือ พระนางเมื่อยัน เป็นพระธิดาองค์เล็กที่ ๓ ของพระเจ้าแผ่นดินจีน มีคุณธรรมสูง สามารถที่จะบริจาคดวงตาให้พระบิดาได้ มีใจเมตตา ชอบช่วยเหลือคนทุกซีกยาก ชอบปล่อยนกปล่อยปลา คนจึงสรรเสริญยกย่องว่าเป็นเจ้ามณเฑียรนิมิต กวนอิมเพี้ยนมาจากอวโลกิเตศวร เป็นพระโพธิสัตว์ของลัทธิมหายาน อวโลกิเตศวรมาจากอินเดีย เผยแพร่มาในจีน เพี้ยนเป็นกวนอิม. ตามหลักคำสอนของเถรวาท ถือว่าลัทธิมหายานไม่ได้ช่วยรักษาแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา แต่กลับทำลาย เพราะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักคำสอน ทั้งพระธรรมและพระวินัย ประพศุติยอหยอน ผิดจากหลักคำสอนมากมาย

ถ้าใครนับถือ กราบไหว้พระนางเมี่ยวซัน ในฐานะเป็นคนดีมีคุณธรรมสูง อย่างนี้ไม่มีโทษ แต่ถ้านับถือเคารพบูชาเจ้าแม่กวนอิม ในฐานะพระโพธิสัตว์ มีฤทธิ์เดช สามารถช่วยเหลือคุ้มครองผู้ที่ไปกราบไหว้ สวดมนต์ขอพร อย่างนี้เป็นสัสถัพพตปราชญ์ ถ้าเข้าใจว่ามีคุณเหนือพระรัตนตรัย อย่างนี้ก็ทำให้ขาดจากพระรัตนตรัยได้

ใครเป็นคนสร้างพินาศขึ้นมา มีโอกาสขาดจากพระรัตนตรัยได้เลย เพราะไม่รู้คุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปนับถือวัตถุอื่นว่ามีคุณ มีความวิเศษมากกว่าพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ส่วนใหญ่คนไปไหว้พินาศ ไปไหว้เพื่ออะไร ... เพื่อให้มั่งมี ขอให้เจริญรุ่งเรือง ทำมาค้าขึ้น ไม่เข้าใจเหตุผลของกรรมตามหลักพุทธศาสนา แต่ไปทำตามแนวศาสนาอื่นที่ต้องทำให้พระเจ้าพอใจแล้วขอพรจากพระเจ้า ล้วนเป็นความเห็นผิด เป็นอกุศล และทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อม

การถึงพระรัตนตรัย ถึงได้จากการศึกษาพระธรรมคำสอน
ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่อยู่ในพระไตรปิฎก แต่ยังไม่ได้ถึงจริงๆ ผู้ที่ถึงพระรัตนตรัย โดยแท้จริง ต้องถึงด้วยโลกุตตรสรณคมน์ ต้องรู้แจ้งอริยสัจ ๔ จึงจะไม่ขาดจากพระรัตนตรัย ไม่มีการเศร้าหมองด้วย แต่ปุณฺณเศร้าหมองได้ง่ายมาก และอาจขาดจากพระรัตนตรัยได้โดยไม่รู้ตัว เพราะไม่รู้คุณของพระรัตนตรัย

เรานับถือกราบไหว้รัชกาลที่ ๑ รัชกาลที่ ๕ รัชกาลที่ ๙ เจ้าแม่กวนอิม เจ้าพ่อกวนอู เปาบุ๋นจิ้น ฯลฯ ได้ โดยคิดถึงคุณ เช่น ความซื่อสัตย์ ความเที่ยงธรรม คุณธรรมความดี แต่ตอนทำบาปต้องแยกออกไป อย่างนี้ ไม่ขาดจากการถึงพระรัตนตรัย

การนับถือครูบาอาจารย์ พ่อแม่ ญาติพี่น้อง ฯลฯ แม้พ่อแม่ที่เป็น
มิจฉาทิฎฐิ เราก็กราบไหว้ ดูแล กตัญญูได้ ในฐานะที่มีบุญคุณ
แต่ไม่บูชา ไม่เคารพในความเห็นผิด ก็ไม่ขาดจากพระรัตนตรัย

ปัจจุบันนี้ การถึงพระรัตนตรัยเลื่อนลงมาก เพราะเราขาด
ความรู้ความเข้าใจ เพราะวัตถุเจริญมากขึ้น ความสนใจพระธรรม
วินัยน้อยลง ไม่ต้องพูดถึงทางธรรมเลย มีแต่เล่นไลน์ เฟสบุ๊ก
อินสตาแกรม ฯลฯ คนสมาธิสั้นมีมาก สมัยนี้จะหาคนที่ได้ฌาน
หรือเป็นพระอริยเจ้า หาได้ยากอย่างยิ่ง ...

สภาวะลักษณะ สามัญญลักษณะ ต่างกันอย่างไร ?

สภาวะลักษณะ เป็นลักษณะของปรมาัตถธรรม ได้แก่ ชันธ ๕
และพระนิพพาน ปรมาัตถธรรม ๔ มีสภาวะธรรม คือ มีตัวจริง
สภาวะลักษณะ คือ สิ่งที่แสดงตัวจริงของปรมาัตถธรรม ๔

สามัญญลักษณะ เป็นลักษณะที่เสมอกัน เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า
ไตรลักษณ์ คือ อนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะ ที่
เรียกว่า เป็นสามัญญลักษณะ เพราะว่า มีลักษณะที่เสมอกันใน
สังขารธรรมทั้งหลาย คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา

จิต เจตสิก รูป ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา. ส่วน
นิพพาน เที่ยง เป็นสุข เป็นอนัตตา พระนิพพานไม่มีไตรลักษณ์
มีแค่**เอกลักษณะ** คือ อนัตตลักษณะ. แต่ว่าสังขารธรรมทั้งหลาย
คือชันธ ๕ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาเสมอกัน ลักษณะที่
ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ที่เสมอกันของสังขารธรรมทั้งปวง
เรียกว่า สามัญญลักษณะ หรือไตรลักษณ์

ตารางความต่างกันของสภาวะ กับ สามัญญะ

ลำดับ	สภาวะลักษณะ	สามัญญลักษณะ
๑	ปัจจัยตตลักษณะ	ไตรลักษณ์
๒	วิเสสลักษณะ	อริยกรรณ
๓	เป็นอารมณ์ของญาณปริยญา	เป็นอารมณ์ของตีสรรพพหวนปริยญา
๔	มีในทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค และสัจจวิมุติ	นับเนื่องในทุกข์สัจจเพื่อการทำปริยญา
๕	เป็นปรมัตถธรรม	เป็นบัญญัติพิเศษ
๖	เป็นตัวกำหนดปรมัตถธรรม ๔	เป็นอาการของปรมัตถธรรม ๓
๗	เป็นส่วนหนึ่งของลักขณาทิจตูกกะ	ส่วนหนึ่งของอาทีนวะ (จากเนตติปกรณ)

๑. สภาวะลักษณะ ก็คือ ปัจจัยตตลักษณะ

สามัญญลักษณะ ก็คือ ไตรลักษณ์

ลักษณะ แปลว่า เครื่องกำหนด ปัจจัยตตลักษณะ แปลว่า ลักษณะเฉพาะตน สภาวะลักษณะ แปลว่า ลักษณะของสภาวะธรรม สภาวะ แปลว่า ภาวะที่มีอยู่จริง มีตัวจริง สภาวะลักษณะเป็นลักษณะที่มีจริง ๆ ของปรมัตถธรรม ๔ ที่มีตัวจริง

ไตรลักษณ์ คือ ลักษณะ ๓ อย่าง ได้แก่ อนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะ เป็นลักษณะของปรมัตถธรรม ๓

ยกเว้นนิพพาน สามัญญลักษณะเป็นลักษณะที่ทั่วไปแก่สังขตธรรม
ทั้งปวงก็คือไตรลักษณ์นั่นเอง เป็นอาการของสภาวะธรรมที่มีตัวจริง
แต่ว่า **ตัวไตรลักษณ์ไม่มีอยู่จริง เป็นบัญญัติพิเศษที่เกื้อกูลแก่
การเจริญวิปัสสนา เพื่อออกจากวัฏฏะ**

สภาวะลักษณะเป็นสิ่งที่มีสามัญญลักษณะ เช่น เย็น ร้อน อ่อน
แข็ง ฯ นี่เป็นสภาวะลักษณะ แต่ว่า สภาพเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ฯ
มีแล้วก็ไม่มี คือ ไม่เที่ยง ทนอยู่ไม่ได้ คือ เป็นทุกข์ และบังคับ
บัญชาไม่ได้ คือ เป็นอนัตตา สภาวะลักษณะมีสามัญญลักษณะ
เข้าไปทับอีกทีหนึ่ง เป็นอาการของสภาวะลักษณะ (ปัจจัยดลลักษณะ)

ปัจจัยดลลักษณะเป็นลักษณะเฉพาะตน เย็น-ร้อนเป็นลักษณะ
ของธาตุไฟ ตึง-ไหวเป็นลักษณะของธาตุลม เอิบอาบ-เกาะกุม
เป็นลักษณะของธาตุน้ำ อ่อน-แข็งเป็นลักษณะของธาตุดิน การ
สลายอารมณ์เป็นลักษณะของเวทนา ความจำได้หมายรู้เป็นลักษณะ
ของสัญญา การรู้แจ้งอารมณ์เป็นลักษณะของวิญญูญาณ เรียกว่า
ปัจจัยดลลักษณะ หรือสภาวะลักษณะ ก็เป็นสิ่งเดียวกัน

๒. สภาวะลักษณะ เรียกว่า วิเสสลักษณะ

สามัญญลักษณะ เรียกว่า จริยกรธรรม

ปัจจัยดลลักษณะ สภาวะลักษณะ วิเสสลักษณะ ใช้สิ่งเดียวกัน
หรือไม่ ? ... เป็นสิ่งเดียวกัน เป็นคำไวพจน์ที่มีอรรถเหมือนกัน

สภาวะลักษณะคือตัวปรมาตถ์ มีปัจจัยดลลักษณะ เป็นลักษณะ
เฉพาะตนของใครของมัน เย็น-อ่อนเป็นลักษณะของธาตุดิน ร้อน
-เย็นเป็นลักษณะของธาตุไฟ เป็นต้น

วิเสสลักษณะ หมายถึง ลักษณะที่พิเศษกว่า เช่น ธาตุไฟมีลักษณะร้อน-เย็น ธาตุดินมีลักษณะแข็ง-อ่อน, ธาตุไฟพิเศษกว่า ธาตุดินน้ำ ธาตุดินก็พิเศษกว่าธาตุไฟ, วิเศษ แปลว่า ต่างจากกัน ลักษณะที่ต่างกัน แต่ละอย่างๆ ต่างกัน ดิน น้ำ ไฟ ลม จิต เจตสิก เจตนา (ความจงใจ ตั้งใจ) เอกัคคตา (ความตั้งมั่นในอารมณ์) สติ (การระลึกได้ในอารมณ์) ฯ ล้วนแล้วแต่มีความต่าง

ปัจจัยตตลักษณะ สภาวลักษณะ วิเสสลักษณะ คือสิ่งเดียวกัน มีชื่อที่ต่างกัน แต่มีความหมายเหมือนกัน เรียกว่า คำไวพจน์ ตัวธรรมะเป็นองค์ธรรมอันเดียวกัน เป็นปรมัตถธรรม

สามัญญลักษณะ หรือ **ไตรลักษณ์** เป็นบัญญัติพิเศษ เป็นอาการของสภาวลักษณะ เป็นอาการของปัจจัยตตลักษณะ เป็นอาการของวิเสสลักษณะ

สมมุติ กับ บัญญัติ ต่างกันอย่างไร ?

ถามว่า สมมุติ กับ บัญญัติ ต่างกันอย่างไร ? ...

บัญญัติเป็นสิ่งที่จิตคิดขึ้น แต่งตั้งขึ้น แต่สมมุติเป็นสิ่งที่กลุ่มคนตกลงกันตั้งขึ้น ถ้าเป็น**สมมุติ** เป็นสิ่งที่กลุ่มคนสมมุติกันขึ้น สมมุติแต่ละที่ๆ ไม่เหมือนกัน เช่น ในเมืองไทยเคารพพระภิกษุ เพราะสมมุติให้พระอยู่ในฐานะสูง แต่ถ้าไปแถวเอธิโอเปีย ไม่มีคนไหว้พระ เขาไม่เคารพพระ เพราะเขาไม่รู้จักสมมุติในความเป็นพระ เพราะกลุ่มคนเขาไม่ได้ตกลงกัน แต่เขารู้ว่า คนหัวโล้นต่างจากคนอื่น เพราะจิตบัญญัติว่า คนหัวโล้นต่างจากคนธรรมดา

จิตเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องสัมผัส จิตทางปัญจทวาร
รู้แต่ปรมาตถ์เท่านั้น ไม่รูรูปร่าง แต่จิตทางมโนทวารจะรวบรวม
เป็นรูปร่าง สัญฐาน และแปลความหมาย ตอนแปลความหมาย
เป็นบัญญัติแล้ว เพราะฉะนั้น จึงกล่าวว่า จิตเป็นตัวบัญญัติขึ้น
จิตบางดวงมีปรมาตถ์เป็นอารมณ์เท่านั้น จิตบางดวงมีบัญญัติเป็น
อารมณ์เท่านั้น จิตบางดวงรู้ได้ทั้งอารมณ์ที่เป็นปรมาตถ์และบัญญัติ

จิตบัญญัติ คิดเห็นเป็นรูปร่าง สัญฐาน แต่ผู้คนสมมุติเรียก
กันว่าอะไร เช่น แก้ว คนไทยเรียกแก้ว แต่คนฝรั่งไม่รู้เรื่อง
เพราะสมมุติเป็นเรื่องเฉพาะกลุ่มคน กลุ่มไหนก็สมมุติกันไปตาม
ภาษา วัฒนธรรม อาชีพ วัตถุสิ่งเดียวกันเรียกชื่อไม่เหมือนกัน
สมมุติคือสิ่งที่ผู้คนจัดสรรขึ้น ในกิจการงาน ประเทศ สภาวะ
สถานการณ์ต่างๆ ที่แตกต่างกันไป แต่ทุกคนจะเห็นเป็นแก้ว
เหมือนกัน เห็นรูปร่างเหมือนกัน เพราะว่า จิตบัญญัติเหมือนกัน
ฉะนั้น สมมุติกับบัญญัติ จึงไม่เหมือนกัน มีความแตกต่างกัน
แต่ที่เหมือนกัน คือ ทั้งคู่ไม่ใช่ปรมาตถธรรม

การเจริญวิปัสสนาต้องรู้ และสามารถแยกแยะออกทั้งสภาวะ-
ธรรม ทั้งบัญญัติ ต้องรู้ทั้งสมมุติ และรู้ไตรลักษณ์ด้วย ถ้ารู้คำ
หรือชื่อ คำหรือชื่อนั้นเป็นทั้งสมมุติ และบัญญัติด้วย เป็นนาม-
บัญญัติ เพราะคนบัญญัติคำหรือชื่อนั้นขึ้นมา เพื่อให้เข้าใจกัน
เฉพาะกลุ่ม จึงเป็นสมมุติ แต่ถ้าเห็นแล้วรู้ความหมายว่าเป็นอะไร
คนทุกประเทศเห็นเหมือนกัน รู้ว่าเป็นแก้วเหมือนกัน นั่นเป็น
อัตถบัญญัติ แต่คำพูดต่างกัน คำเรียกต่างกัน เป็นนามบัญญัติ
และเป็นสมมุติด้วย

สามัญญลักษณะ เป็นบัญญัติ แต่เป็นบัญญัติพิเศษ ไม่ใช่บัญญัติทั่วไป เป็นบัญญัติพิเศษ พิเศษตรงที่ว่า เป็นอาการของสภาวะลักษณะ เป็นอาการของปรมาตถธรรมซึ่งคนส่วนใหญ่ไม่ชอบอาการเหล่านี้ อาการที่ไม่เที่ยง จากสาวเป็นแก่ จากรวยเป็นจนถามว่า ถ้าเคยจนแล้วเปลี่ยนมารวย คนจะบอกว่าอนิจจังไหม ? มีแต่บอกว่า โชคดีจังเลย แต่ถ้ารวยกลับมาจน จะบอกว่า ไม่เที่ยง ถ้าได้ดีมีสุข จะบอกว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาไหม ? ...

ไตรลักษณ์ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็นอาทีนวะ (เป็นโทษ) ความงาม ความเที่ยง เป็นสุข เป็นอัสสาทะ (น่ายินดีเพลิดเพลิน) คนส่วนใหญ่ไม่ชอบที่จะเห็นว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ทุกคนอยากให้เที่ยง เป็นสุข อยากให้เป็นตัวตน อยากเป็นเรา ฉะนั้น การพิจารณาไตรลักษณ์ ต้องพิจารณาด้วยโยนิโสมนสิการ ด้วยสติสัมปชัญญะ ด้วยปัญญา

ถ้าไม่มีปัญญา แล้วมาพิจารณาว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา พิจารณาไปพิจารณามา อาจทำให้เกิดโทมนัส สามารถฆ่าตัวตายได้ เพราะพิจารณาอาทีนวะ เป็นอนิฏฐารมณ์ เป็นที่นอนเนื่องของปฏิฆานุสัย (โทษะ) ฉะนั้น พระภิกษุหลายรูปที่พิจารณาไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา แล้วน้อมไปในการฆ่าตัวตาย ยังโชคดีว่า ท่านเจริญวิปัสสนามาถูกต้อง รู้ว่า ญาติปริณญาอ่อนจึงเริ่มเจริญวิปัสสนาใหม่ ในที่สุดก็ได้บรรลุธรรม (ก่อนตาย)

ไตรลักษณ์ เรียกว่า **อริยกระธรรม** หมายถึง ธรรมะที่กระทำความเป็นพระอริยะ พระอริยะทุกท่านจะต้องรู้ชัดในอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา. จนประจักษ์แจ้งอนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ

อนัตตลักษณะ คนที่จะรู้ชัดประจักษ์แจ้งไตรลักษณ์ จะพิจารณาไตรลักษณ์ได้ ต้องรู้ชัดตัวอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาท่อน

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มีสภาวะจริงๆ คือ ชันธ ๕ คำว่า ชันธ แปลว่า หมวด กอง สามารถแยกออกได้เป็น ๑๑ อาการ ได้แก่ อดีต-อนาคต-ปัจจุบัน ภายใน-ภายนอก หยาบ-ละเอียด ทรม-ประณีต ในที่ไกล-ในที่ใกล้ นี่เป็นอาการของชันธ ที่มีสภาวะจริงๆ แต่ที่มีอดีต มีอนาคต มีปัจจุบัน เป็นการแสดงความไม่เที่ยง ที่มีปัจจุบันเพราะอดีตดับไปแล้ว ที่มีอนาคตเพราะปัจจุบันยังไม่ดับ ถ้าปัจจุบันดับกลายเป็นอดีต อนาคตก็จะกลายเป็นปัจจุบัน จึงแสดงถึงความไม่เที่ยง

ชันธเป็นหมวด เป็นกอง มีอดีต-อนาคต-ปัจจุบัน ภายใน-ภายนอก แสดงว่า แปรปรวน ไม่เที่ยง จึงเรียกว่า เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นตัวสภาวะธรรม ส่วนไตรลักษณ์ คือ อนิจจ-ลักษณะ ทุกขลักษณะ และอนัตตลักษณะ เป็นอาการของอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งก็คือ อาการของชันธ ๕ นั้นเอง

คำที่เกี่ยวข้องกับไตรลักษณ์ ๔ คำ

มีคำ ๔ คำที่เกี่ยวกับอนิจจัง ได้แก่ ๑. **อนิจจัง** คือ ชันธ ๕ สภาวะที่ไม่เที่ยง ๒. **อนิจจลักษณะ** (อนิจจตา) คือ อาการของชันธ ๕ ที่ไม่เที่ยง ๓. **อนิจจานุปัสสนา** คือ ปัญญาที่เข้าไปตามเห็นว่าชันธ ๕ นั้น ไม่เที่ยง ๔. **อนิจจานุปัสสี** คือ ผู้มีปกติพิจารณาชันธ ๕ โดยความเป็นของไม่เที่ยง เมื่อเห็นสิ่งใดไม่เที่ยง ก็ต้องเห็นสิ่งนั้นว่า เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาด้วย เพราะเป็นสิ่งเดียวกัน

มีคำ ๔ คำที่เกี่ยวกับทุกขัง ได้แก่ ๑. **ทุกขัง** คือ ชันธ์ ๕ สภาวะที่เป็นทุกข์ ๒. **ทุกขลักษณะ** (ทุกขตา) คือ อาการของชันธ์ ๕ ที่ทนอยู่ไม่ได้ ทนได้ยาก ถูกเบียดเบียน ๓. **ทุกขานุปัสสนา** คือ ปัญญาที่เข้าไปเห็นชันธ์ ๕ โดยความทนอยู่ไม่ได้ ๔. **ทุกขานุปัสสี** คือ ผู้มีปกติพิจารณาชันธ์ ๕ โดยความเป็นของทนได้ยาก

มีคำ ๔ คำที่เกี่ยวกับอนัตตา ได้แก่ ๑. **อนัตตา** คือ ชันธ์ ๕ เป็นปรมาต্ম เป็นนามรูป ไม่ใช่อัตตา ๒. **อนัตตลักษณะ** (อนัตตตา) คือ อาการของชันธ์ ๕ ที่บังคับบัญชาไม่ได้ ไม่มีอิตตาอยู่ในชันธ์ ๕ ๓. **อนัตตานุปัสสนา** คือ ปัญญาที่เข้าไปเห็นชันธ์ ๕ โดยความเป็นอนัตตา และ ๔. **อนัตตานุปัสสี** คือ ผู้มีปกติพิจารณาชันธ์ ๕ โดยความเป็นอนัตตา

ผู้ที่จะบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ ต้องพิจารณาไตรลักษณ์ แต่ก่อนที่จะเห็นไตรลักษณ์ ต้องเห็นวิเสสลักษณะก่อน ต้องเห็นปัจจัยตลักษณะก่อน ต้องเห็นสภาวะลักษณะก่อน ต้องเห็นสภาวะตัวจริงก่อน จะเรียกว่า ชันธ์ อายตนะ หรือธาตุก็ตาม มีตัวจริง

ไตรลักษณ์เป็นบัญญัติพิเศษ ไม่ใช่เป็นสภาวะ ไตรลักษณ์เป็นอาการของสภาวะธรรม เป็นอาการของรูปที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์เป็นอนัตตา ไตรลักษณ์เป็นอาการของเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่มีแล้วก็ไม่มี ตั้งอยู่ไม่ได้ ทนอยู่ไม่ได้ ถูกเบียดเบียน เป็นนามธรรม รูปธรรม ที่ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใคร เพราะฉะนั้น ไตรลักษณ์ ไม่ใช่ตัวสภาวะ แต่ไตรลักษณ์เป็นอาการของสภาวะธรรม จึงเข้าไปพิจารณาไตรลักษณ์ก่อน ... ไม่ได้

... เพราะถ้าพิจารณาไตรลักษณ์ก่อน ก็จะเข้าไปยึดถืออัตตาตัวตน
ตัวเรา คน สัตว์ พ่อ แม่ ฯลฯ ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา

พ่อแม่ไม่มีจริง คน สัตว์ไม่มีจริง ฉะนั้น จึงต้องไถ่ถอนความ
เป็นพ่อแม่ก่อน ถ้าบอกว่าพ่อแม่ไม่มีตัวตน เกิดจากเหตุปัจจัย
ไม่ต้องตอบแทนคุณ ก็ไม่ถูกต้อง ต้องเข้าใจทั้งปรมัตถ์และบัญญัติ
และทำหน้าที่ให้ถูกต้องด้วย ฉะนั้น จึงต้องเข้าใจและประจักษ์แจ้ง
สภาวะธรรมก่อน จึงจะไปพิจารณาไตรลักษณ์ได้ ถ้าไม่เข้าใจ
สภาวะธรรม ไปพิจารณาไตรลักษณ์ ก็ไม่มีตัวธรรมะของไตรลักษณ์
จริงๆ ให้ประจักษ์ เป็นการคิดเรื่องไตรลักษณ์ เป็นการปฏิบัติ
ข้ามชั้น ซึ่งจะยังไม่เกิดผลจริงๆ ถ้ายังไม่ได้ผ่านปริยญาขั้นต้น
คือ ญาณตปริยญาเสียก่อน แล้วจะไปเจริญตรณปริยญาขั้นกลาง
ได้อย่างไร ฉะนั้น ต้องผ่านญาณตปริยญาก่อน จึงสามารถเจริญ
ตรณปริยญาได้ ถึงจะสามารถไปเจริญปหานปริยญาได้

อริยธรรม มี ๒ อย่าง คือ ไตรลักษณ์ และอริยสัจ ๔
(**ภิกขุสงฆ์ปิฎก ม.ม.**) อริยสัจ ๔ ก็เป็นธรรมที่ทำให้บรรลु
เป็นพระอริยบุคคล ไตรลักษณ์เกี่ยวข้องกับอริยสัจ ๔ อย่างไร ?
... คือ ไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ของโลกียมัคคสัจ ที่ต้องเข้าไป
กำหนดรู้ในทุกขสัจ ไตรลักษณ์เป็นอาการของทุกขสัจ แต่ต้องรู้
ด้วยโลกียมัคคสัจ จึงสามารถที่จะปหานสมุทัย และรู้แจ้งนิโรธได้

๓. สภาวลักษณะเป็นอารมณ์ของญาณตปริยญา

ไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ของตรณปริยญา ปหานปริยญา

สภาวะลักษณะ หรือ ปัจจัยตตลักษณะ หรือ วิเสสลักษณะ เป็นอารมณ์ของญาตปริญญา

ญาตปริญญา คือ สุตมยญาณ จินตามยญาณและภาวนามย-
ญาณบางส่วน

ญาตปริญญา ขั้นปริยัติ เป็นสุตมยญาณและจินตามยญาณ
แต่ถ้าเป็นขั้นปฏิบัติ ญาตปริญญามี ๒ ขั้น คือ นามรูปปริจเฉท-
ญาณและปัจจัยปริคคญาณ ฉะนั้น ญาตปริญญาต้องรอบรู้ หรือ
รู้โดยรอบ ทั้งขั้นปริยัติ และขั้นปฏิบัติ

ขณะที่ศึกษาเรียนรู้เป็นปัจจัยเกื้อกูลแก่ญาตปริญญา เมื่อจะ
เอาความรู้ไปปฏิบัติ ถึงแม้ทรงพระไตรปิฎก แต่ไม่ห้อมไปปฏิบัติ
แม้ทรงจำได้ ก็ไม่เรียกว่าเป็นญาตปริญญา เพราะยังไม่คิดออกจาก
วิภวภูมิจึงไม่คิดจะกำหนดรู้ทุกขเป็นต้น แต่ถ้าห้อมไปในการปฏิบัติ
จึงเป็นญาตปริญญา ขึ้นอยู่กับที่ตั้งจิตว่า จะทรงจำไว้เพื่ออะไร
ทรงจำไว้แล้ว จะเอาไปปฏิบัติได้หรือไม่ ? บางคนทรงจำไว้ แต่ปฏิบัติ
ไม่ได้ เหมือนคนที่เรียนจบปริญญาตรี โท เอก สาขาต่างๆ
มาแล้ว เรียนจบกลับไปขายกล้วยเดี๋ยวลี้นี้ ! ...

สามัญญลักษณะหรือไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ ของตริณปริญญาและปหานปริญญา

ตริณปริญญาเป็นวิปัสสนาญาณ ๒ ขั้น คือ สัมมสนญาณ
และอุทกยัพพญาณ เป็นการพิจารณาเห็นโดยไม่เที่ยง เป็นทุกข
เป็นอนัตตา สัมมสนญาณเป็นการพิจารณาไตรลักษณ์ในขั้นที่ ๕

โดยย่อ เป็นบุพพภาคของอุททัยพพยญาณ อุททัยพพยญาณเป็นการเห็นความเกิดดับ และต้องรู้ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาด้วย

ปหานปริณญา ตั้งแต่ถึงคานุปัสสนาญาณเป็นต้นไป ถึงคานุปัสสนาญาณพิจารณาเห็นแต่ความดับ ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย คลายกำหนด ทำให้ละกิเลสได้เป็นกอบเป็นกำ

ปริณญา ๒ ขั้นนี้ (ติริณ-ปหาน) มีไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ แต่ถามว่า ไตรลักษณ์ของอะไร ? **ตอบว่า** ไตรลักษณ์ของสภาวะธรรม ขณะที่ไม่มีไตรลักษณ์ ก็มีสภาวะธรรมด้วย

ตอนที่เรียน ก ข ค ง ขึ้นอนุบาลหรือชั้นประถม ต้องจำและสะกดทีละตัว แต่พอขึ้นชั้นมัธยม อ่านเป็นคำเป็นประโยคไปเลย ก็มี ก ข ค ง อยู่ในนั้น ไม่ต้องสะกดแล้ว ไม่เคยคิดถึง ก ข ค ง แต่อ่านเป็นคำ เป็นประโยค และรู้ความหมายได้เลย ด้วยความชำนาญ เช่นเดียวกับตอนที่อ่านไตรลักษณ์ได้ ก็ไม่ใช่ไม่มีสภาวะลักษณะ เพราะประจักษ์แจ้งสภาวะลักษณะมาแล้ว แต่ถ้ายังไม่ประจักษ์แจ้งสภาวะลักษณะมา ไปพิจารณาไตรลักษณ์ ในเมื่อไม่เคยเห็นสภาวะธรรม ยังไม่ประจักษ์แจ้งสภาวะธรรม ก็จะเป็นไตรลักษณ์แบบลอยๆ คิดเอาเองว่า นั่นไม่เที่ยง นี่ไม่เที่ยง นี่เป็นทุกข์ นี่เป็นอนัตตา จะคิดก็ได้ เป็นกุศลได้ด้วย ดีกว่าไปคิดอย่างอื่น แต่วิปัสสนาญาณไม่เกิด เพราะไม่ได้เป็นไปตามลำดับ

ให้รู้ไว้เป็นหลักเบื้องต้นว่า สภาวะลักษณะหรือปัจจัยตตลักษณะ หรือวิเสสลักษณะ เป็นอารมณ์ของญาณตปริณญา ส่วนไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ของติริณปริณญา และปหานปริณญา

๔. สภาวะลักษณะมีในทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค สัจจวิมุตติ ไตรลักษณ์นับเนื่องในทุกข์สัจ

ทุกข์สัจมีสภาวะลักษณะ อุปาทานชั้น ๕ มีลักษณะของตน
สมุทัยสัจมีลักษณะของตน เช่น โลภะมีลักษณะยินดี พอใจ
เพติดเพลิน ติดข้อง

นิโรธมีลักษณะ คือ สันติ สงบจากสังขาร และกิเลสทั้งปวง
ถ้าสงบจากกิเลสเป็นสุปปาติเสสนิพพาน (ยังมีขันธเหลือ) ถ้าสงบ
จากสังขารเป็นอนุปปาติเสสนิพพาน (ไม่มีขันธเหลือ)

มรรคมีองค์ ๘ มีลักษณะ คือ สัมมาทิฏฐิ-เห็นชอบ สัมมา
สังกัปปะ-ดำริชอบ ตรีก ก้าวไป สัมมาวาจา-กำหนดโดยชอบ
สัมมากัมมันตะ-ตั้งขึ้นโดยชอบ สัมมาอาชีวะ-ฝอ่งแผ้วชอบ สัมมา-
วายามะ-เพียรชอบ สัมมาสติ-ระลึกชอบ สัมมาสมาธิ-ตั้งจิตมั่นชอบ

มัคคจิต ผลจิต เป็นสัจจวิมุตติ มีลักษณะ คือ จิตทุกดวง
เป็นใหญ่ในการรู้อารมณ์

ลักษณะที่จิตทุกกะของจิต

วิชานนลกขณ	จิตมีการรู้แจ้งอารมณ์ เป็นลักษณะ
ปุพฺพพฺพคฺมรส	มีสภาพถึงก่อนหรือเป็นใหญ่ เป็นกิจ
สนฺธานปจฺจุปฺปญฺจาน	มีการสืบต่อไม่ขาดสาย เป็นผลปรากฏ
นามรูปปทฺฏฺจาน	มีนามรูป เป็นเหตุใกลีให้เกิด

อริยสัจ ๔ รวมทั้งสัจจวิมุตติ ต่างก็มีสภาวะลักษณะทั้งสิ้น
แต่สามัญญลักษณะเป็นสิ่งที่นับเนื่องในทุกข์สัจ นับเนื่อง คือ
เกี่ยวข้อง ไม่ได้มีตัวจริง เป็นอาการของทุกข์สัจที่ต้องเข้าไปทำ

ปัญญากิจ ถ้าพูดอย่างละเอียด สมุทัยก็ยังมีไตรลักษณ์ มรรคก็มีไตรลักษณ์ แต่ไม่ต้องเข้าไปกำหนดรู้ ที่ต้องเข้าไปกำหนดรู้โดยไตรลักษณ์คือทุกขสัง

ทุกขสังมีปัญญากิจ ต้องทำปัญญา กำหนดรู้ในทุกขสัง ปหานกิจในสมุทัยสัง สังขิกิริยากิจ ทำให้แจ้งในนิโรธสัง และภวานากิจในมัคคสัง การรู้ไตรลักษณ์เป็นปัญญากิจในทุกขสังเท่านั้น (ตัณหาในอดีตเป็นสมุทัยสัง ตัณหาในปัจจุบันเป็นทุกขสัง)

๕. สภาวธรรมเป็นปรมัตถธรรม

ไตรลักษณ์เป็นบัญญัติพิเศษ

สภาวลักษณะ เป็นปรมัตถธรรม

ปรมัตถธรรม ๔ ได้แก่ จิต เจตสิก รูป นิพพาน

ปรมัตถธรรม = ปรม (ประเสริฐ, สูงสุด) + อัตถ (เนื้อความ)
+ ธรรม (สภาวะ)

ปรมัตถธรรม หมายถึง สภาวะที่มีเนื้อความ คือ มีลักษณะจริง ๆ ที่ทำให้สามารถเข้าไปตรัสรู้ถึงความประเสริฐ คือ เป็นพระอริยบุคคล สามารถตรัสรู้เนื้อความของปรมัตถธรรม คือ สภาวธรรม สามารถเข้าถึงความประเสริฐได้

ปรมัตถธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นประธานของบัญญัติ ก็ได้ ถ้าไม่มีปรมัตถธรรม ก็ไม่มีบัญญัติ เพราะบัญญัติมาจากปรมัตถ์ ผู้หญิง ผู้ชาย บัญญัติมาจากขันธ ๕ ที่มีอิตถิภาวะ ปุริสภาวะ ฯ

บัญญัติมีขึ้นมาได้ก็มาจากปรมัตถ์ ถ้าไม่มีปรมัตถ์ บัญญัติจะมีไม่ได้ ฉะนั้น ปรมัตถธรรมจึงเป็นประธานของบัญญัติ

ไตรลักษณ์ เป็นบัญญัติพิเศษ บัญญัติทั่วไป ทำให้เรียนว่ายอยู่ในวิภวภูตยาวนาน แต่ไตรลักษณ์เป็นบัญญัติพิเศษ เพราะว่าสามารถทำให้ออกจากวิภวภูตได้ บัญญัติอย่างอื่นไม่สามารถทำให้ออกจากวิภวภูตได้โดยตรง เหมือนสามัญญลักษณะหรือไตรลักษณ์

ธรรมะที่มาเรียนกัน เป็นบัญญัติพิเศษ หรือบัญญัติปกติ ? ... ถ้าเรียนแล้วทำให้ไปสวรรค์ เป็นไปในวิภวภูต ก็เป็นบัญญัติปกติ แต่ถ้าเรียนเพื่อออกจากวิภวภูต เราต้องเข้าสู่ไตรลักษณ์ น้อมไปถึงไตรลักษณ์ จึงจะออกจากวิภวภูตได้ เป็นช่องทางที่ทำให้เบื่อหน่ายจากชั้น ๕ เพื่อคลายกำหนด เพื่อสลัดคืนอุปาทานชั้น ๕

ไตรลักษณ์ เรียกว่า บัญญัติพิเศษ เพราะว่าใกล้เคียงการทำให้ออกจากวิภวภูต โดยการเห็นชั้น ๕ ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ทำให้เบื่อหน่าย คลายกำหนด ที่เรียกว่า บัญญัติ เพราะไม่ได้มีตัวสภาวะจริงๆ แต่ว่า เป็นอาการของสภาวะธรรมที่ทำให้เราเห็นทุกข์จริง โดยความเป็นอาทีนวะ (เห็นเป็นโทษ)

อัสสาทะ (ความน่าเกลียดเกล็นย็น) ได้แก่ สุข โสมนัส อិฏฐารมณ ตัณหา วิปลาส. อัสสาทะ โดยสภาวะ เป็นวิบากกับตัณหา. สุข โสมนัส อิฏฐารมณเป็นวิบากที่ดี เป็นผล, ตัณหากับวิปลาส เป็นเหตุ เป็นอัสสาทะโดยตรง ทำให้ยินดีอยู่ในวิภวภูต

อาทีนวะ (เป็นโทษ) ได้แก่ ทุกข์ โทมนัส อนิฏฐารมณ ทุกขตา ๓ หรือไตรลักษณ์ ทำให้ออกจากวิภวภูตได้ ฉะนั้นการพิจารณาเห็นไตรลักษณ์ เป็นการมองโดยอนิฏฐารมณ เพื่อที่จะให้เบื่อหน่าย คลายกำหนด มองด้วยปัญญา ถ้าไม่ใช่พิจารณาด้วยปัญญา จะทำให้เกิดโทมนัส

๖. สภาวลักษณะเป็นตัวกำหนดปรมัตถธรรม ๔

ไตรลักษณ์เป็นอาการของปรมัตถธรรม ๓

สภาวลักษณะ เป็นตัวกำหนดปรมัตถธรรม ๔ เพราะว่า ลักษณะ แปลว่า เครื่องกำหนด สภาวลักษณะเป็นตัวที่กำหนด ปรมัตถธรรม ว่าปรมัตถธรรมแต่ละอย่างๆ ตัวจริง คือ อะไร ? ร้อน-เย็นเป็นตัวจริงของไฟ แห้ง-อ่อนเป็นตัวจริงของดิน ตึง-ไหว เป็นตัวจริงของลม เอิบอาบ-เกาะกุมเป็นตัวจริงของน้ำ ฯลฯ

การพิจารณาน้ำ ไม่ใช่พิจารณาว่า น้ำเอิบอาบ-เกาะกุม แบบท่องไปเป็นคำๆ แต่ต้องหยั่งถึงลักษณะของอาการเอิบอาบ-เกาะกุม หย่อนมือลงไปใต้น้ำ กับแห่่มือลงไปในทรายมีความรู้สึก ไม่เหมือนกัน ทรายไม่มีอาการเอิบอาบ ถ้าหลับตาหย่อนมือลงไป ในน้ำ จะรู้ได้ว่าเป็นน้ำ รู้ได้จากสัมผัสและคิดที่ใจ เย็นคือธาตุไฟ ความอ่อน-แห้งไม่ปรากฏชัดเจน แต่อาการเย็น-ร้อนปรากฏชัดเจน ขณะที่มือสัมผัสมีอาการเอิบอาบ รู้ได้ทางใจว่า ไม่ใช่ของแข็ง เป็นของเหลว ก็คือ ธาตุน้ำ รู้ว่าเหลวนั่นคือน้ำ แต่ผู้ที่ไม่ได้เจริญ วิปัสสนา เมื่อคิดถึงความเอิบอาบ แล้วก็คิดเลยไปถึงบัญญัติว่า เป็นน้ำอาบ น้ำดื่ม น้ำใส น้ำขุ่นฯ นี่เป็นบัญญัติ

อาการที่เอิบอาบ มีแรงยึดเหนี่ยวมาก-น้อย แสดงถึงความเหลว ลักษณะของน้ำจะมีการเอิบอาบ ที่มีคุณสมบัติพิเศษ สามารถล้างสิ่งสกปรกได้ เราถึงใช้น้ำอาบ เราไม่ได้ใช้ดินอาบ ไม่ได้ใช้ทรายอาบ เพราะว่า มันไม่สามารถซึมซาบเข้าไปในส่วนต่างๆ ของร่างกายได้เหมือนกับน้ำ น้ำมีลักษณะเอิบอาบ-ไหลได้

ถ้าอาการเอิบอาบน้อยก็จะเป็นอาการเกาะกุม แยกออกจากกันได้ยาก เป็นอาการเกาะกุมของธาตุน้ำและมีกิจทำให้ชุ่มชื้น ตรงไหนมีน้ำมาก ตรงนั้นจะชุ่มชื้น ผลปรากฏคือการยึดไว้

ธาตุน้ำมี ๒ ลักษณะ คือ ถ้าเอิบอาบมาก จะมีลักษณะไหลได้ พร้อมทั้งจะไหล ถ้าที่สม่ำเสมอจะไม่ไหล แต่ถ้าที่เอียงเมื่อไร หรือมีการเพิ่มความดัน จึงจะไหล แต่ถ้าความเอิบอาบน้อย จะกลายเป็นเหมือนกาว ยึดกันอยู่ เกาะกุมกันไว้

ทรายไม่มีลักษณะเอิบอาบ แต่มันสามารถไหลได้ ถ้าเราเอาไปเท อาการไหลของทราย นั่นคือ ธาตุลมที่เคลื่อนไหว แต่ลักษณะของธาตุน้ำในเม็ดทราย คือ เกาะกุม ทำให้ยึดกันอยู่เป็นเม็ดทรายได้ นั่นคือ ลักษณะธาตุน้ำที่แสดงอาการเกาะกุม ไม่ได้แสดงอาการเอิบอาบหรือไหลริน

วันสงกรานต์ เล่นน้ำ สาดน้ำกัน เราชอบ เรารู้ว่าเป็นน้ำ จึงไม่หลบ แต่ถ้ามีคนเอาก้อนดินจะมาขวางเรา เราเห็นและคิดถึงธาตุดิน ถ้าถูกเราจะต้องเจ็บ เราจึงหลบ นั่นคือ เราคิดถึงปรมัตถธรรม แต่เราไม่ได้รู้ตามเป็นจริงว่า เป็นปรมัตถธรรม เราคิดเลยไปถึงบัญญัติ บัญญัติที่เป็นสัมมการปถวี น้ำที่เอามาดื่มก็เป็นบัญญัติ ใจเราคิดถึงปรมัตถ์ด้วย แต่เราไม่ได้รู้ตามความเป็นจริงว่าเป็นปรมัตถ์ รู้เพียงบัญญัติที่เป็นสัมมการอาโป

มนโวิญญาน คือ จิตที่รู้ธาตุน้ำ แต่เมื่อปัญญาไม่เกิด ก็ไม่ได้รู้ธาตุน้ำตามเป็นจริง มีแต่จิตเท่านั้นที่รู้อาการเอิบอาบ แล้วล่องเลยไปถึงบัญญัติ ธาตุน้ำเปลี่ยนแปลงได้ เช่น ถ้าลดอุณหภูมิลงก็จะกลายเป็นของแข็ง กลายเป็นธาตุน้ำที่เป็นอาการเกาะกุมเป็นน้ำแข็ง ความเอิบอาบหายไป แต่ธาตุน้ำตอนที่อุณหภูมิปกติ

ธาตุดินที่มีลักษณะแข็งไม่ปรากฏ ธาตุดินปรากฏในลักษณะอ่อน ถ้าลดอุณหภูมิลง ลักษณะอ่อนจะหายไป กลายเป็นของแข็ง ให้ทราบว่า เอิบอาบเป็นธาตุน้ำ แข็งเป็นธาตุดิน เย็นเป็นธาตุไฟ

ควรพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริง ความร้อน-เย็น เป็นธาตุไฟ ความแข็ง-อ่อน เป็นธาตุดิน เอิบอาบ-เกาะกุม เป็นธาตุน้ำ ตึง-ไหว เป็นธาตุลม เป็นต้น ทั้งหมดเป็นรูปขันธ์ เป็นรูปธรรม เพราะมีการแตกดับเสื่อมสลายจากปัจจัยที่เป็นขันธ์

คนในครั้งพุทธกาลไม่ได้สับสน เขารู้ว่า บัญญัติไม่มีสภาวะตามความเป็นจริง จะกล่าวถึงบัญญัติอะไร ก็สามารถล้วงลึกไปถึงปรมาตถ์ได้ น้ำตา น้ำเหลือง น้ำเลือด น้ำเหลือง ๆ เป็นบัญญัติแต่ที่ออกมาเป็นน้ำ เพราะมีอาการเอิบอาบ-เกาะกุม บัญญัติเรียกว่าอะไร เช่น น้ำคลอง น้ำตก คือ อาการเอิบอาบ เขาไม่ได้สับสนบัญญัติ ปรมาตถ์ พูดถึงอะไร เขาสามารถยังล้วงลึกไปถึงเห็นใบไม้ร่วง เขาพิจารณาถึงความไม่เที่ยง หยั่งลงในไตรลักษณ์ก็ตรัสรู้ได้ อุดฺดูรูป (รูปที่เกิดจากฤดู) ภายนอกก็ไม่ต่างจากอุดฺดูรูปภายใน เพราะเป็นรูปเสมอกัน ใบไม้ คือ อวินิพโกครูป (รูปมาตรฐานของทุกสิ่ง กลุ่มเล็กที่สุดที่แยกออกจากกันไม่ได้มี ๘ รูป คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม สี กลิ่น รส โอชา) แต่ในร่างกายของเรานอกจากมีอวินิพโกครูปแล้ว ยังมีรูปที่เกิดจากสมุฏฐาน ๔ (เหตุเกิดของรูป ๔ คือ กรรม จิต อุดฺดู อาหาร) ถ้าภายนอกไม่เที่ยงภายในก็ไม่เที่ยง ถ้ารูปภายในไม่เที่ยง จิตเจตสิกก็ไม่เที่ยง ฉะนั้นต้องน้อมมาสู่ขันธ์ ๕ อาศัยใบไม้เป็นอารมณ์ ใบไม้ที่เหลืองร่วงก็ตรัสรู้ได้ แต่ยุคนี้ต้องมาแยกว่า อะไรเป็นปรมาตถ์ อะไรเป็นบัญญัติ เพราะยึดมั่นว่า บัญญัติเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาไม่ได้

ในสมัยก่อน นางอัมพปาลีเถรีพิจารณาผมสีด้า กลายเป็นสี
หงอกเหมือนป่านปอ คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นคำจริงแท้ไม่แปร
เป็นอื่น (สัจจวาที) เมื่อก่อนหน้าอกเต่งตึง เดี่ยวนี้เหมือนถุงหนังไม่
มีน้ำ ฯลฯ พิจารณาร่างกายเอาความสวยงามในอดีต เทียบกับ
ความทรุดโทรมในปัจจุบัน เป็นวิปัสสนาของท่าน ยังตรัสรู้ได้เลย...

เวลาที่น้ำมากระทบร่างกาย ไม่มีอาการแข็ง ที่ไหวได้ไม่ใช่ น้ำ
แต่เป็นลม ควรกำหนดว่าที่อาบน้ำนี้ น้ำเป็นบัญญัติ แต่ที่สบาย
ขึ้นมา เพราะมีความเย็นหรืออุ่น นั่นคือธาตุไฟ ที่ทำให้เนื้อตัว
สะอาดได้คืออาการของน้ำ ซึ่งมันเอิบอาบ สามารถพาสิ่งสกปรก
ออกไปได้ นั่นคืออาการของธาตุน้ำ ที่มากระทบ รู้สัมผัสได้
ขณะที่รู้สิ่งมากระทบ นั่นคือกายวิญญูณ แต่สิ่งที่มากระทบคือ
อะไร เราต้องแยกให้ออก น้ำไม่ได้กระทบร่างกาย เฉพาะธาตุ
ดิน ไฟ ลม รูป ๓ รูปนี้เท่านั้น ที่กระทบร่างกายได้

บัญญัติ คือ เข้าไปรู้เรื่องเมื่อไร ถ้าไปรู้ความหมายเมื่อไร
นั่นคือเป็นบัญญัติแล้ว การเจริญวิปัสสนาไม่ใช่ห้ามไม่ให้รู้บัญญัติ
ถ้าห้ามรู้บัญญัตินั้นเป็นโหมหนัส (เสียใจ) ถ้าอยากจะทำให้รู้แต่ปรมัตถ์
นั่นเป็นอภิขฌา (อยากได้) แต่จะต้องรู้ว่า ขณะใดเป็นปรมัตถ์
ขณะใดเป็นบัญญัติ เท่านั้น ก็เป็นการแยกปรมัตถ์ออกจากบัญญัติแล้ว
เช่นเดียวกัน ถ้ารู้สภาวะของรูปว่าเป็นอย่างนี้ ไม่ใช่นาม รู้สภาวะ
ของนามว่าเป็นอย่างนี้ ไม่ใช่รูป จนประจักษ์แจ้งรูป ประจักษ์แจ้ง
นาม นั่นก็เป็นการแยกนามรูปแล้ว เรียกว่า นามรูปปริจเฉท-
ญาณ เป็นวิปัสสนาญาณแรก โดยไม่ต้องไปทำอะไรอย่างอื่น แค่
เพียงสังเกต ใส่ใจที่ลักษณะของรูปแต่ละรูป นามแต่ละนามเท่านั้น

การกระทบเป็นปรมาณู ตอนระลึกได้เป็นสติ แต่ตอนที่เกิดปัญหา ต้องรู้ว่าอะไรมากระทบ เพราะสิ่งที่มากระทบทางกายได้มี ๓ รูป คือ ดิน ไฟ ลม ไม่มีธาตุน้ำ ฉะนั้น การพิจารณาธาตุน้ำได้ คือ ต้องมีการคิด ไม่ใช่คิดเรื่องราว แต่คิดถึงอาการที่เอิบอาบ ทำให้สามารถชำระล้างสิ่งสกปรกออกไปได้ เป็นลักษณะพิเศษของธาตุน้ำ

สิ่งสำคัญคือความเข้าใจ หากมีความเข้าใจ จึงสามารถเจริญภาวนาได้ การเจริญสติปัฏฐาน เพื่อละอภิชฌาและโทมนัส ถ้ามี อวิชชา (หลง ไม่รู้) มาก หรือเป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้มี อภิชฌา (โลภะ) มาก หรือทำให้เกิด โทมนัส (โทสะ) มาก ก็เจริญสติปัฏฐานไม่ได้ หลายคนชอบเอาตนไปเปรียบกับคนที่บาร์มีเต็ม เช่น เจ้าสรภานี้ ดื่มเหล้าก็ยังบรรลุนิพพานได้ ? ... ท่านบาร์มีเต็มแล้ว แต่ในปัจจุบันถ้าดื่มเหล้าแล้วจะบรรลุเหมือนท่านไหม ? ... ก็เป็นไปได้ไม่ได้ ไม่ดื่มเหล้ายังเมาขนาดนี้ ถ้าดื่มเหล้า จะเมายิ่งกว่านี้สักเท่าไร ? (เมาในวัย ในความไม่มีโรค เมาในชีวิต มัวเมาโดยประการต่างๆ)

สภาวะลักษณะเป็นตัวกำหนดปรมาณูธรรม ๔ ส่วนไตรลักษณ์เป็นอาการของปรมาณูธรรม ๓ เพราะพระนิพพานไม่มีไตรลักษณ์ มีแต่เอกลักษณ์ คือ อนัตตาอย่างเดียว

ไตรลักษณ์เป็นอาการของปรมาณูธรรม ๓ คือ จิต เจตสิก รูป มีไตรลักษณ์เสมอกันจึงเรียกว่า สามัญญลักษณะ

ถ้าเป็นวิเสสลักษณะ ปัจจัตตลักษณะ ลักษณะไม่เหมือนกัน เจตสิกทั้ง ๕๒ มีลักษณะเหมือนกันก็ได้ ไม่เหมือนกันก็ได้เหมือนกันคือเป็นเจตสิกเหมือนกัน เกิดพร้อม ดับพร้อม มีอารมณ์

เดียวกัน เกิดที่เดียวกัน เป็นสัมปยุตตลักษณะ เป็นสังขารธรรมเหมือนกัน แต่โดยปัจจัยตตลักษณะ หรือวิเสสลักษณะไม่เหมือนกัน แต่ว่าสามัญญลักษณะเหมือนกัน เป็นเจตสิกเหมือนกัน เป็นสังขารธรรมเหมือนกัน มีทั้งความเหมือนและความต่าง

๗. สภาวลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของลักษณะที่จิตตกะ ไตรลักษณ์เป็นส่วนหนึ่งของอาทีนะ

ลักษณะที่จิตตกะ คือ ธรรม ๔ อย่าง มีลักษณะเป็นต้นได้แก่ ลักษณะ กิจ ผลปรากฏ เหตุไฉนให้เกิด เป็นหมวดธรรมที่ทำให้เข้าถึงปรมัตถธรรม เพราะปรมัตถธรรมเข้าถึงไม่ได้ง่าย ๆ เราชินกับโลกสมมุติบัญญัติมาตั้งแต่เกิด มีชาติไหนที่เราเกิดมาแล้วไม่รู้สมมุติบัญญัติ มีบ้างไหม ? ... ไม่มี เพราะจิตเป็นตัวบัญญัติ หลังจากเห็นแล้ว จิตทางมโนทวารก็บัญญัติทันที จิตเป็นตัวบัญญัติ ชาวโลกทุกสังคมก็สมมุติซ้อนเข้าไปอีก จึงทำให้คนส่วนใหญ่หลงไปกับโลก เข้าไม่ถึงปรมัตถธรรม หากไม่ศึกษาเรียนรู้และอบรมวิปัสสนาปัญญา ก็จะหลงไหลไปทุกภพชาติ

ลักษณะที่จิตตกะ จะมีตัวลักษณะ มีภาวะของเขา มีกิจการงาน จิต เจตสิก รูป นิพพาน มีกิจการงาน เช่น ลักษณะของจิตคือเป็นสภาพรู้แจ้งอารมณ์ แต่กิจของจิต คือ เป็นประธานของสัมปยุตตธรรม เป็นประธานของเจตสิก จิตเป็นใหญ่กว่าเจตสิก ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า

มโนปุพฺพพฺงคฺมา ธมฺมา
มนสา เจ ปสนฺเนน
ตโต นํ สุขมนเวติ

มโนเสฏฺฐา มโนมยา
ภาสติ วา กโรติ วา
ฉายา ว อนฺุปายินี

ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จ
แล้วด้วยใจ หากบุคคลมีใจผ่องใสแล้ว พุทเธยฺยก็ดี ทำอยู่ก็ดี
(หรือคิดอยู่ก็ดี) เพราะเหตุนั้น สุขย่อมติดตามเขาไป
เหมือนเงาตามตัวไป ฉะนั้น (ข. ๕.)

จิตเป็นใหญ่ เป็นประธาน เป็นสภาพที่ถึงก่อนกว่าเจตสิก
เป็นใหญ่กว่าสัมปยุตธรรม อาการปรากฏคือสืบต่อไม่มีระหว่างกัน
มีนามรูปเป็นเหตุใกล้ให้เกิด

สภาวะลักษณะหรือปัจจัยจัดตลักษณะ เป็นส่วนหนึ่งของลักษณา-
ทิจตูกกะ คือ ตัวที่กำหนดสภาวะธรรมให้เข้าใจ จะเข้าใจโดย
ลักษณะก็ได้ เพราะการเข้าถึงสภาวะธรรมยาก พระพุทธเจ้าจึงทรง
แสดงธรรมหลาย ๆ อย่าง เพื่อให้เข้าใจถึงตัวจริง จะเข้าถึงปรมาต-
มธรรมโดยลักษณะ โดยกิจ เข้าถึงโดยอาการปรากฏก็ได้ เข้าถึง
โดยเหตุใกล้ให้เกิดก็ได้ เช่นเดียวกับตำราจะจับใจ แต่ไม่เคย
เห็นหน้าใจ ไม่เคยเจอตัว อาศัยคนที่เคยเห็น สเกิตภาพ
สืบสวน หาเบาะแส ถามคนนั้นคนนี้ ในที่สุดก็จับตัวใจได้

ลักษณาทิจตูกกะ ๔ อย่าง เป็นสิ่งที่เราต้องศึกษา เพื่อให้
เข้าถึงปรมาตมธรรม เพราะเข้าถึงไม่ได้ง่าย ต้องอาศัยการเรียนรู้
การศึกษา ต้องมีสุตมยญาณก่อนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของญาณปริยญา
จึงสามารถมาทำญาณปริยญาที่เป็นขั้นปฏิบัติได้จริง ๆ

สามัญญลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของหาที่ณะ

อาทีนวะ ๕ อย่าง คือ ทุกซ์ โทมนัส อนิน္ฐารมณฺ์ ทุกขตา ๓
(ทุกขทุกซ์ วิปริณามทุกซ์ สังขารทุกซ์) หรือไตรลักษณ์ และ
เตฏุมิกสังขาร เป็นการแสดงทุกขลัจ

อัสสาทะ ๕ อย่าง คือ สุข โสมนัส อិฏฐารมณฺ์ ตัณหา วิปลาส คือเตฏฐมิกธรรม แสดงสมุทัยสังฺก สมุทัยสังฺกโดยตรงคือตัณหา วิปลาส

สุข โสมนัส อิฏฐารมณฺ์ โดยตรง เป็นทุกขสังฺก แต่ว่าเป็น อารมณฺ์ที่ทำให้เกิดตัณหา วิปลาส จึงสงเคราะห์ว่าเป็นอัสสาทะด้วย อารมณฺ์ที่เป็นสุข โสมนัส อิฏฐารมณฺ์ เราชอบไหม ? ... ชอบ จึงบอกว่ามีอัสสาทะแรง อารมณฺ์ที่ดีๆ ทั้งหลาย มีอัสสาทะแรง จึงทำให้เราต้องการ ด้วยอำนาจของตัณหา

เทศนาหาระ ๖ อย่าง (เขตติปริกัณ)์

อสุสาทาทีนวตา นิสฺสรณมุปี จ ผลํ อุปาโย จ

อาณตฺตึ จ ภควโต โยคินํ เทศนาหาโร.

อัสสาทะ อาทีนวะ นิสฺสรณะ ผล อุบายและอาณตฺติ เพื่อประโยชน์แก่โยคีบุคคลของพระพุทธเจ้า ชื่อว่า เทศนาหาระ

๑. อสุสาโท (๑. สุข ๒. โสมนัส ๓. อิฏฐารมณฺ์ ๔. ตัณหา ๕. วิปลาส - เตฏฐมิกสังฺขาร แสดงถึงสมุทัยสังฺก)

อัสสาทะ ได้แก่ สุข โสมนัส อิฏฐารมณฺ์ ตัณหา วิปลาส. สุข โสมนัส อิฏฐารมณฺ์ เป็นอัสสาทะโดยอ้อม ซึ่งเป็นตัวเหตุที่ทำให้เกิดอัสสาทะโดยตรง คือ ตัณหา วิปลาส ตัวอัสสาทะที่แท้จริง คือ ตัณหา อันเป็นสมุทัย

วิปลาส ๑๒ คือ วิปลาส ๓ x อาการ ๔ (งาม เทียง สุข อัตตา) วิปลาส ๓ ได้แก่ สัณฺญาวิปลาส (ความจำคลาดเคลื่อน) จิตตวิปลาส (ความคิดคลาดเคลื่อน) ทิฏฐิวิปลาส (ความเห็นคลาดเคลื่อน)

วิปlass คือ ความคลาดเคลื่อน ผิดเพี้ยน (เป็นบ้า) ทุกคนยังมีส่วนของความบ้าคือหลงปรมัตถ์ แต่ไม่หลงบัญญัติ วันๆ หนึ่งเราคิดถึงจิต เจตสิก ระบุว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา บ้างไหม ? คิดมากน้อยแค่ไหน ? ขณะที่เราไม่คิดด้วยกุศล ก็คิดเป็นอกุศล นั่นคือ วิปlass เรายังคงมีวิปlassคนละมาก ๆ

สัญญาวิปlass จิตตวิปlass ทิฏฐิวิปlass ในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง ในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข ในสิ่งที่เป็นอนัตตาว่าเป็นอัตตา ในสิ่งที่ไม่งามว่างาม บุคคลยังมีวิปlassเต็มเปี่ยม พระอริยบุคคลตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไป ละวิปlassได้ตามลำดับ จะหมดวิปlassก็ต่อเมื่อเป็นพระอรหันต์

พระโสดาบันละวิปlassได้ ๔ คือ ละทิฏฐิวิปlassในอาการทั้ง ๔ ละสัญญาวิปlassในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง ในสิ่งที่เป็นอนัตตาว่าเป็นอัตตาได้อีก ๒ ละจิตตวิปlassในสิ่งที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง ในสิ่งที่เป็นอนัตตาว่าเป็นอัตตา รวมอีก ๒ เหลือวิปlassอีก ๔

พระสกทาคามีไม่ได้ละวิปlassเพิ่ม แต่ทำวิปlassที่เหลืออีก ๔ ให้เบาบางลง

พระอนาคามีละวิปlassได้เพิ่มอีก ๒ คือ ละสัญญาวิปlassและจิตตวิปlassในสิ่งที่ไม่งามว่างาม

พระอรหันต์ละวิปlassที่เหลือ ๒ คือ ละสัญญาวิปlassและจิตตวิปlassในสิ่งที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข พระอรหันต์จึงหมดวิปlassโดยสิ้นเชิง

**วิปlass ๑๒ เป็นมูลเหตุของอวิชชา วิปlassเกิดจาก
อโยนิโสมนสิการ (เนตติปกรณ์)**

๒. **อาทีนโว** (๑.ทุกข์ ๒.โทมนัส ๓.อนิฏฐารมณ์ ๔.ทุกขตา ๓ (หรือไตรลักษณ์) – เตภูมิกสังขารทุกข์ แสดงถึงทุกข์ทั้ง

ถ้าเราพึงธรรม มีโยนิโสมนสิการบ่อยๆ วิปlassก็คลาย อวิชาก็ไม่เกิด การใส่ใจพิจารณาชั้น ๕ ซึ่งเป็นทุกข์ด้วยความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา บ่อยๆ (หลังจากประจักษ์แจ้งนามรูปและปัจจัยของชั้น ๕ แล้ว) ย่อมจะทำให้ประจักษ์แจ้งความเกิดดับ เห็นโดยความเป็นภัย โดยความเป็นโทษคืออาทีนวะ ทำให้เบื่อหน่าย คลายกำหนด และสลัดคืนได้ในที่สุด

๓. **นิสสรณ** (๑.อริยมรรค ๒.นิพพาน เครื่องออกจากวิญญู – แสดงมคคสังและนิโรธสัง) ส่วนของนิสสรณะ คือ อริยมรรคอันเป็นเหตุ (ให้ถึง) และนิพพานอันเป็นผล (ของการเจริญมรรค)

มรรค ๓ ประเภท สุนฺญญต อณิมิตต อปฺปณฺหิตะ

อริยมรรคมีทั้งสุนฺญญต อณิมิตตและอปฺปณฺหิตะ คือ เวลาจะออกจากชั้น ๕ ในขณะสังขารุเบกขาญาณ บรรลุอริยมรรคพิจารณามากด้วยอนัตตา ออกด้วยอนัตตา หรืออนิจจัง หรือทุกข์ จะมีชื่อเรียกของมรรคที่ต่างกัน มรรคเรียกว่าวิโมกข์ มี ๓ ประเภท เรียกชื่อตามการเจริญอนุปัสสนา เป็นสุนฺญญตวิโมกข์ อณิมิตต-วิโมกข์ หรืออปฺปณฺหิตวิโมกข์ คือ เป็นผู้ยิ่งและมากด้วยอะไร ? ถ้ายิ่งด้วยศีล มากด้วยอวิโมกข์ ได้สัทธินทรีย์ พิจารณาอนิจจัง หลุดพ้นด้วยอณิมิตตวิโมกข์

ถ้ายิ่งด้วยสมาธิ มากด้วยปัสสัทธิ ได้สมาธิทรี พิจารณาทุกข์ หลุดพ้นด้วยอปฺปณฺหิตวิโมกข์

ถ้ายิ่งด้วยปัญญา มากด้วยเวท ได้ปัญญินทรีย์ พิจารณา
อนัตตา หลุดพ้นด้วยสญญตวิโมกข์

ในวฏฏกนิกายนิวาปัสสนา ปัญญาเนกาท วิสัฏฐมรรค แสดงว่า
พระโยคาวจรผู้หนึ่ง ที่แรก พิจารณาสังขารทั้งหลายโดย
ความไม่เที่ยง แต่เพราะวฏฏฐานะ (มรรคที่ออกจากสังขาร) จะได้
มีเพียงด้วยพิจารณาโดยความไม่เที่ยงเท่านั้นหาได้ ต้องพิจารณา
แม้โดยความเป็นทุกข์ โดยความเป็นอนัตตาด้วย เพราะฉะนั้น
เธอก็พิจารณาโดยความเป็นทุกข์บ้าง โดยความเป็นอนัตตาบ้าง
เมื่อเธอปฏิบัติไปอย่างนั้น วฏฏฐานะมีขึ้นในกาลที่พิจารณาโดยความ
ไม่เที่ยง เธอผู้นี้ชื่อว่า ยึดถือโดยความไม่เที่ยง (วิปัสสนาภินเวส)
แล้วออกโดยความไม่เที่ยง แต่ถ้าวฏฏฐานะมีขึ้นในกาลที่เธอพิจารณา
โดยความเป็นทุกข์ ... โดยความเป็นอนัตตาไซ้ เธอผู้นี้ชื่อว่ายึด
โดยความไม่เที่ยงแล้ว ออกโดยความเป็นทุกข์ ... ออกโดยความ
เป็นอนัตตา แม้ในการยึดถือโดยความเป็นทุกข์ ... โดยความเป็น
อนัตตาแล้ว ออกโดยลักษณะที่เหลือ ก็นัยนี้

ก็แล ในชนผู้ออกจากความยึดถือ (วฏฏฐานะ) เหล่านี้ ชนผู้ที่
ยึดถือโดยความไม่เที่ยงก็ดี ผู้ที่ยึดถือโดยความเป็นทุกข์ก็ดี ผู้ที่ยึด
ถือโดยความเป็นอนัตตาก็ดี แต่ในเวลาที้ออก วฏฏฐานะมีขึ้นโดย
ความไม่เที่ยง ชนทั้ง ๓ นี้ เป็นผู้มากด้วยอวิโมกข์ ได้สัทธินทรีย์
หลุดพ้นด้วยอนิมิตตวิโมกข์ ย่อมเป็นสัทธานุสारी ในขณะแห่งปฐม
มรรค (โสดาปัตติมรรค) เป็นสัทธาวิมุตติใน ๗ สถาน

แต่ถ้าวฏฏฐานะมีขึ้นโดยความเป็นทุกข์ไซ้ ชนทั้ง ๓ นี้ก็เป็น
ผู้มากด้วยปัสสัทธิ ได้สมาธินทรีย์ หลุดพ้นด้วยอัปปณิหิตวิโมกข์

ย่อมเป็นกายลักขีในทุกสถาน แต่ว่าในชนเหล่านั้น ผู้ใดมีรูป-
ฌานเป็นบาท ผู้นั้นย่อมเป็นอุกโตภาควิมุตินอัครผล (อรหัตตผล)

ที่นี่ ภูฏานะ โดยความเป็นอนัตตา มีขึ้นแก่ชนทั้ง ๓ นั้น
ชนทั้ง ๓ ก็เป็นผู้มากด้วยเวท (ความรู้) ได้ปัญญินทรีย์ หลุดพ้น
ด้วยสุญญตวิโมกข์ ย่อมเป็นธัมมานุสारी ในขณะที่แห่งปฐมมรรค
เป็นทักขิปปัตตะใน ๖ สถาน เป็นปัญญาวิมุตินอัครผลแล

นิพพาน ๒ - สอุปาทิเสสนิพพาน อนุปาติเสสนิพพาน

สอุปาทิเสสนิพพาน บรรลุแล้วแต่ยังไม่ตาย ยังมีขันธเหลือ
พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามีและพระอรหันต์ที่ยัง
ไม่ตาย เรียกว่า สอุปาทิเสสบุคคล นิพพานของท่าน ชื่อว่า
สอุปาทิเสสนิพพาน คือ ยังมีขันธเหลือ แต่ถ้าเป็นพระอรหันต์ที่
สิ้นชีวิตแล้ว เรียกว่า อนุปาติเสสบุคคล นิพพานของท่าน ชื่อว่า
อนุปาติเสสนิพพาน คือ ไม่มีขันธเหลืออยู่อีก (สอุปาทิเสสนิ ๙ บุคคล
สอุปาทิเสสนสูตร อภ. นวก. เบอร์ ๓๗ วัจ ๒๑๖ หน้า ๗๔๙ ชุดมหามงกุฏ ๖)

๔. ผล แสดงผลแห่งเทศนา ๒ อย่าง คือ

๑) มุขยผล - ผลโดยตรง ๒) ปรมัปรผล - ผลโดยอ้อม

ถ้าฟังธรรมะแล้วได้ผลจริง ๆ คือ มุขยผลโดยตรง ๔ อย่าง
ได้แก่ ๑. ได้สุตมยญาณ ๑๖ ๒. ได้อรรถเวท ๕ ๓. ได้ธัมมเวท ๕
๔.-๕. ได้วิสุทธิ ๖

มุขยผล ๔ อย่าง คือ

๑) สุตมยญาณ ๑๖ ข้อ ปัญญาที่เกิดจากการฟัง ทำให้
แยกแยะธรรมต่าง ๆ ได้ละเอียดลออ (ความรู้ที่เกิดจากการฟังแล้ว

ทรงจำไว้ ได้แก่ ๑. อภิญฺเญยธรรม ๒. ปริญฺเญยธรรม
๓. ปหาตัพพธรรม ๔. สังคิกาทัพพธรรม ๕. ภาเวตัพพธรรม
๖. หานภาคิยธรรม ๗. จูติภาคิยธรรม ๘. วิเสสภาคิยธรรม
๙. นิพเพธภาคิยธรรม ๑๐. สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง ๑๑. สังขาร
ทั้งหลายเป็นทุกข์ ๑๒. ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ๑๓. นี้ทุกขอริยสัจ
๑๔. นี้ทุกขสมุทัยอริยสัจ ๑๕. นี้ทุกขนิโรธอริยสัจ ๑๖. นี้ทุกขนิโรธ
คามินีปฏิปทาอริยสัจ. ศึกษาเพิ่มใน **ทุกทกนิทาง ปฏิสัมภิทามรรค**)

๒) **อรรธเวท** คือ พังแล้วเข้าใจ ชาบซึ่ง เกิดปิติ ปราโมทย์
จากการเข้าใจในเนื้อความ อรรถะเป็นเนื้อความ อรรถหมายถึงผล
ก็ได้ ๕ อย่าง ได้แก่ อัญญูกถา ปัจจยูปบัน วิบาก กิริยา นิพพาน

๓) **ธัมมเวท** คือ ได้ความซาบซึ่ง ความไพเราะจากพญฺญชนะ
เกิดปิติ ปราโมทย์ ธรรมะเป็นพญฺญชนะ ธรรมะหมายถึงเหตุก็ได้
๕ อย่าง ได้แก่ พระพุทธพจน์ ปัจจัย กุศล อกุศล อริยมรรค

อรรธเวท ธัมมเวท คือ มีความรู้ในเนื้อความและมีความรู้
ในพญฺญชนะ สมกัน เข้ากัน เกิดปิติปราโมทย์ อรรธเวท ธรรม-
เวทคือพุทธพจน์ที่มีถ้อยคำไพเราะ เนื้อความลึกซึ้ง ทำให้เข้าใจ.
พระพุทธพจน์เป็นเหตุของอัญญูกถา ที่เป็นผล ปัจจัยเป็นเหตุของ
ปัจจยูปบัน ที่เป็นผล กุศล-อกุศลเป็นเหตุของวิบาก ซึ่งเป็นผล
หากดับกุศล-อกุศลได้สิ้นเชิง ก็เป็นเหตุแห่งกิริยาของพระอรหันต์
อันเป็นผล อริยมรรคเป็นเหตุให้ถึงของพระนิพพานซึ่งเป็นผล

๔)-๙) **วิสุทธิ** ๖ ได้แก่ สัลวิสุทธิจนกระทั่งถึงปฏิปทา-
ญาณทัสสนวิสุทธิ ไม่ถือเอาญาณทัสสนวิสุทธิ เพราะเป็นมรรค
อยู่ในนิสสรณะแล้ว

ศีลวิสุทธิยังไม่เข้าขั้นภาวนาโดยตรง ขั้นภาวนาโดยตรง คือ สมณวิปัสสนา ซึ่งเริ่มจากจิตตวิสุทธิ จิตตวิสุทธิเป็นสมณะ ที่เหลือ คือ ทัญญูวิสุทธิ กังขาวิตรณวิสุทธิ มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ปฏิบัติญาณทัสสนวิสุทธิ ๕ วิสุทธินี้ เป็นวิปัสสนาปัญญา

ปรัมปรผล ผลที่ในสัมปรายภพ หรือผลหลังๆ ที่เกิดขึ้น ได้แก่ สุขวิบาก ถ้าได้อบรมเจริญ ได้ฟังธรรมะดี ปฏิบัติดี **ปรัมปรผล** ผลก็ทำให้เกิด ๑) ได้สุขวิปาก ๒) เกิดในสุคติภูมิ ๓) ได้โมกคสมบัติ ๔) ได้รูปสมบัติ ฯ ได้มากมายเลย สิ่งที่ดีๆทั้งหลายที่เกิดขึ้น จากการที่เราเจริญบุญกุศล ผลก็คือมีวิบากด้วย

๕. อุปาโย อุปาย หมายถึง ความฉลาด เป็นบุพพภาคของปฏิบัติแห่งมรรค อุปายที่เป็นบุพพภาคปฏิบัติแห่งมรรค คือ ๑)ศีล ๒)อินทริยสังวร ๓)โภชนะมัตตัญญูตา ๔)ชาคริยานุโยค เป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นในการอบรมมรรคมืองค์ ๘

อุปายอันเป็นเหตุให้เกิดในภพภูมิที่ดี คือ ๑) ทาน ๒) ศีล ๓) บุญกิริยาวัตถุอันเป็นโลเกียะ ฯ

นี่เป็นอุปายให้เจริญกุศล เพื่อเป็นปัจจัยให้บรรลุมรรคผล

๖. อาณัตติ คือ คำสั่ง การบังคับ การแนะนำ การชักจูง ได้แก่ ๑) ทาน เทถ เธอจงให้ทานเถิด
๒) สีล รกชถ เธอจงรักษาศีลเถิด
๓) ภาวน ภาเวถ เธอจงเจริญภาวนาเถิด

จะเป็นการบังคับ การเชื้อเชิญ ใช้สร้างอุปาย แสดงการแนะนำ การตักเตือนเวไนยบุคคล เหล่านี้ เป็นเทศนาหาระในเนตติปกรณ์ทั้งสิ้น

หลักการพื้นฐานๆ เหล่านี้ ทำให้เราเข้าใจอริยสัจ ๔ ว่า อันไหน ควรกำหนดรู้ อันไหนควรละ อันไหนควรเจริญ แสดงอัสสาทะ อาทีนวะ นิสสรณะ ซึ่งมีอยู่ในพระไตรปิฎก ให้รู้ว่า อาทีนวะ เป็นทุกขสัจ อัสสาทะเป็นสมุทัยสัจ นิสสรณะเป็นมรรคและนิโรธ

วิสุทธิ ๖ คือ สีลวิสุทธิจนกระทั่งถึงปฏิบัติญาณทัสสนวิสุทธิ เป็นผลของการฟัง ไม่เอาญาณทัสสนวิสุทธิ เพราะญาณทัสสน-วิสุทธิคือมรรค ทบทวนสักหน่อย เพื่อความไม่หลงลืม

อัสสาทะ ได้แก่ สุข โสมนัส อិฏฐารมณ ตัณหา วิปลาส

สุข โสมนัส แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ

๑. **เคหสิตะ** สุขโสมนัสที่อิงอาศัยกามกิเลส เป็นไปกับกาม เป็นอกุศล ไม่ควรเสพ ไม่ควรเจริญ

๒. **เนกขัมมสิตะ** สุขโสมนัสที่อิงอาศัยกุศล ออกจากกาม เป็นไปกับกุศล ควรเสพ ควรเจริญ

เคหสิตะ เช่น เวลาที่ไปรับประทานอาหารอร่อยๆ ในห้าง ในร้านอาหารหรูๆ ได้ความสุข ไปเที่ยวต่างประเทศ ชมวิวทิวทัศน์ อลังดงาม เกิดสุขโสมนัสที่เป็นเคหสิตะ

เนกขัมมสิตะ เช่น นั่งภาวนา เดินจงกรม เจริญกุศลต่างๆ แล้วได้ความสุข นี่เป็นสุขโสมนัสที่เป็นเนกขัมมสิตะ

อิฏฐารมณ (อารมณ์ที่น่าปรารถนา) แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ

๑. โดยสภาวะ อารมณ์ที่สวยงามๆ งามๆ ตามปกติเป็นสภาวะ อิฏฐารมณ (รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อัมมารมณที่ดีๆ)

๒. โดยปริกัปปะ อารมณ์ไม่สวยไม่งาม แต่ว่าเป็นที่ชื่นชอบ สำหรับบางคน เช่น ชอบกินพริกเผ็ดๆ ชอบปลาร้าหมักไว้นานๆ

ชอบบิบนวดเจ็บๆ เรียกว่า เป็นอิฏฐารมณ์โดยปริกัปป สำหรับคน
นี้เท่านั้น คนอื่นไม่ใช่ (เป็นสภาวะอนิฏฐารมณ์สำหรับคนอื่น)

โดยสภาวะ คือ ตามความเป็นจริง โดยปริกัปป คือ ไม่ใช่
ตามความเป็นจริง แต่เป็นที่ขึ้นชอบสำหรับบางคน

ตัณหา ๓ ได้แก่ กามตัณหา ภวตัณหาและวิภวตัณหา

กามตัณหา ความยินดีพอใจในกามธรรม เพื่อเสพลิ้ม (โลภ-
เจตสิกที่ติดข้องในกามจิต ๕๔ เจ.๕๒ รูป ๒๘ โดยยึดเป็นอารมณ์)

ภวตัณหา ความยินดีพอใจในโลกียธรรม เพื่อความมีอยู่
(โลภเจตสิกที่ติดข้องในโลภียจิต ๘๑ เจ.๕๒ รูป ๒๘) แบ่งเป็น ๕
ประเภท คือ ความยินดีพอใจในรูปฌาน-อรุณฌาน รูปภพ-อรุณภพ
ความพอใจที่เจือด้วยสัสสตทิฏฐิ แม้ความยินดีที่ปราศจากสัสสต-
ทิฏฐิ แต่ยินดีด้วยโลภะในความมีอยู่ ก็เป็นภวตัณหาได้ เช่น พระ
อริยบุคคลที่ยังยินดีในชีวิต ยินดีในนามรูปด้วยโลภทิฏฐิวิปปยุต

วิภวตัณหา ความยินดีพอใจที่เจือด้วยอุจเฉททิฏฐิ ปราศจาก
ความขาดสูญ ยินดีในความไม่มีอยู่

ตัณหา ๑๐๘ ได้แก่ ตัณหา ๓ x อารมณ์ ๖ x ภายใน
ภายนอก ๒ x กาล ๓ (อดีต อนาคต ปัจจุบัน)

อัสสาทะ สรุปลือ สุข โสมนัส อิฏฐารมณ์ เป็นอารมณ์ที่ดี
ที่ทำให้เกิดวิบากที่ดี เป็นอภัยกตธรรมก็มี กุศลธรรมก็มี เป็น
อกุศลธรรมก็มี ตัณหาและวิปลาส เป็นอกุศลธรรมเท่านั้น

ส่วนอาทีนวะ ๕ อย่าง ได้แก่

ทุกข์ โทมนัส แบ่งเป็น ๒ อย่างเช่นกัน คือ

๑. เคหลิตตะ ทุกข์โทมนัสในกาม เช่น หาเงินแล้วหาไม่ได้
อยากได้กามแล้วไม่ได้ เป็นทุกข์ ไปทำงานเหนื่อยยาก เจ็บปวด
เป็นการหากามแต่หาไม่ได้ จึงได้รับความทุกข์โทมนัส

๒. เนกขัมมลิตตะ ทุกข์โทมนัสในเนกขัมมะ เช่น นั่งสมาธิ
แล้วปวดเมื่อย เดินจงกรมแล้วปวดเมื่อย อยากได้ฌาน อยาก
บรรลุแล้วไม่ได้ แต่ก็ยังทำ ยังเจริญ เรียกว่า ปฏิบัติธรรมมีหน้า
มองด้วยน้ำตา นี่เป็นทุกข์โทมนัสที่เป็นเนกขัมมลิตตะ แต่ควรเจริญ

อนิฏฐารมณ แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ

๑. โดยสภาวะ หมายถึง ของสกปรก เหม็น ไม่ดี แย่จริงๆ
ร้อนเกินไป หนาวเกินไป เหม็นเกินไป ที่ไม่ดีจริงๆ เป็นที่รู้กัน
ของชาวโลกทั่วไป เรียกว่า สภาวะอนิฏฐารมณ

๒. โดยปริกัปปะ หมายถึง ของดีแต่ไม่ชอบ เช่น ทูเรียน
ก้านยาวอร่อยๆ แต่บางคนเกลียดมาก รู้สึกเหม็นมาก คนญี่ปุ่น
กินทูเรียนแล้วจะอาเจียน ฝรั่งเศสกินอาหารไทยก็อาเจียน เป็นต้น

ปริกัปป หมายถึง ไม่ใช่ตามจริง เป็นข้อแม้เฉพาะบางคน
เรียกว่า อนิฏฐารมณโดยปริกัปป แต่ถ้าเป็นความจริง คือ ไม่ดี
จริงๆ เรียกว่า อนิฏฐารมณโดยสภาวะ

จะดีหรือไม่ดี ไม่ได้ขึ้นอยู่กับใครเป็นผู้ตัดสิน แต่ถือเอาคน
ส่วนใหญ่ ที่เป็นมัชฌิมบุรุษ เอามนุษย์ที่เป็นคนปานกลาง อาชีพ
ปานกลาง ฐานะปานกลาง กำลังปานกลาง อายุปานกลาง แล้ว
คนนั้นบอกว่าดีหรือไม่ดี แต่จริงๆ สภาวะของมันดีหรือไม่ดีอยู่ในตัว
อยู่แล้ว เพราะรูปทุกรูปมีอดีต อนาคต ปัจจุบัน ภายใน ภายนอก
หยาบ ละเอียด ทราม ประณีต

เอาความหยาบ ละเอียด ทราม ประณีต มาวัด ถ้าเป็น ฝ้ายประณีต ละเอียด คือ อัญจารมณฺ์ แต่ถ้าหยาบ ทราม คือ อนัญจารมณฺ์ ตัวจริงมี แต่จะบอกว่าเป็นอัญจารมณฺ์หรืออนัญจารมณฺ์ ก็ยาก ฉะนั้น จึงเอามัชฌิมบุรุษมาเป็นผู้ตัดสิน

อัญจารมณฺ์ เป็นอารมณ์ของกามาวจรกุศลวิบากจิต แน่นนอน เปลี่ยนแปลงไม่ได้ แต่เป็นอารมณ์ของกุศลจิต หรืออกุศลจิตก็ได้ แล้วแต่โยนิโสมนสิการ

อนัญจารมณฺ์ เป็นอารมณ์ของอกุศลวิบากจิตแน่นนอน เปลี่ยนแปลงไม่ได้ แต่เป็นอารมณ์ของกุศลจิต หรืออกุศลจิตก็ได้ แล้วแต่โยนิโสมนสิการเช่นกัน

ทุกขตา ๓ ได้แก่ ๑. ทุกขทุกข์ ๒. วิปริณามทุกข์ ๓. สังขารทุกข์
ทุกขทุกข์ คือ ทุกขเวทนา โทมนัสเวทนา เป็นทุกข์จริงๆ
วิปริณามทุกข์ คือ สุขเวทนา โสมนัสเวทนา เป็นทุกข์ เพราะแปรปรวน เปลี่ยนแปลงไป

สังขารทุกข์ คือ ทุกข์ของสังขารธรรมที่มีการเกิดดับ ได้แก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ รวมอุเบกขาเวทนา เว้นสุข ทุกข์ โสมนัส โทมนัสเวทนา

อรรถเวท (ผล) แบ่งเป็น ๕ อย่าง คือ

๑. <u>อัญญุตา</u>	ผลของพุทฺธพจน์
๒. <u>ปัจจุยุบบัน</u>	ผลของปัจจัย
๒. <u>วิบาก</u>	ผลของกุศล-อกุศล
๔. <u>กิริยา</u>	ผลของการดับกุศล-อกุศล
๕. <u>นิพพาน</u>	ผลของการเจริญมรรค

ธรรมเวท (เหตุ) แบ่งเป็น ๕ อย่าง คือ

๑. พุทฺธพจน์ เหตุของอัญญกถา
๒. ปัจจุย เหตุของปัจจุยูปบัน
๓. กุศล เหตุของกุศลวิบาก
๔. อกุศล เหตุของอกุศลวิบาก
๕. อริยมรรค เหตุที่ทำให้ถึงพระนิพพาน

การละกุศล-อกุศล เป็นเหตุทำให้ได้กิริยาของพระอรหันต์

วิสุทธิ ๖ เป็นผลจากการที่ได้ฟังธรรมมาดี เข้าใจถูกต้อง

๑. **ศีลวิสุทธิ** (จตุปาริสุทธิสีล ๔ อย่าง)
๒. **จิตตวิสุทธิ** (อุปจาร + อปัณา แม้ฌณีสมาธิก็เป็นบาทของวิปัสสนาได้) **(อญจ. โภสณสูตร ส. มห. ๓๐/๓๗๒)**
๓. **ทัญญูวิสุทธิ** (นามรูปปริเฉทญาณ)
๔. **กัณฺหาวิตรณวิสุทธิ** (ปัจจัยปริคคหญาณ)
๕. **มคฺคามคคญาณทสฺสนวิสุทธิ** (อุทฺยัพพญาณ ที่ผ่านวิปัสสนูปกิเลสแล้ว)
๖. **ปฏิบัติทสฺสนวิสุทธิ** (ภังคานุปัสสนาญาณ จนถึงสังขารูปেকชาญาณ)

ศีลวิสุทธิ ผู้ที่รักษาศีล จึงสามารถเจริญสมถวิปัสสนาได้ผล เมื่อบารมีถึงพร้อมจึงบรรลุฌาน บรรลุมรรคได้ เป็นวิสุทธิตีคือหมดจด แต่ถ้าไม่รักษาศีลก็บรรลุฌาน มรรคผลไม่ได้ หรือรักษาศีลแต่ไม่เจริญสมถวิปัสสนา ก็ไม่บรรลุฌาน ไม่บรรลุมรรคผลเช่นกัน เพราะไม่ได้หมดจดจากความเป็นอัตตาตัวตน **ศีลวิสุทธิ**คือศีลที่มีความเข้าใจเรื่องสมถวิปัสสนาอย่างดี โดยเฉพาะเรื่องวิปัสสนา จึง

จะเป็นปัจจัยให้เกิดจิตตวิสุทธิ เรียกศิลปะนี้ว่า **อริศิลป์** ศิลปะปกติของคนทั่วไปเป็นศิลปะธรรมดา แต่ถ้าศิลปะที่เป็นบาทของวิปัสสนาเป็น **อริศิลป์**

อริศิลป์ คือ ศิลปะของผู้ที่เข้าใจวิปัสสนา รักษา ศิลปะ แต่ไม่ยึดมั่น ถือมั่นว่าเป็นศิลปะของเรา เนื่องจากศิลปะคือเจตนา วิรติ สังวร เป็นสภาพธรรม ไม่ใช่อัตตา ไม่ใช่เราที่รักษาศิลปะ อริศิลป์เป็นสัลลวิสุทธิ เป็นศิลปะหมดจด เพราะว่า ไม่เป็นที่ตั้งของตัณหา มานะ ทิฏฐิ

จิตทั่วไป แม้กระทั่งสมาบัติ ๘ ก็เป็นเพียงจิต ไม่ชื่อว่า จิตตวิสุทธิ ไม่ใช่อธิจิต แต่ถ้าจิตของผู้ที่เจริญวิปัสสนา หรือ สมาบัติที่เป็นบาทของวิปัสสนา เป็น **อธิจิต**

ต้องมีสุตมยญาณดีแล้ว ไม่เช่นนั้น ก็อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิด เช่น พระพุทธพจน์ที่ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอจงเจริญสมาธิเถิด เพราะเมื่อจิตตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง

ถามว่า ถ้ามีสมาธิตั้งมั่นดีแล้ว จะรู้ชัดตามความเป็นจริงโดยอัตโนมัติไหม ? หากไม่มีสุตมยปัญญา จะรู้ชัดตามความเป็นจริงได้อย่างไร ? ไม่ได้เป็นอัตโนมัติ ไม่ได้ไหลไปเอง ถ้าเป็นเช่นนั้น พวกฤๅษีต้องได้บรรลุกันทั้งหมด ฉะนั้น ต้องมีสุตมยญาณดีแล้ว จึงจะไหลไปด้วยกระแสแห่งวิปัสสนาลำดับ ต้องเจริญวิปัสสนาด้วย แต่ถ้าไม่มีสุตมยญาณดี แม้ผู้ที่ได้สมาบัติ ๘ ก็บรรลุไม่ได้

ในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าสอนให้ทำสมาธิ สอนให้ทำฌาน แต่ว่า ถ้าทำฌาน โดยที่ไม่เข้าใจวิปัสสนา ท่านแสดงว่า ไม่เป็นสัลเลชธรรม (สมาบัติ ๘ ไม่เป็นสัลเลชธรรม) รูปสมาบัติ ๔ นั้นเป็นเพียงสุขวิหารธรรม เครื่องอยู่เป็นสุข ไม่ใช่สัลเลชธรรม

อรุปสมาบัติ ๔ เป็นสันตวิหารธรรม เครื่องอยู่อย่างสงบ แต่ไม่ใช่ สัลเลชธรรม เพราะถ้าไม่เข้าใจวิปัสสนาก็สำคัญผิดว่าเราได้บรรลุฌาน เป็นฌานของเรา อรูปฌานที่สงบเป็นนิพพาน แต่การรักษากุศล-กรรมมถ ๑๐ เป็นต้น เป็นสัลเลชธรรมได้ ถ้าเข้าใจวิปัสสนาถูกต้อง

การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เพื่อวิปัสสนา ถ้าไม่ ยอยากเจริญวิปัสสนาก็ไม่จำเป็นต้องมีพระพุทธเจ้าเลย พระพุทธเจ้า บังเกิดขึ้นมาเพื่อให้คนเจริญวิปัสสนา เพื่อให้บรรลุถึงพระนิพพาน ถ้าแค่เกิดเป็นพรหม พวกฤาษีชีไพรก็เป็นพรหมได้ สามารถเกิด ในพรหมโลกได้ แต่ต้องกลับมาเวียนว่ายในวัฏฏะไม่มีสิ้นสุด

วิสุทธิ ๖ เป็นผลจากการฟัง ถ้าฟังมาดี ก็จะมีสี่ลวิสุทธิ มีจิตตวิสุทธิ และปัญญาวิสุทธิอีก ๔ ได้แก่

๑. **สี่ลวิสุทธิ** คือ จตุปาริสุทธิศีล ๔ (อริศีล)

๒. **จิตตวิสุทธิ** คือ อุปจาระ+อัปปนา (อธิจิต) รวมทั้งขณิก-สมาธิที่ไม่มีนิรณด้วย เจริญวิปัสสนาอาศัยขณิกะ อาศัยอุปจาระ แต่อัปปนาเจริญวิปัสสนาไม่ได้ เพราะการเจริญวิปัสสนาต้องเป็น กามาวจร เป็นมหากุศลจิต อัปปนาเป็นรูปาวจร-อรุปาวจร ต้อง ออกจากฌานก่อน จึงจะเจริญวิปัสสนาได้

๓. **ทัญญูวิสุทธิ** คือ นามรูปปริเฉทญาณ เป็นวิปัสสนาญาณ ที่ ๑ เป็นปัญญาสิกขา เป็นอธิปัญญา สี่ลวิสุทธิเป็นอธิศีลสิกขา จิตตวิสุทธิเป็นอธิจิตตสิกขา

๔. **กังขาวิตรณวิสุทธิ** คือ ปัจจยปริคคหญาณ (วิปัสสนา ญาณที่ ๒)

๕. **มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ** คือ อุทยัพพญาณอย่าง
กล้า ที่พ้นจากวิปัสสนูปกิเลสไปแล้ว

๖. **ปฏิบัติทาญาณทัสสนวิสุทธิ** ตั้งแต่กังคานุปัสสนาญาณ
เป็นต้นไป

สัมมสนญาณไม่จัดอยู่ในวิสุทธิ ๗ เพราะเหตุไร? เพราะว่า
ยังไม่พ้นจากวิปัสสนูปกิเลส รวมทั้ง อุทยัพพญาณอย่างอ่อน
(ตรุณอุทยัพพญาณ) ด้วย

ญาณทัสสนวิสุทธิ คือ มัคคญาณ เป็นผลของการปฏิบัติ
เป็นปฏิเวธ ต้องเอาออก เพราะเป็นผลของเทศนา คือ ได้วิสุทธิ ๖
(ผลโดยตรง) ญาณทัสสนวิสุทธิเป็นมรรค จัดอยู่ในนิสสระณะ

อัตตคัพพ หรือ อัตตตา มีความหมาย ๔ อย่าง

อัตตคัพพ หรืออัตตตา มีความหมาย ๔ อย่าง คือ

๑. จิต ๒. อตภาพ ๓. กุศลธรรม ๔. ความเห็นผิดของเดียรฉิย

๑. จิต **อตุตถา** **กมฺภนฺติ** **ปณฺหิตา** - บัณฑิตย่อมฝึกตน คือฝึกจิต

๒. อตภาพ **นตฺถิ** **อตุตฺถมํ** **เปมํ** - ความรักเสมอด้วยตน ไม่มี

อตภาพ หมายถึง ภาวะที่ทำให้เรายึดถือว่า เป็นอัตตตา คือ
ร่างกาย หรือชั้น ๕ เพราะทำให้ยึดถือว่า เป็นอัตตตา เป็นเรา
ยึดถือว่าเป็นตัวตนของเรา

๓. กุศลธรรม **อตุตฺถิกิภา** **ภิกฺขเว** **จิหฺรต** - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นที่พึงอยู่เถิด หรือ **อตุตฺถา** **นินฺนา**
- ตนเป็นที่พึงแห่งตน ตนคำแรก คือ โลเกีย-โลกุตตรกุศลธรรม
ตนคำหลังเป็นบัญญัติ ขณะทีนอนอยู่บนเตียงมรณะ ร่างกายนี้

เป็นที่พึงไม่ได้แล้ว ถึงหมอหรือลูกหลาน ญาติพวกพ้องก็เป็นที่พึงไม่ได้ ทรัพย์สินสมบัติก็เป็นที่พึงไม่ได้ ขณะนั้น ถ้าจิตเศร้าหมอง เมื่อจุดแล้วก็ต้องไปสู่อบาย แสดงว่าไม่ได้มีตนเป็นที่พึง เพราะไม่มีกุศลธรรม ไม่มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึง แต่ถ้าคิดถึงกุศล คิดถึงพระรัตนตรัยด้วยกุศล เป็นที่พึงได้ อิตตาคือตนในความหมายนี้ จึงหมายถึงโลกียกุศลและโลกุตตรกุศล โลกียกุศลเป็นที่พึงชั่วคราว แต่โลกุตตรกุศลเป็นที่พึงถาวร พ้นจากอบายภูมิและทุกข์ทั้งปวง

อิตตา ๓ อย่าง ตามที่แสดงมาแล้วนี้ ที่มีความหมายเป็นอัตภาพ เป็นบัญญัติ แต่ที่หมายถึงจิตและโลกียกุศล โลกุตตรกุศล มีองค์ธรรมเป็นปรมาัตถ์

๔. ปรมัตถะ อัง อตฺตา นิจฺโจ จฺโง สจฺจโต - อิตตานี้เป็นของเที่ยง ยั่งยืน ตั้งอยู่มั่นคง ไม่มีการแตกดับ เป็นปรมัตถะของพวกเขาเดิรเถี่ย ไม่มีจริง เป็นมิจฉาทิฎฐิ ความเห็นผิดของเดิรเถี่ย

ถ้ามีผู้บอกว่า มีอิตตัตถัตนจริง ๆ แสดงว่า คนนั้นกำลังมีความเห็นผิด ถ้าเข้าใจว่า อิตตามีจริง เป็นมิจฉาทิฎฐิ เพราะอิตตาจริง ๆ ไม่มี มีแต่อนัตตาทั้งนั้น อนัตตา คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน รวมทั้งบัญญัติด้วย

สรีระร่างกายก็ดี ชันธปัญญาจะคือขันธ ๕ ก็ดี ตรัสเรียกว่า **อัตภาพ** เพราะความที่สภาวะนี้ คนพาลกำหนดยึดถือว่า เป็นอิตตาของเรา **(อรรถสาธินิ อภ. ส. เบอร์ ๗๕ หน้า ๒๑๙)**

ฉะนั้น คำว่า อิตตา เป็นบัญญัติ แต่แสดงถึงจิต อัตภาพ กุศลธรรม และแสดงถึงมิจฉาทิฎฐิคือความเห็นผิด ไม่มีสภาวะของอิตตาจริงอยู่ที่ไหนเลย ถ้าใครเข้าใจว่ามีอิตตา ก็เข้าใจผิด

คำว่า อัตตาเป็นบัญญัติ สภาวะธรรมที่เป็นตัวจริงคืออะไร ?
สภาวะของอัตตาคือจิต **อตฺตํ กมฺมณฺติ ปณฺหิตา** – บัณฑิตย่อม
ฝึกตน คือ ฝึกจิต **ตนในที่นี้คือจิต** จิตเป็นปรমัตถ์

อัตตา หมายถึง อัตภาพ คือ ร่างกาย เป็นบัญญัติ หรือ
ขันธปัญจะ (ขันธ ๕) เป็นปรมัตถ์

อัตตาคือบัญญัติ ภายใต้อัตตาเป็นจิตบ้าง เป็นอัตภาพบ้าง
เป็นกุศลธรรมบ้าง **มิจฺฉาทิฏฺฐิ**บ้าง พระพุทธเจ้าตรัสเรียกบัญญัติ
คำว่า อัตตา โดยเทศนาโวหาร แต่ตัวอัตตาจริงๆ ไม่มี

อนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ จึงไม่ต้องใช้หนี้

ก่อนจบเรื่องอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ในภาคแรกนี้ มีนิทาน
ที่มีมูลจากความจริง เป็นอุทาหรณ์สอนใจ เกี่ยวกับความเข้าใจผิด
ในเรื่องอนัตตามาเล่าให้ฟังอีกเรื่องหนึ่ง ...

ชายหนุ่ม ๒ คนเป็นเพื่อนกันมาตั้งแต่เป็นพระภิกษุ พังธรรม
จากอาจารย์ศฤงษณ์คนเดียวกัน ผู้มีความชำนาญด้านพระอภิธรรม
และเจริญวิปัสสนาในชีวิตประจำวัน โดยปฏิเสธการปฏิบัติธรรมใน
ห้องกรรมฐาน อีกทั้งอาจารย์ ก็ไม่สนับสนุนวิถีความเป็นนักบวช
โดยให้เหตุผลว่า ในยุคสมัยนี้ การเป็นพระภิกษุปฏิบัติตามพระ
ธรรมวินัยได้ยาก สหาย ๒ ท่านนี้ก็มีความเห็นคล้อยตาม จึงได้
ลาสิกขามาใช้ชีวิตแบบฆราวาส ปฏิบัติธรรมในเพศศฤงษณ์

(ความจริงมีพระภิกษุที่ใช้ชีวิตร่วมกัน ปฏิบัติแนวทางเดียวกัน
พังธรรมจากอาจารย์เดียวกันนี้ถึง ๙ รูป แต่ในที่สุดก็ลาสิกขาหมด
เกลี้ยง ! เพราะขาดกัลยาณมิตรที่แท้จริง ... เพราะเป็นอนัตตา ...)

เมื่อทั้ง ๒ คนได้เป็นคฤหัสถ์สนใจตนเอง (ทั้งอาจารย์ด้วย) ก็ต้องทำมาหารับประทาน ไม่สามารถจะไปขอเขาได้ เหมือนกับเมื่อตอนเป็นพระภิกษุแล้ว ท่านหนึ่งรูปร่างล่ำสัน พอมีความรู้ และสามารถพูดสอนพระธรรมวินัยได้ อาจารย์จึงแนะนำให้มาร่วมทำงานเผยแผ่ธรรมด้วยกัน ซึ่งท่านผู้นี้ก็มีความเคารพรักในตัว ของอาจารย์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงได้รับปากทันที โดยไม่ขอรับค่าตอบแทนใดๆ เนื่องจากมีญาติพวกพ้อง พี่น้อง ที่พอจะมีฐานะ อยู่บ้าง จึงไม่เดือดร้อนในเรื่องการทำมาหากิน

แต่พ่อเจ้าประคุณอีกคนหนึ่ง รูปร่างผอมสูง ทางบ้าน ไม่ได้มีฐานะเท่าไร จึงต้องดิ้นรน ปากกัดตีนถีบ ทำงานทุกอย่าง ที่พอจะทำได้ รับจ้างล้างจาน เป็นบอยเสิร์ฟอาหาร ค้าขายเสื้อผ้า รองเท้า ฯลฯ ตามตลาดนัด ... ใ้เสียสละทุกท่า แต่บุญไม่นำพา วาสนาไม่นำส่ง ชีวิตพอหนุ่มใหญ่วัย ๓๕ ปี จึงไม่รุ่ง ทำมาหา รับประทานเพียงมีอยู่มีกินไปวันๆ เท่านั้น และยังคงต้องดูแลแม่ที่ ตาบอดอีกคนหนึ่ง มีพี่น้องหลายคน แต่ละคนก็เอาตัวไม่ค่อยรอด แต่พ่อเจ้าประคุณท่านนี้ ก็ยังคงไปฟังธรรมจากอาจารย์คฤหัสถ์ผู้ เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสอย่างไม่ขาดสาย ด้วยความประทับใจใน ธรรมะอันลึกซึ้งและลึกลับ ที่ว่า **“ธรรมทั้งหลาย เป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ธรรมะเป็นสิ่งที่มิจริง สิ่งปรากฏทางตา เป็นสิ่งที่มิจริง เป็นธรรมะ เป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ...”**

เมื่อเห็นทว่า อนาคตของตน นอกจากจะไม่รุ่งแล้ว อาจจะต้องร่วงเป็นแน่ ถ้าไม่เปลี่ยนแปลง ทำอะไรให้ดีขึ้นกว่านี้ เมื่อคิด ดังนี้แล้ว ก็นึกถึงเพื่อนเก่า ผู้เป็นวิทยากรสอนธรรมะ จึงโทรไป

ถามสุขทุกข์ และเอ่ยปากถามว่า พอจะมีคนรู้จักที่พอจะหางานอะไรก็ได้ ให้ทำบ้างหรือไม่ ? เพื่อนเก่าก็ใจดีมีกรุณา รับปากว่าจะบอกญาติให้หางานให้ทำ ไม่ต้องเป็นห่วง ...

ในไม่ช้าเลย สหายผู้สูงชะลูดก็ได้ไปทำงานยังท่าเรือคลองเตย ในตำแหน่งคนตรวจเช็คของ (Checker) แต่เนื่องจากต้องทำงานกลางแดดกลางฝน และสภาพร่างกายของสหายผู้นี้ ก็ไม่กรำแดดกรำฝนเท่าที่ควร ต้องขึ้นรถประจำทางไปทำงานด้วย อุปสรรคมากมาย ทั้งอ่อนเพลียระเหี่ยใจ ประกอบกับธรรมะที่มีอยู่ในใจฝังใจว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ จึงทำให้มีความคิดที่ไม่อยากจะฝืนสังขาร คือ คิดจะเปลี่ยนงานใหม่

ไม่นานเท่าไร จึงได้ไปปรึกษากับญาติของเพื่อนผู้เป็นวิทยากรผู้ที่ฝากงานให้ทำว่า ตนเองคงจะทำงานนี้ไม่ไหว เพราะร่างกายอ่อนแอ สังขารย่ำแย่ ญาติของเพื่อนวิทยากรก็แสนดี ได้ถามว่า “แล้วคิดจะไปทำงานอะไรเล่า ?” จึงได้ตอบว่า “ผมเคยเป็นบอยในร้านอาหาร เคยช่วยเขาทำ พอจะทำอาหารเป็นอยู่บ้าง จึงคิดว่าจะไปทำอาหารขาย” ญาติของเพื่อนพูดขึ้นว่า “ก็ดี เพราะผู้คนที่ต้องกินอาหาร คงจะขายได้ดีนะ” จึงเอ่ยถามตามมรรยาทว่า “มีอะไรให้ผมช่วยบ้างไหม ?” สหายผู้สูงพลอดจึงกล่าวว่า “พอดีที่ศูนย์อาหารแถวบ้าน มีแผงร้านอาหารว่างอยู่ คิดว่าจะเปิดร้านอาหารฟาสต์ฟู้ดขายพวกนักศึกษา เพราะใกล้มหาวิทยาลัย ค่าเช่าก็ไม่แพง แต่ติดที่ว่า ยังไม่มีเครื่องครัว จึงใคร่จะขอรบกวนยืมเงินทำทุนสักก้อนหนึ่ง เมื่อขายได้ทุนคืนแล้วจะนำมาคืนให้ครับ”

ญาติของเพื่อนถามขึ้นว่า “ต้องการเงินทำทุนสักเท่าไร ?”

ผู้มีธรรมะเป็นอนัตตาอยู่ในใจ รีบตอบทันทีว่า “ลัก ๒ แสน เห็นจะพอนะครับ” ญาติเพื่อนวิทยากร “... !”

เงิน ๒ แสน เมื่อ ๒๐ ปีก่อน ก็มากพอดูทีเดียว แต่ญาติของเพื่อนวิทยากรเห็นว่า เป็นเพื่อนของญาติ ประกอบกับเป็นผู้กตัญญู เลี้ยงดูมารดาตาดอบอด และญาติผู้นี้ก็มิมีคุณธรรมประจำใจ คิดว่า “สนับสนุนให้คนขยันทำมาหากิน ศึกษาธรรมะด้วย คงจะไม่โกงหรอกนะ” จึงไม่ได้ทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยความเชื่อใจนั่นเอง จึงให้ไปเปิดบัญชีเงินฝากและโอนเงินให้ทันที

เมื่อได้เงินทำทุนแล้ว สหายผู้ขยันก็เริ่มซื้อเครื่องใช้ไม้สอยเกี่ยวกับการทำครัวเป็นจำนวนเงินเกือบแสนเลยทีเดียว เพื่อจะได้เปิดร้านใหม่ ทั้งไมโครเวฟ หม้อหุงข้าว เต้าแก๊ส จาน ชาม หม้อ ช้อนส้อม มีดทำครัว จีปาตะ ที่จะสรรหามาได้ โดยวาดฝันไว้ว่า คงจะต้องขายดี เพราะเป็นเขตมหาวิทยาลัย มีนักศึกษาเป็นแสน ต้องมากินอาหารกลางวันและเย็นที่ร้านนี้แน่ละหนา ! ...

ลืมไปเสียสนิทว่า เขตมหาวิทยาลัยก็ต้องมีศูนย์อาหารหลายแห่ง แต่ละแห่งก็ต้องมีหลายร้าน การที่จะขายอาหารได้ดี ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ทั้งรสชาติ รูปลักษณ์ของอาหาร รวมทั้งของพ่อครัวแม่ครัว ฝีมือ ทำเล บริการ มรรยาท ฝีมือ ฯลฯ

สหายผู้เป็นวิทยากรชวนเพื่อน ๆ และผู้ร่วมศึกษาธรรมไปช่วยอุดหนุนที่ร้านอาหารของเพื่อนผู้นี้หลายครั้ง รสชาติอาหารก็พอทานได้ ราคาก็ไม่แพง เพราะขายพวกนักศึกษา แต่ร้านอาหารในศูนย์อาหารมีมากจนล้นตา ... ผ่านไปไม่ถึงปี สหายผู้เป็นพ่อค้าขาดการไปพึงธรรมะนานพอสมควร ได้ข่าวอีกที ก็เลิกกิจการขาย

อาหารไปเสียแล้ว อยู่บ้านดูแลแม่ตาบอด โดยไม่คิดจะทำงานอะไรอีก เพราะมีพี่สาวอยู่ต่างประเทศคอยส่งเงินมาให้ ใช้เลี้ยงดูคุณแม่ตาบอดและตนเอง พอดำรงชีวิตอยู่ได้ ด้วยความสันโดษ ... ?

สหายผู้เป็นวิทยากรเคยไปเยี่ยมเยียน แล้วถามว่า “เมื่อเลิกกิจการขายอาหารแล้ว เครื่องครัวเหล่านั้นเอาไปทำอะไร ?” ก็ได้คำตอบว่า “เซ้งให้คนอื่นไปแล้ว ไม่ก็พินบาท” จึงถามขึ้นว่า “แล้วจะเอาเงินที่ไหนไปใช้คืนญาติของผมเล่า ?” ได้รับคำตอบว่า “มีเมื่อไหร่ค่อยใช้คืนให้ก็แล้วกัน ...” (เพราะธรรมะเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ ?) เพื่อนเก่าถึงกับงั ! ไปเหมือนกัน

ในที่สุด สหายวิทยากรผู้นั้น เมื่อได้สอนพระธรรมวินัยมากขึ้น ก็ได้รู้ว่า ธรรมะที่อาจารย์สอนว่า เป็นอนัตตาบังคับบัญชาไม่ได้ นั้น ไม่ได้ตรงกับความหมายในพระไตรปิฎก อัญญกถา และฎีกา โดยเฉพาะเรื่องการปฏิบัติ ในสติปัฏฐานสูตร ได้เคยเอาหนังสือพระไตรปิฎกและอัญญกถา ไปชี้แจงกับอาจารย์ผู้สอน แต่ก็ได้รับการยืนยันว่า ไม่ควรติดพยัญชนะ ในพระไตรปิฎกมากเกินไป จึงทำให้ต้องตัดสินใจว่า จะเลือกสอนธรรมะตามอาจารย์ท่านนี้ หรือจะสอนและปฏิบัติตามพระไตรปิฎกอัญญกถาดี ในที่สุดก็ได้รับคำแนะนำจากพระมหาเถระรูปหนึ่งว่า พระรัตนตรัยอยู่ในพระไตรปิฎก จึงทำให้ได้คิดว่า เราบวชและศึกษาธรรม เพื่อเข้าถึงพระรัตนตรัย ควรมอบกายถวายชีวิตให้กับพระรัตนตรัย ไม่ควรมอบชีวิตนี้ไว้ให้กับบุคคล เมื่อตกลงใจสอนธรรมตามพระไตรปิฎกอัญญกถา ทำให้ขัดกับคำสอนของอาจารย์ จึงต้องออกจากสถาบันที่สอนธรรมะของอาจารย์ท่านนั้นไป ...

เป็นอันว่า กลับได้อิสระ ได้ศึกษา ได้ปฏิบัติและได้สอนพระ
ธรรมวินัยตามพระไตรปิฎก อัฐกถา ฎีกา เป็นสุขใจยิ่งนัก ไม่ต้อง
เดือดร้อนใจ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตชาติ พอกันที กับธรรมะที่
เป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ จนขาดการรับผิดชอบ ประพฤติ
ล่วงศีล ออกนอกพระธรรมวินัยโดยไม่รู้ตัว ...

ทุกวันนี้ สหายผู้สูงโย่งผู้นั้น ก็ยังคงฟังธรรมและปฏิบัติธรรม
ตามอาจารย์คุณุฬลัทธานั้น โดยที่ยังไม่ได้ใช้หนี้ ๒ แสนบาท
แม้เพียงจะโทรศัพท์ไปผิดผ่อนก็ไม่มี โดยถือหลักธรรมะที่ว่า ธรรม
ทั้งหลายเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ นี่แหละ เป็นหลักปฏิบัติ
ของผู้ปฏิบัติสายนี้ ?

ญาติผู้เป็นเจ้าหนี้ก็ช่างดีเหลือหลาย คิดได้ว่า ในอดีตคงต้อง
เคยไปเอาเงินเขามา ชาตินี้ก็ใช้คืนเขาไป ทำให้สบายใจ ถือว่า
เป็นการทำบุญก็แล้วกัน เพราะธรรมะเป็นอนัตตาเช่นนี้เอง ?...

นิพพาน์ ปรม์ สุข

สุขใดไปสุขเท่า

นฤพาน

พ้นจากแก่งกัณดาร

สืได้

คือชาติชราพยาธิกาล

มรณะ ทุกข์แฉ

สร้างกุศลใด-ให้

มุงแม่เมืองเขมม ๖

ภาคผนวก

ความต่างกันของโลภียชั้น กับ โลกุตตรชั้น

ลำดับ	โดย	โลภียชั้น	โลกุตตรชั้น
๑	สภาวะ	จิต ๘๑, เจ. ๕๒, รูป ๒๘	มัคคจิต. ๔, ผลจิต. ๔, เจ. ๓๖
๒	ชั้น	๕ ชั้น (รูปข. ๑+นามข. ๔)	นามชั้น ๔
๓	อายตนะ	อายตนะ ๑๒	อายตนะ ๒ (มโนอายตนะ+ ธัมมอายตนะ)
๔	ธาตุ	ธาตุ ๑๘	ธาตุ ๒ (มโนวิญญาณธาตุ+ ธัมมธาตุ)
๕	ปรমัตถธรรม	ปรมัตถธรรม ๓ (จิ.+เจ.+ร.)	ปรมัตถธรรม ๒ (จิ.+เจ.)
๖	ภุมิ	ทั้ง ๔ ภุมิ	โลกุตตรภุมิ
๗	ชาติ	ทั้ง ๔ ชาติ และรูปชาติ	๒ ชาติ (กุศล + วิบาก)
๘	สัมปยุต	ทั้งสัมปยุตและวิปยุต (สัมปยุต ๕)	สัมปยุตเท่านั้น (ญาณสัมปยุต)
๙	อารมณ์	เป็นอารมณ์ของสังกิเลส	ไม่เป็นอารมณ์ของสังกิเลส
๑๐	อริยสัจ	อริยสัจ ๒ (ทุกข+สมุทัย)	อริยสัจ ๑ (มัคค+สังจวิมุติ)
๑๑	กิจในอริยสัจ	กิจ ๒ (ปริยญา+ปหาน)	๑ กิจ (ภาวนา + ไม่มีกิจ)
๑๒	ข้อพิเศษ	อุปาทานชั้น	วิสุทธิชั้น
๑๓	เหตุผล เพราะ	เป็นที่ยึด เป็นอารมณ์ของ อุปาทานได้	หมดจด ไม่เป็นที่ยึดถือ ของอุปาทาน
๑๔	สัญญาตา	สัญญาจากอัตตา ไม่สัญญาจากกิเลส	สัญญาจากอัตตา และสัญญาจากกิเลสทั้งปวง
๑๕	สภาพธรรม	ไม่งาม ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา	งาม ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา
๑๖	วิภูษะ/วิวิภูษะ	เป็นไปกับวิภูษะ/โลภียะ	ไม่เป็นไปกับวิภูษะ/โลกุตระ

ความเหมือนกันของโลภียชนธ์กับ โลกุตตรชนธ์

ลำดับ	โดย	โลภียชนธ์	โลกุตตรชนธ์
๑	ชนธ์-ธาตุ	เป็นชนธ์ อายุตนะ ธาตุ เช่นกัน	
๒	ไตรลักษณ์	ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาเหมือนกัน	
๓	สังขต/สังขาร	เป็นสังขตธรรม / สังขารธรรมเหมือนกัน	
๔	ปรมาตตธรรม	เป็นสภาพที่มีจริง มีสภาวะลักษณะ ไม่ใช่บัญญัติเหมือนกัน	
๕	อภิญญธรรม	เป็นอภิญญธรรมในส่วนของปริยัติเหมือนกัน	
๖	อารัมมณปัจจัย	เป็นอารัมมณปัจจัยได้เหมือนกัน	
๗	ปกตูปนิสสยฯ	เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยได้เหมือนกัน	

มตฺตาสฺยปฺริจฺจาคา

ปสฺสเส เจ วิปฺลํ สุขํ

จเช มตฺตาสฺยํ ธิโร

สมฺปสฺสํ วิปฺลํ สุขํ.

ถ้าบุคคลพึงเห็นสุขอันไพบุลย์ พึงสละสุขพอประมาณเสีย ผู้มีปัญญา เมื่อเห็นสุขอันไพบุลย์ ก็พึงสละสุขพอประมาณ

ความเหมือนกันของอุปาทานชนธ์ กับ ชนธูปาทาน

ลำดับ	โดย	อุปาทานชนธ์ (คือชนธ์ ๕)	ชนธูปาทาน (คืออุปาทาน ๔)
๑	โลภีย/โลกุตตร	เป็นโลภียะเท่านั้นเหมือนกัน	
๒	สังขต/สังขาร	เป็นสังขตธรรม/สังขารธรรม มีปัจจัยปรุงแต่งเหมือนกัน	
๓	อารมณ์	เป็นอารมณ์ของสังกิเลส ของอุปาทานได้เหมือนกัน	
๔	วิภวะ/วิภวัญ	เป็นไปในวิภวัญเหมือนกัน	
๕	ไตรลักษณ์	ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาเหมือนกัน	
๖	สญญตา	สญญจากความงาม เทียง สุข ความเป็นอัตตาเหมือนกัน	
๗	วิปัสสนาอารมณ์	เป็นอารมณ์ของวิปัสสนาได้เหมือนกัน	

ความต่างกันของอุปาทานชั้น ๕ กับ ชั้นอุปาทาน

ลำดับ	โดย	อุปาทานชั้น (โลเกียชั้น ๕)	ชั้นอุปาทาน (อุปาทาน ๔)
๑	ความหมาย	ชั้น ๕ อันเป็นที่ตั้งของอุปาทาน ๔	อุปาทาน ๔ ที่ยึดถือในชั้น ๕
๒	จำแนก	รูปชั้น-เว.-สญ.-สัง.-วิญญานชั้น	กาม-ทัญญู-สีลพพต-อิตตวาทุพาทาน
๓	สภาวะ	จิต ๘๑ + เจตสิก ๕๒ + รูป ๒๘	ตัณหา (โลภ เจ.) + ทัญญู (ทัญญู เจ.)
๔	ชั้น	เป็นชั้นทั้ง ๕	เป็นสังขารชั้น
๕	ภูมิ	กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ	กามภูมิตำหนั้น
๖	ชาติ	กุศล-อกุศล-วิบาก-กิริยา-รูปชาติ	อกุศลชาติเท่านั้น
๗	อริยสัจ	เป็นทุกขสัจ + สมุทัยสัจ	ตัณหาเป็นสมุทัยสัจ ทัญญูเป็นทุกขสัจ
๘	กิจในอริยสัจ	ปริยญากิจ กำหนดรู้ (ละสมุทัยด้วย)	ปหานกิจ ต้องละ (กำหนดรู้ด้วย)
๙	กุศลตีกะ	กุศล + อกุศล + อัปยาคตะ	อกุศลเท่านั้น
๑๐	ปรมัตถธรรม	ปรมัตถ์ ๓ (จิ.+เจ.+ร.)	เจตสิกปรมัตถ์เท่านั้น
๑๑	สังกิเลส	เป็นกิเลสก็มี ไม่ใช่กิเลสก็มี	กิเลสธรรมอย่างเดียว
๑๒	จำนวน	มี ๕ (องค์ธรรมมากในข้อ ๓)	มี ๔ (องค์ธรรม ๒ ในข้อ ๓)
๑๓	วิญญะ ๓	เป็นทั้งกิเลส กรรมและวิปากวิญญ์	เป็นกิเลสวิญญ์
๑๔	ปหายกะ/ปหาตัพพะ	เป็นทั้งปหายกะ ปหาตัพพะ และไม่ใช่ทั้ง ๒	เป็นปหาตัพพะธรรม พึงถูกละเท่านั้น

ความต่างกันของวิสุทธิขั้น กับ อุปาทานขั้น

ลำดับ	โดย	วิสุทธิขั้น	อุปาทานขั้น
๑	สภาวะ	มัคคจิต. ๔, ผลจิต. ๔, เจ. ๓๖	จิต ๘๑, เจ. ๕๒, รูป ๒๘
๒	ขั้น	นามขั้น ๔	๕ ขั้น (รูปขั้น ๑+นามขั้น ๔)
๓	อายตนะ	อายตนะ ๒ (มโนอายตนะ + อัมมอายตนะ)	อายตนะ ๑๒
๔	ธาตุ	ธาตุ ๒ (มโนวิญญาณธาตุ + อัมมธาตุ)	ธาตุ ๑๘
๕	ปรমัตถธรรม	ปรมัตถธรรม ๒ (จิต. + เจ.)	ปรมัตถธรรม ๓ (จิต. + เจ. + ร.)
๖	ภูมิ	โลกุตตรภูมิ	ทั้ง ๔ ภูมิ
๗	ชาติ	๒ ชาติ (กุศล + วิบาก)	ทั้ง ๔ ชาติ และรูปชาติ
๘	สัมปยุต	สัมปยุตเท่านั้น (ญาณสัมปยุต)	ทั้งสัมปยุตและวิปยุต (สัมปยุต ๕)
๙	อารมณ	ไม่เป็นอารมณของสังกิเลส	เป็นอารมณของสังกิเลส
๑๐	อริยสัจ	อริยสัจ ๑ (มัคคสัจ + สัจจวิมุตติ)	อริยสัจ ๒ (ทุกขสัจ + สมุทัยสัจ)
๑๑	กิจในอริยสัจ	๑ กิจ (ภาวนากิจ+ไม่มีกิจ)	กิจ ๒ (ปริยญา+ปหานะ)
๑๒	ชื่อพิเศษ	วิสุทธิขั้น	อุปาทานขั้น
๑๓	เหตุผล เพราะ	หมดจด ไม่เป็นที่ยึดถือ ของอุปาทานะ	เป็นที่ยึด เป็นอารมณของ อุปาทานได้
๑๔	สัญญาตา	สัญญาจากอิตตาและสัญญาจาก กิเลสทั้งปวง	สัญญาจากอิตตา ไม่สัญญาจาก กิเลส

อุปมาไท้ จมตํ ปทํ

ความเหมือนกันของวิสุทธิขั้น ๖ กับ อุปาทานขั้น ๖

ลำดับ	โดย	วิสุทธิขั้น ๖	อุปาทานขั้น ๖
๑	ขันธ-ธาตุ	เป็นขันธ ๕ อย่าง ธาตุ ๕ อย่าง	
๒	ไตรลักษณ์	ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาเหมือนกัน	
๓	สังขต/สังขาร	เป็นสังขตธรรม / สังขารธรรมเหมือนกัน	
๔	ปรมาตมธรรม	เป็นสภาพที่มีจริง มีสภาวลักษณะ ไม่ใช่บัญญัติเหมือนกัน	
๕	อภิญญาธรรม	เป็นอภิญญาธรรมในส่วนของปริยัติเหมือนกัน	
๖	อารัมมณปัจจัย	เป็นอารัมมณปัจจัยได้เหมือนกัน	
๗	ปกตูปนิสสย	เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยได้เหมือนกัน	

ปมาโท มจฺจุโฆ ปทํ

ความเหมือนกันของวิสุทธิขั้น ๖ กับ ขั้นวิมุตติ

ลำดับ	โดย	วิสุทธิขั้น ๖	ขั้นวิมุตติ
๑	ภูมิ	เป็นโลกุตตรภูมิ โลกุตตรธรรมเหมือนกัน (รวมเรียกว่า โลกุตตรธรรม ๔)	
๒	ไตรลักษณ์	เป็นอนัตตาเหมือนกัน	
๓	สุญญตา	สุญญจากอัตตา ไม่สุญญจากสภาวะเหมือนกัน	
๔	พ้นจากวิปัสส	เป็นสภาวะที่งามเหมือนกัน	
๕	เป็นอารมณ์	ไม่เป็นอารมณ์ของอัสวะกิเลสใดๆ เหมือนกัน	
๖	อสาธารณะ	มีเฉพาะพระอริยเจ้าเหมือนกัน	
๗	พระสัทธรรม	ปฏิบัติสัทธรรมเหมือนกัน	
๘	อติอภิวรรณ	เป็นอภิวรรณ - นำปารรณนา กนฺตํ-นำใคร มนานํ-นำชอบใจ โดยส่วนตัว	

ความต่างกันของวิสุทธิขั้นธ กับ ขั้นวิมุตติ

ลำดับ	โดย	วิสุทธิขั้นธ (ขั้นธอันบริสุทธิ)	ขั้นวิมุตติ (ไม่ใช่ขั้นธ)
๑	สภาวะ	โลกุตตรจิต ๘ + เจตสิก ๓๖	พระนิพพาน
๒	ขั้นธ-ธาตุ	นามขั้นธ ๔ (มนายตนะ+อัมมายตนะ)	พ้นจากขั้นธ (อัมมายตนะ/อัมมธาตุ)
๓	ปรมัตถธรรม	ปรมัตถ ๒ (จิต + เจตสิก)	นิพพานปรมัตถ
๔	ชาติ	กุศลชาติ + วิบากชาติ	ไม่มีชาติ เพราะไม่มีการเกิด
๕	สัมปยุต	เป็นสัมปยุตตธรรม (ญาณสัมปยุต)	เป็นวิปยุตตธรรม (ไม่ประกอบกับธรรมใด)
๖	ไตรลักษณ์	ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา	เที่ยง เป็นสุข เป็นอนัตตา
๗	อารมณ์	อารัมมณิกะ / มินิพพานเป็นอารมณ์	อนารัมมณะ / ไม่รู้อารมณ์
๘	สังขต/สังขาร	สังขตธรรม/สังขารธรรม	อสังขตธรรม/วิสังขารธรรม
๙	อริยสัจ	มัคคสัจ และ สัจจวิมุตติ	นิโรธสัจ
๑๐	กิจในอริยสัจ	ภาวนากิจ และ ไม่มีกิจในอริยสัจ	สังจิกิริยากิจ
๑๑	ปหาน	สมุจเฉทปหาน ปฏิบัติสัทธิปหาน	นิสสรณปหาน
๑๒	เหตุผล เพราะ	หมดจดจากตัณหา อุปาทาน อาสวกิเลส	ไม่มีอาการ ๑๑ อย่าง มีอดีต อนาคต เป็นต้น
๑๓	สุญญตา	สุญญจากนิจจัง สุขัง อัตตา ไม่สุญญจากสุกะ	สุญญจากอัตตา ไม่สุญญจากนิจจัง สุขัง สุกะ
๑๔	พ้นจาก วิปลาส	งาม ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา	งาม เที่ยง เป็นสุข เป็นอนัตตา

ความต่างกันของชั้น ๕ กับ อุปาทานชั้น ๕

ลำดับ	โดย	ชั้น ๕	อุปาทานชั้น ๕
๑	สภาวะ	จิต ๘๙ + เจตสิก ๕๒ + รูป ๒๘	จิต ๘๑ + เจตสิก ๕๒ + รูป ๒๘
๒	โลกีย/โลกุตตร	โลกียะ + โลกุตตระ	โลกียะเท่านั้น
๓	อริยสัจ	ทุกขสัจ+สมุทัยสัจ+ มัคคสัจ+สัจจวิมุติ	ทุกขสัจ + สมุทัยสัจ
๔	อารมณ์	เป็นอารมณ์ของสังกิเลส ได้และไม่ได้	เป็นอารมณ์ของสังกิเลส ได้
๕	สาธารณะ/ อสาธารณะ	โลกุตตรชั้น ๕ ไม่สาธารณะ กับปุณฺณ	สาธารณะทั้งปุณฺณและ พระอริยะ ...
๖	รวม - แยก	อุปาทานชั้น ๕ + วิสุทธิตชั้น ๕	ปรมัตถธรรม ๓ - (ลบ) วิสุทธิตชั้น ๕
๗	ภูมิ	๔ ภูมิ = กาม-รูป-อรุ- โลกุตตรภูมิ	๓ ภูมิ = กาม-รูป-อรุภูมิ
๘	นิพพาน อารมณ์	จิตฐานิพพาน แน่นอน ๘/ ไม่แน่นอน ๑๑	จิตฐานิพพานเป็นอารมณ์ ไม่แน่นอน ๑๑
๙	ธรรม ๕	อภิณฺเญย/ปริณฺเญย/ ปหาตัพพ/ภาเวตัพพ/ สัจฉิกาตัพพธรรม	อภิณฺเญย/ปริณฺเญย/ ปหาตัพพ/ภาเวตัพพ

สังขารา สฬสตา นตฺถิ

สังขารทั้งหลายที่เที่ยง ไม่มี

ความเหมือนกันของชั้น ๕ กับอุปาทานชั้น ๕

ลำดับ	โดย	ชั้น ๕	อุปาทานชั้น ๕
๑	ปรมาัตถธรรม	ปรมาัตถธรรม ๓ เหมือนกัน (จิต + เจตสิก + รูป)	
๒	สังขต/สังขาร	เป็นสังขตธรรมและสังขารธรรมเหมือนกัน	
๓	กาล	มีอดีต อนาคต ปัจจุบันเหมือนกัน	
๔	อาการ	มีอาการ ๑๑ เท่ากัน เพราะเป็นชั้น	
๕	ไตรลักษณ์	มีอนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะเหมือนกัน	
๖	นิพพาน	ไม่รวมพระนิพพานเหมือนกัน (นิพพานไม่ใช่ชั้น)	
๗	ชาติ	มี ๔ ชาติ และ รูปชาติเหมือนกัน	

จดutta หิ จตฺตโน นวโ

ตนแลเป็นที่พึ่งของตน

ความเหมือนกันของญาตปริญญา

ตฺริณปริญญาและปหานปริญญา

ลำดับ	โดย	ปริญญา ๓
๑	ภาวนากุศล	เป็นกุศลขั้นวิปัสสนาภาวนาเหมือนกัน
๒	ปัญญา	เป็นปัญญาเจตสิกเหมือนกัน
๓	สังขาร	เป็นสังขารชั้นและเป็นสังขารธรรมเหมือนกัน
๔	กิจในอริยสัจ	เป็นปริญญากิจ กำหนดรู้ทุกขสัจเหมือนกัน
๕	ผู้ทำกิจ	เป็นกิจของมคคสัจเหมือนกัน
๖	อารมณ์	โลกียปริญญารู้อารมณ์ที่เป็นโลกียะเหมือนกัน

ความต่างกัณของญาตปริณญา ตัรณปริณญา และปหาณปริณญา

ลำดับ	โดย	ญาตปริณญา	ตึรณปริณญา	ปหาณปริณญา
๑	ปัญญา	อภิณญญาปัญญา	ปริณญญาปัญญา	ปหาณปัญญา
๒	คำแปล	รู้รอบในสิ่งที เรียนรู้มาแล้ว	รู้รอบด้วยการ พิจารณา	รู้รอบแล้วละไ้
๓	ความหมาย	สุตมยญญาณ จึณตามยญญาณ ภาวนามยญญาณ บางส่ว	กำหนดรู้ด้วย การพิจารณา ไตรลัษณะ	พิจารณา ไตรลัษณะ แล้วละกิเลสไ้
๔	อารมณ์	สภาวะลัษณะ (ปัจจุตตลัษณะ)	สามัญญลัษณะ (ไตรลัษณะ)	สามัญญลัษณะ (ไตรลัษณะ)
๕	ละกิเลส	สัักกาย-อเหตุก- วิสมเหตุกทึฏฐิ	สัสสต-อุจเฑท ทึฏฐิ	ตัณหา มาณะ ทึฏฐิ ะ
๖	วิปัสสนาญญาณ	๒ ชััน (นามรูป- ปัจจุยปริคคหะ)	๒ ชััน (สัम्मสน- อุทยััพพยญญาณ)	ภังคญญาณที ๕ เป็นต้นไป
๗	วิสุทธิ ๗	ทึฏฐิ-กัังขา วึตฺรณวิสุทธิ	มัคคามัคคญญาณ- ทัสสนวิสุทธิ	ปฎิพาญญาณ- ทัสสนวิสุทธิ
๘	ญญาณ ๓	สุต+จึณตา+ ภาวนามยญญาณ	จึณตา + ภาวนามยญญาณ	ภาวนามยญญาณ
๙	สัทธิธรรม ๓	ปริยติ + ปฎิบัติ	ปฎิบัติ	ปฎิบัติ + ปฎิเวธ
๑๐	โลกีย/โลกุตตระ	โลกียะ	โลกียะ	โลกียะ/โลกุตตระ

นตฺถิ ตณฺหาสมา นทึ

บทส่งท้าย

วิปัสสนาภิธรรมณัตถิ์ ธนาคต ปัจจุบัน ๕

คงมีคนจำนวนไม่น้อย ที่เข้าใจว่า การเจริญวิปัสสนาต้องมี
อารมณ์เป็นปัจจุบันเท่านั้น และมีคำสอนที่ว่า “ให้อยู่กับปัจจุบัน”
แต่ปัจจุบันที่พระพุทธเจ้าสอนนั้นลึกซึ้งกว่าปัจจุบันในยุคนี้มาก คำว่า
“ก็บุคคลใด เห็นแจ้งธรรมะปัจจุบัน” ในภักทเทกธัตตสูตร (ม. มุ.)
หน้า ๔๘ ในหนังสือเล่มนี้ หมายถึงปัจจุบันอัฏฐา คือ ตลอดทั้งชาติ
ไม่ใช่หมายถึงปัจจุบันขณะหรือปัจจุบันสันตติเท่านั้น ดูในอรรถกถา
อรรถกถาภิกขุธรรม เรื่องปัจจุบัน ๓ อย่าง (สง. อภ. ๗๖/๕๗๘
พระไตรปิฎกชุดมหามกุฏราชวิทยาลัย) ยิ่งไปกว่านั้น การเจริญวิปัสสนา
ยังสามารถพิจารณาขันธ ๕ ในอดีตชาติก็ได้ ดูในอรรถกถา
อรรถกถาขันธ
สูตร (ส. พนธ. ๒๗/๑๙๐), ในอรรถกถาและปฏิภาณสามัญญผลสูตร
แสดงว่า วิปัสสนาภิธรรมณัตถิ์ ๗ อย่าง โดยจำแนกตามภูมิ ๒ โดย
กาล ๓ และโดยสันตทานะ ๒ คือ ๑. ปริตตารมณ ๒. มหัคคตารมณ
๓. อตีตารมณ ๔. อนาคตารมณ ๕. ปัจจุบันนารมณ ๖. อัชฌัต-
ตารมณ ๗. พหิทถารมณ (อภ. ก. ส. ๑๓/๔๗๗ พระไตรปิฎกชุด
มหามกุฏราชวิทยาลัย, อภินวฎีกา. ก. ส. ๖๑ ๒๔๘)

(โปรดจำไว้ว่า ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นในตำรา แต่ก็ไม่ควรยึดมั่น
ถือมั่นในบุคคล และไม่ควรไว้วางใจใจของตนที่ยังไม่สิ้นอาสวกิเลส)

น ทิ ปริยตติโร ทุกขโต น มุจจติ.

ผู้ทรงปริยติ จะไม่พ้นไปจากทุกข์ ไม่มี

(อรรถกถาสัมโมหวิโมกข์ ทุกกถาวิภังคิ วิ. อภ. ๗๘/๘๗๘)

บุญฉิวิกัมมสูตร

บุรุษย่อมฝังชุมทรัพย์ไว้ในน้ำลึกด้วยคิดว่า เมื่อกิจที่จำเป็นเกิดขึ้น ทรัพย์นี้จักเป็นประโยชน์แก่เรา เพื่อเปลื้องตนจากราษฎรบ้าง เพื่อช่วยตนให้พ้นจากโจรภัยบ้าง เพื่อเปลื้องหนี้บ้าง ในคราวทุกข์ภัยบ้าง ในคราวคับขันบ้าง ชุมทรัพย์ที่เขาฝังไว้ในโลก ก็เพื่อประโยชน์นั้นแล

ชุมทรัพย์นั้นย่อมหาสำเร็จประโยชน์แก่เขาไปทั้งหมด ในกาลทุกเมื่อทีเดียวไม่ เพราะชุมทรัพย์นั้น เคลื่อนจากที่ไปเสียบ้าง ความจำของเขาคลาดเคลื่อนเสียบ้าง นาคทั้งหลายลักไปเสียบ้าง ยักษ์ทั้งหลายลักไปเสียบ้าง ผู้รับมรดกที่ไม่เป็นที่รักขุดเอาไป เมื่อเขาไม่เห็นบ้าง ในเวลาที่เขาสิ้นบุญ ชุมทรัพย์ทั้งหมดนั้นย่อมสูญไป

ชุมทรัพย์คือบุญของผู้ใด เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม ฝังไว้ดีแล้วด้วย **ทาน ศีล สัจฉริยะ-ความสำรวม ทมะ-ความฝึกลด** ในเจตียกัถิ ในสงฆ์กัถิ ในบุคคลกัถิ ในแขกกัถิ ในมารดาภิธิ ในบิดากัถิ ในพี่ชายกัถิ. ชุมทรัพย์นั้น ชื่อว่า ฝังไว้ดีแล้ว ใครๆ ไม่อาจผจญได้ เป็นของติดตามตนไปได้ บรรดาภะคะทั้งหลายที่เขาจำต้องละไป เขาก็พาชุมทรัพย์คือบุญนั้นไป

ชุมทรัพย์คือบุญ ไม่สาธุการณะแต่ชนเหล่าอื่น โจรก็ลักไปไม่ได้ บุญนิธินันใด ติดตามตนไปได้ ปรารถนึ่งทำบุญนิธินันนั้น. บุญนิธินัน อำนวยผลที่นำปรารถนาทุกอย่างแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. เทวดาและมนุษย์ปรารถนาหนักซึ่งอิฐผลใดๆ อิฐผลทั้งหมดนั้นๆ อันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญนิธินัน

ความมีวรรณงาม ความมีเสียงเพราะ ความมีทรวดทรงดี
ความมีรูปงาม ความเป็นใหญ่ยิ่ง ความมีบิรवार อัฐผลทั้งหมด
นั้น อันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้ ความเป็นพระราชาเฉพาะ
ประเทศ ความเป็นใหญ่คือจักรพรรดิราช สุขของพระเจ้า
จักรพรรดิที่น่ารัก ความเป็นพระราชาแห่งเทวดา ในทิพยกาย
ทั้งหลาย อัฐผลทั้งหมดนั้น อันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

สมบัติของมนุษย์ ความยินดีในเทวโลก สมบัติคือพระ
นิพพานอันใด อัฐผลทั้งหมดนั้นอันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

ความที่บุคคลอาศัยสัมปทา คุณเครื่องถึงพร้อมคือมิตรแล้ว
ถ้าประกอบโดยอุบายที่ชอบ เป็นผู้ชำนาญในวิชา และมฤตติ
อัฐผลทั้งหมดนั้น อันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

ปฏิสัมภทา วิโมกข์ สวากบารมี บังเจกโพธิและ พุทธภูมิ
อันใด อัฐผลทั้งหมดนั้น อันบุคคลย่อมได้ด้วยบุญนิธินี้

บุญสัมปทา คุณเครื่องถึงพร้อม คือ บุญนั้น เป็นไปเพื่อ
ประโยชน์ใหญ่อย่างนี้ เพราะฉะนั้น บัณฑิตผู้มีปัญญาจึงสรรเสริญ
ความเป็นผู้ทำบุญไว้มแล

(ย. ๗๔. ๓๗/๓๐๒)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่าได้กล่าวต่ออนุเสย

คำว่า บุญนี้ เป็นชื่อแห่งความสุข

อันหาปรารถนา หาใคร่ น่ารัก น่ารักใจ

(มา ภิกษเว ปุณฺณมาหํ ภายิตถ, สุขสุเสถํ ภิกษเว จริตจํ

จกฺกสฺส กนฺตสฺส ปิยสฺส มนฺาปสฺส ยทิตํ ปุณฺณมาหิ)

(ย. ๖๓. ๔๕/๑๔๑)

บุญสัมปทา คือ ขุมทรัพย์โดยปรมาตม (ปรมาตมฉนิต)

จุดประสงค์ในการฝึกขุมทรัพย์ (สะสมทรัพย์ ฝากธนาคาร ฯ)

๑. เปลี่ยนตนจากราชภัย ๒. ช่วยตนให้พ้นจากโจรภัย ๓. เปลี่ยนหนี้
๔. ในคราวทุกข์ภัย ๕. ในคราวคับขัน (เลี้ยงตนยามแก่เฒ่า ชื้อบ้าน
ซื้อรถ ซื้อปิ้ง เทียวต่างประเทศ รอบโลกฯ) **(ตบเท้าตบตา สมุทัยสัง)**

สาเหตุที่ทำให้ขุมทรัพย์สูญหายไป

๑. เคลื่อนจากที่ไปเสีย ๒. ความจำของเขาคเลาเคลื่อน (ธนาคารล้มละลาย
หุ้นตก ฯ) ๓. นาคทั้งหลายลักไป ๔. ยักษ์ทั้งหลายลักไป (เล่นการพนันเสีย
ติดอบายมุข ฯ) ๕. ผู้รับมรดกที่ไม่เป็นที่รักขุดเอาไป เมื่อเขาไม่เห็น (ญาติ
พวกพ้องโกง ลัก ถูกลั่นจี้ ฯ) ๖. ในเวลาที่เขาสิ้นบุญ ขุมทรัพย์ทั้งหมดนั้น
ย่อมสูญไป (เหตุในอดีตคือเคยทำอกุศลกรรม) **(เหล่านี้เป็นผลของอกุศลกรรม)**

ขุมทรัพย์คือบุญ ได้แก่ อะไรบ้าง ? ควรฝังไว้ในที่ไหน ?

๑. ทาน ๒. ศีล ๓. สัจญมะ (สมณะ/อินทริยสังวร) ๔. ทมะ-ความฝึกตน
(วิปัสสนา) (บุญกิริยาวัตถุ ๑๐, กุศลกรรมบถ ๑๐, บารมี ๑๐, โพธิปักขิย-
ธรรม ๓๗, มงคล ๓๘ ฯ) **(เหล่านี้เป็นโลกียมัตถสัง)** ๑. ในเจดีย์ ๒. ในสงฆ์
๓. ในบุคคล ๔. ในแขก ๕. ในมารดา ๖. ในบิดา ๗. ในพี่ชาย ฯ

อิทธิพลแห่งขุมทรัพย์คือบุญ ได้แก่ อะไรบ้าง ?

๑. ความมั่งรณะงาม (สุพรรณตา) ๒. ความมีเสียงเพราะ (สุสรตา)
๓. ความมีทรวดทรงดี (สุสณจนา) ๔. ความมีรูปงาม (สุรูปตา)
๕. ความเป็นใหญ่ยิ่ง (อาธิปัจจ) ๖. ความมีบริวาร (บริวารโร)
๗. ความเป็นพระราชาเฉพาะประเทศ (ปะเทสราช)
๘. ความเป็นใหญ่คือจักรพรรดิราช (อิสุสริย)
๙. สุขของพระเจ้าจักรพรรดิที่นารัก (จกกวตติสุขุ ปิย)
๑๐. ความเป็นพระราชาแห่งเทวดาในทิพยกายทั้งหลาย (เทวราชสมบัติ ทิพเพสุ)

ทุกขสัง
ปริณุณยชา

๑๑๔ สัตตธา บังคับบัญชาไม่ได้ จริตหรือ ?

๑๑. สมบัติของมนุษย์ (มานุสสิกา สมปตติ)
๑๒. ความยินดีในเทวโลก (เทวโลเก รติ)
๑๓. สมบัติคือพระนิพพานอันใด (นิพพานสมปตติ)
๑๔. ความที่บุคคลอาศัยสัมปทา คุณเครื่องถึงพร้อมคือมิตรแล้ว (มิตฺต-สมปทมาคมฺม) ถ้าประกอบโดยอุบายที่ชอบ (โยนิโส เจ ปยุตฺโต)
๑๕. เป็นผู้ชำนาญในวิชาและวิมุติ (วิชาวิมุตติวสีภาโว) (มรรค + ผล)
๑๖. ปัญญาเครื่องแตกฉาน ๔ (ปฎิสมฺภิทา) (อรรถ+ธรรม+นิรุตติ+ปฎิภาณ)
๑๗. ความหลุดพ้นวิเศษ ๘ (วิโมกฺขา) (วรรณกลินรูปฌาน ๓+อรุณฌาน ๔ +นิโรธสมบัติ ๑)
๑๘. ความถึงฝั่งแห่งพระสาวก (สาวกปารมี)
๑๙. ความเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า (ปัจเจกโพธิ) และ
๒๐. ความเป็นพระพุทธเจ้า (พุทธภูมิ) อันใด อริสฺสผลทั้งหมदनัน อันบุคคล ย่อมได้ด้วยบุญนี้

ภาเวตัพพรหม

สมบัติ ๓

นิโรธสัจ

สัจฉิกตัพพรหม

บุญสัมปทา คุณเครื่องถึงพร้อมคือบุญนั้น เป็นไปเพื่อประโยชน์ใหญ่ (มหตฺติกา) อย่างนี้ เพราะฉะนั้น บัณฑิตผู้มีปัญญาจึงสรรเสริญ ความเป็นผู้ทำบุญไว้ (กตปุญญตา) แล

วิโมกข์ ๘

๑. บุคคลมีรูป ย่อมเห็นรูปทั้งหลาย (รูปี รูปานิ ปสฺสติ)
(รูปฌานที่ให้เกิดขึ้นในโกฏฐาสมีฌมเป็นต้น ในภายใน)
๒. บุคคลไม่มีความสำคัญในรูปภายใน เห็นรูปภายนอก (อชฺชตฺตํ อรูปสณฺณิ พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ) (ไม่มีบริกรรมสัญญาในรูปภายใน ได้ฌานใน อารมณฺเฌนภายนอก เพราะทำบริกรรมในวัตถุภายนอก)
๓. บุคคลย่อมห่อหมกใจไปว่า สิ่งนี้งามทีเดียว (สุภนฺเตว อธิโมกฺโข โหติ)
(ฌานทั้งหลายในวรรณกลิน มีสีเขียวเป็นต้นที่บริสุทธิ์ดีแล้ว)
๔. อากาสาณญายตนะ ๕. วิญญาณญายตนะ ๖. อากิณฺณญายตนะ
๗. เนวสัณฺณานาสัณฺณายตนะ ๘. สัณฺณาวะทยิตฺตนิโรธ ตบัสัณฺณายและเวทนา

ปรมตถุณี - ขุมทรัพย์โดยปรมัตถ์

- ๑ ชนทั้งหลาย ผังทรัพย์ไว้ใช้ประโยชน์ เพื่อหลีกโทษ สารพัด บำบัดทุกข์ เพื่อเปลื้องตน พ้นภัย หมายเสพสุข สู้เบิกบูก พันฝ่า ชะล่าใจ
- ๒ ขุมทรัพย์หา ได้ใช้ จ่ายทั้งหมด เคลื่อนย้ายหด ลดมูล สูญสลาย ที่เสื่อมหนัก ถูกลักปล้น โดนทำลาย ยามสุดท้าย หมดบุญ สูญสิ้นแล
- ๓ ขุมทรัพย์แท้ แน่นนอน บันทอนทุกข์ บันดาลสุข ใส่สังข์ ตั้งดวงแข คือบุญกรรม นำสุขใจ ไม่ผันแปร เฒ่าชแล แก่ชรา ไม่คลาไคล
- ๔ ติดตามได้ แห้งหนใด ไปทุกที่ ไม่หลบลิ หนีหน้า ลาไกล ทั้งชาตินี้ ชาติหน้า ชาติใดใด ไม่ทำลาย ด้วยไฟ ดินน้ำลม
- ๕ ใครปล้นชิง รังจีลัก มิจักได้ ไม่สูญหาย ยิ่งใช้จ่าย ยิ่งสั่งสม ดังดอกเบี้ย เวียทวี ที่นิยม ชนชื่นชม รักใคร่ ได้ตั้งปอง
- ๖ ไตรสิกขา บุญกิริยา- สิบวัตถุ ท่านระบุ บารมี สิบทั้งผอง กรรมบถ เป็นกุศล คนควรครอง มงคลทอง สามสิบแปด แวดล้อมใจ
- ๗ โพธิปัก- ขยธรรม สามสิบเจ็ด ค่าสำเร็จ กว่าเพชรทอง ของไหนไหน ควรสั่งสม บ่มฝังไว้ในกลางใจ ชื่นฤทัย ไม่เสียที ที่เกิดมา
- ๘ อิกฐผล แห่งขุมทรัพย์ นับไม่ถ้วน มีแต่ล้วน ควรเพลิน เกินสรรหา ไม่ว่ารูป ผิวพรรณ ดวงหน้าตา ศฤงคาร์ ข้าทาส ญาติมิตรชน
- ๙ เป็นราชา ราชนี ไม่มีโสภ คุ้มครองโลก จักรพรรดิ สวัสดิผล ได้สมบัติ ทั้งสาม ตามติดตน หากคบคน ผู้เป็น เช่นมิตรดี
- ๑๐ อบรมใจ ใฝ่ธรรม อันล้ำค่า ปฏิสัมภทา วิชชา วิมุติศรี จักบรรลु ผู้สาวก บารมี ปัจเจกั พุทธภูมิ คุ้มค่าเอย.

ชญมตโร ภิกขุ

อยู่อย่างไรให้ชีวิตมีค่า ?

ชีวิตที่มีค่า ไม่ใช่ชีวิตที่ร่ำรวย ด้วยทรัพย์สินศฤงคาร มีเกียรติ
มียศถาบรรดาศักดิ์ หรืออายุยืน แต่ชีวิตที่มีค่า คือ ชีวิตที่ตัวเราเป็น
คนมีคุณค่า และทำให้ชีวิตคนอื่นมีค่า ...

๑	อะไรหรือ คือคุณค่า ของชีวิต
ไม่แยบคาย ไร้ปัญญา จะพาทุกซ์	เฟ่งพินิจ คิดให้ดี จะมีสุข
สร้างสรรสุข หรือทุกซ์ ควรฉุใจ
๒	อันยศลาภ แลสุข สรรเสริญ
ขาดสติ มียบยั้ง ชั่งจิตใจ	คนมักเพลิน เดินดุ่ม ลุ่มหลงไหล
มักคล้อยไป ทางชั่ว กลัวยอบาย
๓	เวลาเสื่อม ลามยศ ทุกข์นินทา
จนบางคน สุดทนท้อ ขอวางวาย	ก็โหยหา คร่ำครวญ หวนใจหาย
สิ่งสุดท้าย เหลือไว้หรือ คือบาปตรา
๔	ทำไมหนอ คนเรา ไม่เข้าใจ
ลามยศเกียรติ สักการะ ศฤงคาร	สิ่งไร ๆ ในโลกนี้ ที่เสาะหา
ภริยา บุตรสามี ไม่จริง
๕	ล้วนแต่ของ ขอยืม อย่าลืมนะ
หากยึดถือ ถือไว้ ไม่เชื่อฟัง	ต้องสละ ละทิ้งไป ไม่มีหวัง
คงต้องนั่ง โศกศัลย์ จนวันตาย
๖	ควรจำไว้ ให้แม่นยำ ถึงคำพระ ฯ
อนิจจัง ทุกขัง อย่าปลงใจ	ไม่ว่าจะ อยู่สถาน เหตุการณ์ไหน
ระลึกไว้ ให้เด่นชัด อนัตตา
๗	ลักษณะ ทั้งสาม ต้องตามรู้
อบรมใจ ให้ประจักษ์ ลักษณะ	หากเพียรดู อยู่ประจำ ปราศศึกษา
ในไม่ช้า จะพินาศก เหนือโลกธรรม
๘	บำเพ็ญบุญ คุณธรรม ประจำจิต
ให้เรียนรู้ คุปปฏิบัติ พระสัทธรรม	แล้วชวนมิตร สหายด้วย ช่วยชูค้ำ
ชีวิตล้ำ เหลือค่า นำโล่งใจ
๙	เกิดเป็นคน ทั้งที่ ทำดีเกิด
อย่ามัวแต่ เห็นแก่ตัว คำหัวใจ	ชีพบรรเจิด เลิศล้ำ ปัญญาใส
ชีวิตไม่ มีค่า ถ้าทิ้งธรรม ...

จบทุกขโร ภิกขุ